

FoU-konferencen 2002

**Spredning og nyttiggørelse af
erfaringer fra FoU-projekter**

FoU-konferencen 2002

- **Spredning og nyttiggørelse af erfaringer fra FoU-projekter**

Forord

Den 14. november 2002 deltog cirka 230 lærere, ledere og andre udviklingsansvarlige fra erhvervsskoler, social- og sundhedsskoler, produktionsskoler, amu-centre, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse og Undervisningsministeriet m.fl. i en FoU-konference i Odense Congress Center.

Undervisningsministeriet arrangerede konferencen, hvis overordnede tema var spredning og nyttiggørelse af erfaringer fra de mange FoU-projekter, som gennemføres inden for de erhvervsrettede uddannelser.

For at sikre de bedste betingelser for direkte kontakt og dialog mellem de FoU-ansvarlige var der organiseret ti workshops, hvor der blev præsenteret tæt ved 30 forskellige FoU-projekter. Deltagerne i de enkelte workshops havde inden konferencen modtaget skriftlige oplæg, hvor de enkelte projekter i workshoppen var beskrevet, sådan at der kunne fokuseres primært på spredning og nyttiggørelse af erfaringer med implementering af projektresultaterne.

Der blev taget referat af oplæg og af de efterfølgende diskussioner i alle workshops, som blev gennemført to gange med skiftende deltagerkreds. Referaterne indgår i denne Internetpublikation.

Konferencen blev indledt med to plenumoplæg. Birgit Gotenborg, kontorchef i Undervisningsministeriets område for erhvervsfaglige uddannelser skitserede udviklingsperspektiver for forsøgs- og udviklingsarbejde (FoU) i erhvervsuddannelserne og satte fokus på nødvendigheden af at indtænke nyttiggørelse af resultater i alt FoU-arbejde. Ole Briseid, ansvarlig for ungdomsuddannelserne i det norske Undervisningsministerium, belyste ud fra internationale erfaringer – og erfaringer fra Norge – de udfordringer, som erhvervsuddannelserne står overfor – både internationalt og nationalt.

Efter workshop-delen blev dagen afsluttet med to plenumoplæg. Lene Hald fra Diakonissestiftelsens Social- og Sundhedsskole og Niels Warring fra Roskilde Universitetscenter holdt oplæg om samspillet mellem erhvervspædagogisk forskning og erhvervspædagogisk FoU-arbejde. Deres fokus var på, hvad de to miljøer bidrager med, og hvordan erfaringer og resultater kan nyttiggøres til gensidig kvalificering af det fremtidige forsknings- og udviklingsarbejde inden for sektoren.

I denne Internetpublikation er plenumoplæggene placeret samlet før referaterne fra de ti workshops. Publikationen afrundes med en kort sammenskrivning og visualisering af deltagerne evaluering af dagen. Birgit Gotenborgs og Ole Briseids overheadplancher er ikke integreret i selve publikationens fortløbende tekst, men er tilknyttet via links på publikationens indeksside.

De mange tilkendegivelser conferenceplanlæggerne fik på selve dagen – og har fået siden – og deltagerne evaluering tegner det klare billede, at deltagerne var glade for initiativet og tilfredse med dagens udbytte. Ministeriet har derfor allerede besluttet at gennemføre en ny

FoU-konference i 2003 samme sted og over to dage (12.-13. november), hvor der vil være mulighed for at gå dybere i indholdet i enkeltprojekter. Inden sommerferien 2003 vil der forelægge nærmere information om denne kommende konference.

Ministeriet ønsker at takke de mange deltagere, oplægsholdere, workshopledere og referenter for engagement og udviklingsindstilling.

Undervisningsministeriet har finansieret konferencen og udarbejdelsen og udgivelsen af denne Internetpublikation.

Afslutningsvis skal bemærkes, at meninger og synspunkter i publikationen står for de enkelte oplægsholdere og referenternes egen regning.

Finn Togo
Undervisningsministeriet
Uddannelsesstyrelsen
Område for de erhvervsfaglige uddannelser
December 2002

Forord.....	2
Udviklingsperspektiver for forsøgs- og udviklingsarbejde i EUD - med særlig fokus på nyttiggørelse af FoU v/kontorchef Birgit Gotenborg, UVM	8
Indledende og et tilbageblik.....	8
Kig fremad	9
Internationale udviklingstræk og erfaringer v/Ole Briseid, Norge	10
Erhvervspædagogisk forskning - erhvervspædagogisk FoU-arbejde v/Lene Hald og Niels Warring	21
Lene Halds oplæg	21
FoU-projekternes målgruppe og indhold	21
Samarbejdsrelationer mellem uddannelsessystemer og -institutioner omkring FoU-projekter	22
Samarbejdsrelationer mellem forskning og uddannelsesinstitutioner i forbindelse med FoU- projekter	22
FoU-projekternes tilknytning til praksis	23
Krav og forventninger til lærerkompetencerne ved deltagelse i FoU-projekter	23
Implementering af FoU-resultaterne	23
FoU-resultaternes form	24
Hvad skaber nyttige FoU-resultater?	24
Niels Warrings oplæg	25
Forskning i erhvervsuddannelse og erhvervspædagogik i Danmark	25
Forskningens status og relevans.....	25
Forskningsnetværk	26
Forskningsprojekter	26
Afrunding	29
Eksempler på igangværende forskningsprojekter	29
Referat fra workshop 1: Fleksible rum og arbejdsformer	31
1. indlæg: Projekterfaringer om nye læringsformer - ændrede lærerkompetencer og valgfri undervisning i de Centrale Centre v/ Lene Vestervang, EUC MIDT	31
Projektets formål og indhold.....	31
Skolens formål og mål som kompetencecenter.....	31
Det Naturvidenskabelige Center	32
FoU-projektets erfaringer i hovedpunkter.....	32
Ideer til bedre implementering og udbredelse.....	32
2. oplæg: Skoleeksempler - erhvervsbyggeriet til det 21. århundrede - ved Ole Karmark, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse (DEL)	33
Formål med FoU-projekt	33
Skolemiljøets betydning.....	33
Nye krav til bygninger og rum.....	33
Sammenhæng mellem funktion, relationer og kultur - og bygninger	34
Erhvervsskolens særkende bør fastholdes	34
Ideer til bedre implementering og udbredelse.....	34
3. oplæg: Modulisering og individualisering af undervisning i VVS-uddannelsen ved Benny Wielandt, Teknisk Erhvervsskole Center, København	35
VVS-uddannelsens læringsrum og -rammer	35
Konklusioner og erfaringer, ideer til det videre arbejde	35
Forslag til hvilke kompetencer det kunne være relevant at udvikle hos underviserne	36
Referat fra workshop 2: Kvalitet i kerneydelsen	37

1. oplæg: Udviklingen af en model for kvalitetsregnskab v/Sonnich Jensen, Esbjerg Handelsskole	37
Projektets indhold og tilgængelighed	37
Fordele og ulemper ved programmet	37
Ændrede arbejdsgange	37
Etisk regnskab	38
Kvalitetsarbejdet	38
Opfyldelse af krav om gennemsigtighed og åbenhed	38
Implementering og nyttiggørelse	38
2. oplæg: Projekterfaringer i forbindelse med MARS - selvevaluering ud fra EFQM	
Excencemodellen v/Jeppe Carlsen, Odense Tekniske Skole	39
Formål, indhold og organisation	39
Projektets produkt og anvendelse	39
Implementering og udbredelse	39
3. oplæg: Selvevaluering - undervisning, læring og kvalitet i dialog v/ Albert Astrup Christensen, DEL	40
Hvad er selvevaluering (projektets definition herpå)?	41
Erfaringen - nyttiggørelse	41
Forslag til bedre FoU-implementering og erfaringsspredning - workshoppens generelle diskussion	42
Referat fra workshop 3: Individualisering og fleksibilitet i læringsforløb	44
1. oplæg: MAS-projektet - Folkesundhed i det rummelige uddannelsessystem v/ John Rasmussen, Industri- og Håndværkerskolen i Nykøbing F	44
Baggrund for projektet	44
Succeskriterium og rekruttering	44
Struktur og forløb	44
Resultater af forløb - for eleverne	45
Eleveksempler fra forløbet	45
Evaluering af effekt	46
2. oplæg: Faglig kommunikation for læsesvage v/ Jette Liisborg, EUC Nord	46
Baggrund for projektet	46
Målgruppe og foreløbige resultater	46
Opdeling i risikogrupper	47
Mere tid - mindre tidspres	47
Langsomme læsere	47
Elever som ikke magter at vælge	47
3. oplæg: IT fra neden - SoSUiikt - et fællesskab om IT og nye læringsformer v/Jan Gejel, Social- og Sundhedsskolen i Århus	48
Formål og samarbejde	48
Mulighed for fortsat udvikling nødvendig	48
Referat fra workshop 4: Elevens og skolens planlægning af uddannelse	49
1. oplæg: Webaseret kvalitetssystem indbygget i den lokale undervisningsplan v/ Annette Bondesen, Aarhus Købmandsskole	49
Kort beskrivelse/gennemgang af indholdet i projektet	49
Formål med projektet	49
Målgrupper for projektet	49
Om systemets anvendelse og opbygning	49
Intern implementering	50

Ekstern implementering	50
2. oplæg: Elevens personlige uddannelsesplan og portfolio v/ Kirsten Pedersen, Aarhus tekniske Skole	50
Projektets formål	50
Indhold i udviklingsprojektet	50
Erfaringer med implementering og udbredelse	51
Ideer til en bedre implementering og udbredelse af erfaringer	51
Diskussionen efter de to indlæg	51
1. oplæg: Multikulturel vejledning v/ Per Straarup Søndergaard	53
Problemfelter i multikulturel vejledning	53
Baggrund for projektet	53
Vejledernes dilemma	53
Konstruktivistisk vejledning	54
Vejledernes kulturelle kompetencer skal styrkes	54
Spredning af projektet	56
2. oplæg: Udvidet vejledningsindsats på grundforløbet i sosu-uddannelserne v/ Inge-Lise Bagge og Susanne Thomsen, Social- og Sundhedsskolen i Odense	56
Projektets baggrund	56
Temadag som indledning	56
Samarbejdet mellem elever og lærere	57
Interviewundersøgelse blandt elever	57
Kontakt til forældre	57
Kontakt til praktiksted	57
Elementer i en udvidet vejledningsindsats	57
Spredning af projektet	58
3. oplæg: Lokale netværk i vejledning/integration af unge flygtninge/indvandrere v/ Karen Krog, Esbjerg Handelsskole	58
Projektets målgruppe	59
Netværkets sammensætning og arbejde	59
Screening og visitering	59
Spredning af projektet	60
Referat fra workshop 6: Vigtige pejlemærker for det fremtidige arbejde med skole-virksomhedssamspillet	61
Workshopleders oplæg om skole-virksomhedssamspillet v/ Charlotte Bjerre, DEL	61
Interviewundersøgelse	62
Hvordan kan vi komme videre med skole-virksomhedssamspillet?	62
1. oplæg: Projekterfaringer v/ Hans Jørgen Kirk, TietgenSkolen, Odense	62
Erfaringer med implementeringen og udbredelse	63
Ideer til bedre implementering	63
2. oplæg: Projekterfaringer v/ Hans Koch og Søren Lundsgaard, Københavns tekniske Skole	63
Erfaringer med implementering og udbredelse af Praktikum	63
Ideer til bedre implementering og udbredelse af FoU-arbejdet	64
Supplerende bemærkninger	64
Spørgsmål og svar til Praktikum	64
Opsamling	65
Hvordan implementere FoU?	65
Referat fra workshop 7: Lærere og mellemledere - kan de blive bedre?	66
1. Oplæg: Helhedsvurdering - om erfaringer med praksislæring v/ Eva Teglgård Vikkelsø,	

Slagteriskolen i Roskilde	66
Hvad skal der til for at et FoU-projekt kan implementeres?	66
Hvordan skabes der ejerskab til projektet?	66
Er der nogen ligefrem proportionalitet mellem ressourcer og vellykket FoU-arbejde?	67
Debat/bemærkninger	67
2. Oplæg: Strategisk og systematisk udvikling af lærerkompetencer v/ Jette Strøger Schmidt, Teknisk Erhvervsskole Center, København	67
Projektets organisering og formål	67
Projektets succeskriterier	68
Forsøgs- og udviklingsarbejdet forløb i flere faser	68
Hvordan arbejdede lærerne i praksis?	68
Lederens rolle	68
Hvad kom der så ud af det?	69
Debat/bemærkninger	69
3. Oplæg: Kortlægning af værktøjer til kontaktlærerfunktionen v/ Else Krog, Horsens Handelsskole	70
Hvilke erfaringer har vi med implementering og udbredelse?	70
Ideer til bedre implementering og udbredelse af erfaringer fra FoU-arbejde	71
Debat/bemærkninger	71
Referat fra workshop 8: Internationalisering og praktik I udlandet	72
1. oplæg: Implementering af praktik i udlandet på de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser v/Elsebeth Nielsen og Pia Ohnemus, Social- og Sundhedsskolen i Århus	72
Forankring	72
Formidling	73
2. oplæg: Kulturkarrusellen v/ Bente Skipper, EUC Nordvestsjælland	73
Diskussionstemaer	75
Referat fra workshop 9: Nye prøve- og evalueringsformer	77
1. oplæg: Projektorganiseret svendeprøve v/ Poul Arne Callesen, EUC Vest, Esbjerg	77
Hovedpointer i forsøgs- og udviklingsarbejdet	77
Målsætning	77
Faktorer for vellykket projekt	77
Implementering og udbredelse af projektet	78
Spørgsmål og svar	78
2. oplæg: Casebaserede prøver i grundfag på hg v/ Merete Helmers, Niels Brock	79
Hovedpointer	79
Spørgsmål til afklaring	79
Lille interesse på andre skoler og hos elever	80
Erfaringer med implementering og udbredelse	80
Forhold der har været med til at forbedre implementeringen	81
Ideer til større udbredelse?	81
Spørgsmål og svar	81
3. oplæg: IT i eksamen på HTX, matematik B v/ Søren P. Nørgaard, Teknisk gymnasium Skive	82
Hovedpointer	82
Formål med forsøget	82
Prøvens form	82
Nye roller for elever og for lærere	82
Udbredelsen af eksamensformen	83

Eksamensresultaterne.....	83
Andre effekter af forsøget.....	83
Generelt for workshoppen.....	84
Referat fra workshop 10: Skolesamarbejde og lokale netværk.....	85
1. oplæg: Pro-Erhverv kontaktnetværk Odense og omegn v/ Poul Andy Andersen, Odense	
Tekniske Skole.....	85
Baggrund og idé.....	85
Netværkets sammensætning.....	85
Samarbejde og målgruppe.....	85
Formålet med kontaktnetværket.....	86
Anbefalinger til netværkssamarbejde.....	86
Pointer til iværksættelse af lokale netværk.....	86
2. oplæg: EduCityDanmark v/ Palle Damkjær, EUC Nord.....	86
Projektets baggrund og formål.....	86
Projektets fokus.....	87
Projektpartnere og forsøg.....	87
Fleksibel læring.....	87
Implementering og nyttiggørelse.....	87
3. oplæg: Region Nord skolesamarbejdet om FoU v/ Jørgen Thomsen, Nordvestjysk	
Uddannelsescenter. Repræsentant i Den Nordregionale styregruppe.....	88
Skolesamarbejdets start, sammensætning og praksis.....	88
Organisering og proces.....	88
Implementering og resultater.....	89
Anbefalingerne i forbindelse med samarbejde om udviklingsprojekter.....	89
Evaluering af konferencen.....	90
Indledning.....	90
Resultatet af evalueringen.....	90
Sammenfaldende kategorier.....	90
Kategorier - positive.....	91
Kategorier - negative.....	91
Opsummering af evalueringens resultater.....	91
Fremtiden.....	92
Bilag.....	97

Udviklingsperspektiver for forsøgs- og udviklingsarbejde i EUD - med særlig fokus på nyttiggørelse af FoU v/kontorchef Birgit Gotenborg, UVM

Finn Togo, Undervisningsministeriet havde budt velkommen, givet praktisk orientering bl.a. om workshops, om publicering af referater fra dagens workshops og plenumindlæg, om konferencens medie- og bogcafe og glædet sig over det store fremmøde til konferencen – den første af sin art.

Teksten på Birgit Gotenborgs tre overheadsplancher var henholdsvis:

- 1. Andres modstand kan ofte være beviset på, at du er på rette spor.**
- 2. Motivation kan aldrig påtvinges. Folk skal ønske at gøre et godt stykke arbejde.**
- 3. Hvis du gør det, du altid har gjort, får du de resultater, som du altid har fået.**

Birgit Gotenborgs indlæg – i korte træk:

Indledende og et tilbageblik

* Også glædet sig til at komme og få denne unikke mulighed for at få kendskab til så mange udviklingsfolk og deres/vores FoU-projekter (da UVM er hovedfinansieringskilde). Overskriften på dette indlæg kunne suppleres med 'åbenhed og gennemsigtighed - for at fremme kvalitetsudvikling'.

* FoU-midler har i forskellige former været en tradition ift. udvikling af erhvervsuddannelserne m.fl., og med lovgivningen fra 1991 blev det eksplicit nævnt i loven (§67), at der årligt skulle afsættes midler til udvikling af uddannelserne og hele systemet, samt være mulighed for forsøg, der kræver dispensation fra loven (§68). Dette ud over, at der i skolernes taksametre blev indlagt midler til lokalt initierede udviklingsaktiviteter.

* Strategien for anvendelse af FoU-midlerne har udviklet sig over årene. For at støtte implementering af den store reform i 1991 på de enkelte skoler ønskede vi fra ministeriets side primært at støtte lokal udvikling via bevillinger af mindre projekter. Dette kombineret med mere synlige politiske prioriteringer af større indsatsområder som fx kvalitetsudvikling, skolemiljø, IT og forsøg med fx TEK10 og brobygning.

De senere år har vi valgt at prioritere samarbejdet mellem skolerne i vores bevilling af FoU-midler. Dels ifm. udviklingen og implementeringen af erhvervsuddannelsesreform 2000, hvor vi lagde store bevillinger ud til de regionale skolesamarbejder, dels ved efterhånden at stille stadigt

større krav til samarbejde mellem skolerne, til spredningsstrategier og til sammenhæng med politisk prioriterede indsatsområder i alt projektarbejde.

* I sammenhæng med de ansøgningsbaserede bevillinger har vi valgt at give bevillinger til centralt initierede projekter og formål.

Fx en større bevilling årligt til DEL (p.t. 8 mio. kr.), som dels går til konsulentstøtte til skolerne, dels til udvikling af værktøjer, analyser og modeller til brug for skolerne i udviklingsarbejde og drift. Denne bevilling aftales hvert år indholdsmæssigt med DEL, hvor den i år primært er gået til håndtering af det igangsatte kompetenceudviklingsprojekt for lærere og mellemledere, vi har udformet sammen med Foreningen af ledere ved de tekniske skoler (FS), Dansk Teknisk Lærerforbund (DTL) og elevorganisationen for elever på de tekniske skoler.

Et andet eksempel er udviklingen af Elevplan, som jo primært er et pædagogisk støtteværktøj til at få reformen til at spille efter hensigten (elektronisk uddannelsesplan og -bog, læringsaktiviteter, kontaktlærer støtte mv.), men som jo også bidrager til kvalitetsudviklingen, ved at den tidligere privatpraktiserende lærers guldgrube nu bliver tilgængelig for samtlige lærere i dette system og i andre systemer. Dette er nok det bedste eksempel på åbenhed og gennemsigtighed, jeg kan komme i tanker om lige nu!

Kig fremad

* Endnu mere fokus på outputstyring - også på dette felt. Dvs. endnu mere målrettede krav til spredningseffekter, samarbejde i sektoren mv.

* Fortsat vigtigt med mulighed for lokal initiering af projekter, men oftere i form af større bevillinger til flere aktører/skoler i samarbejde.

* Lærerkvalificering vil fortsat ske via deltagelse i FoU-aktiviteter lokalt eller centralt finansieret (flerårsaftale er et eksempel på outputstyring med præmier for elevgennemførelse, som ikke forbedres, med mindre at kvaliteten højnes - via bedre undervisning/rammer for læring).

* Støtte til fremme af politisk prioriterede indsatsområder (fx bedre uddannelser).

* Tilsynsværktøj indirekte (vi kigger på, om en skole er 'med på udviklingsvognen').

* Konkret forventer vi til næste år at råde over bevillinger på cirka samme niveau som i 2002 på eud-området, dog udmøntet på en anden måde på fx praktikpladsområdet (flerårsaftale, hvor midlerne jo spiller sammen med midler fra AER til praktikpladsarbejde).

Derefter overlod Birgit Gotenborg ordet til Ole Briseid, som i sit oplæg satte internationalt og norsk perspektiv på FoU.

Internationale udviklingstræk og erfaringer v/Ole Briseid, Norge

Ole Briseids oplæg er kun tilgængeligt i form af de overheadplancher, Briseid viste under oplægget. Plancherne er tilknyttet nærværende Internetpublikation.

A. *INTERNATIONALE TRÆK*

1. ORGANISERING

I SKOLE

VEKSELUDDANNELSE

SKOLE → VIRKSOMHET

HOVEDTREND: MANGE LAND PÅ LETING

2. GRENSER I BEVEGELSE

- TIDSPUNKT FOR PÅBEGYNNELSE FORSKYVES
- TIDSPUNKT FOR SPECIALISERING FORSKYVES
- GRENSENE MELLEM ERHVERVSUDDANNELSER
OG GYMNASIALE UDDANNELSER BLIVER

UKLARE

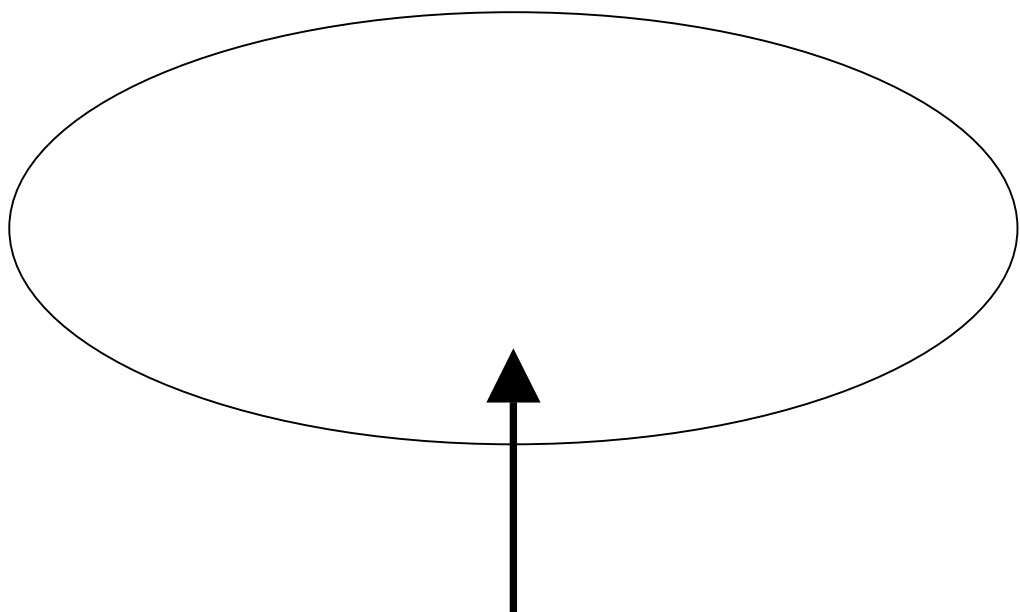
- GRENSENE FOLKESKOLE-UNGDOMSUDDANNELSER MER UKLARE
- GRENSENE MELLEM ERHVERVSFAGLIGE UNG-
DOMSUDDANNELSER OG VIDEREGÅENDE
UDDANNELSER MER UKLARE

2 år videregående uddannelse
2-3 år erhvervsfaglig ungdomsuddannel

3. INNHOLDET BREDERE, MER GENERELT OG MER "GRUNNFJELL"

- YRKESPRAKTIK OG YRKESTEORI

- MER "BASIC SKILLS"

**HVILKE KOMPETANSER I
ERHVERVSUDDANNELSERNE FOR Å MØTE
UDFORDRINGEN?**

**4. BEDRE ADGANG FRA ERHVERVS-
UDDANNELSERNE TIL VIDERE-
GÅENDE UDDANNELSER**

5. KAMP OM ELEVERNE

6. NYE UNDERVISNINGSMETODER

7. LIVSLANG LÆRING SOM OVER- ORDNET PRINSIPP

B. UTVIKLINGSARBEID I NORGE

KONTEKST

2 ÅR I SKOLE

2 ÅR I VIRKSOMHET (LÆRLING)

**KOMBINERTE SKOLER
(GYMNASIALE OG
EDUVEDVSEACTICE INDED SAMME**

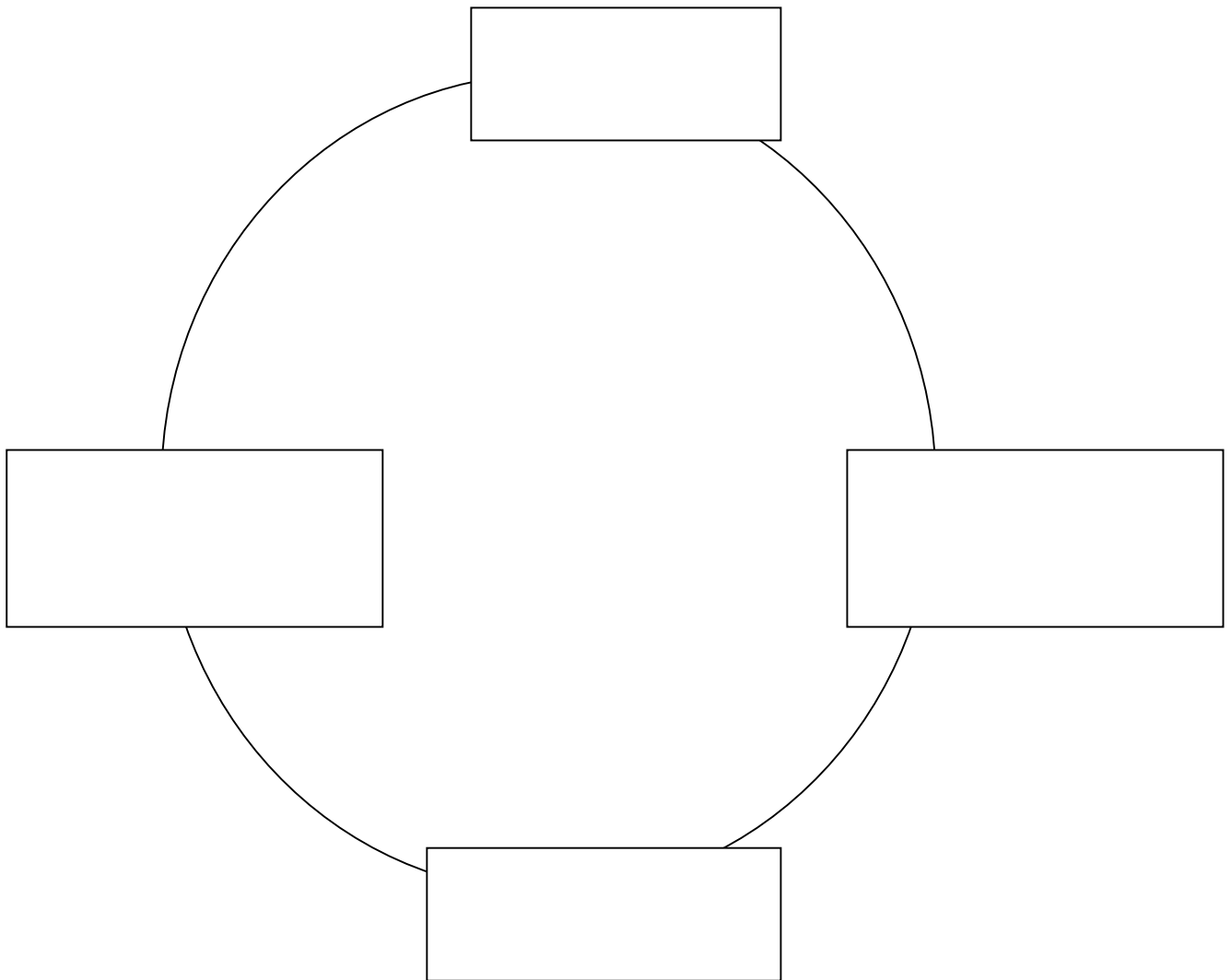
**AMTENE HAR ANSVAR FOR UNGDOMSUDDAN-
NELSENE – OGSÅ FOR KVALITET OG UTVIKLING**

3. HOVEDMODELLER

1. SENTRALSTYRT MODELL → 1980 ("ALT DET GODE KOMMER OVENFRA")

■ STRUKTURENDRINGER

■ INNHOLDMESSIGE OG FAGLIGE ENDRINGER

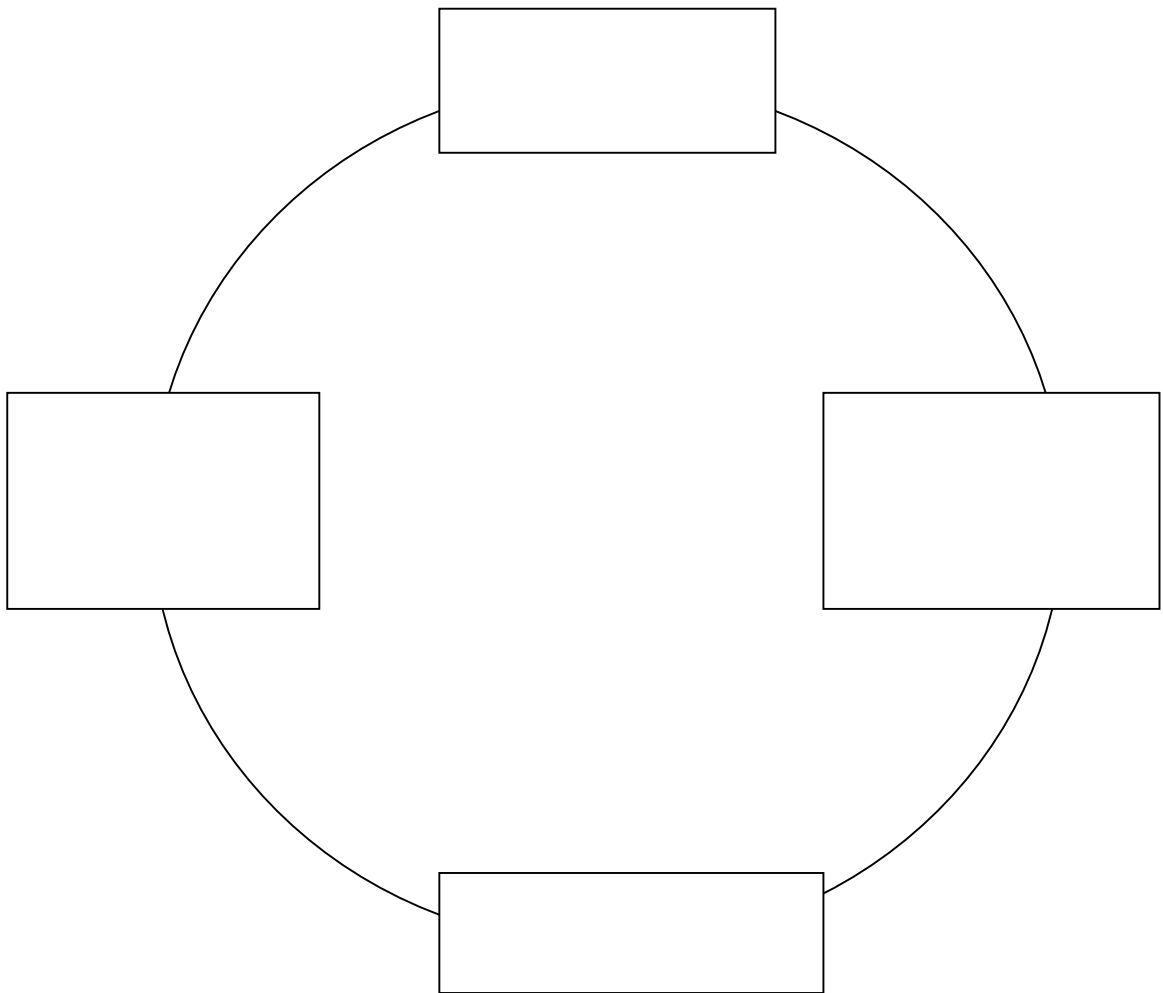

2.LOKALSTYRT MODELL → 1990 **(”LA DE TUSEN BLOMSTER BOMSTRE”)**

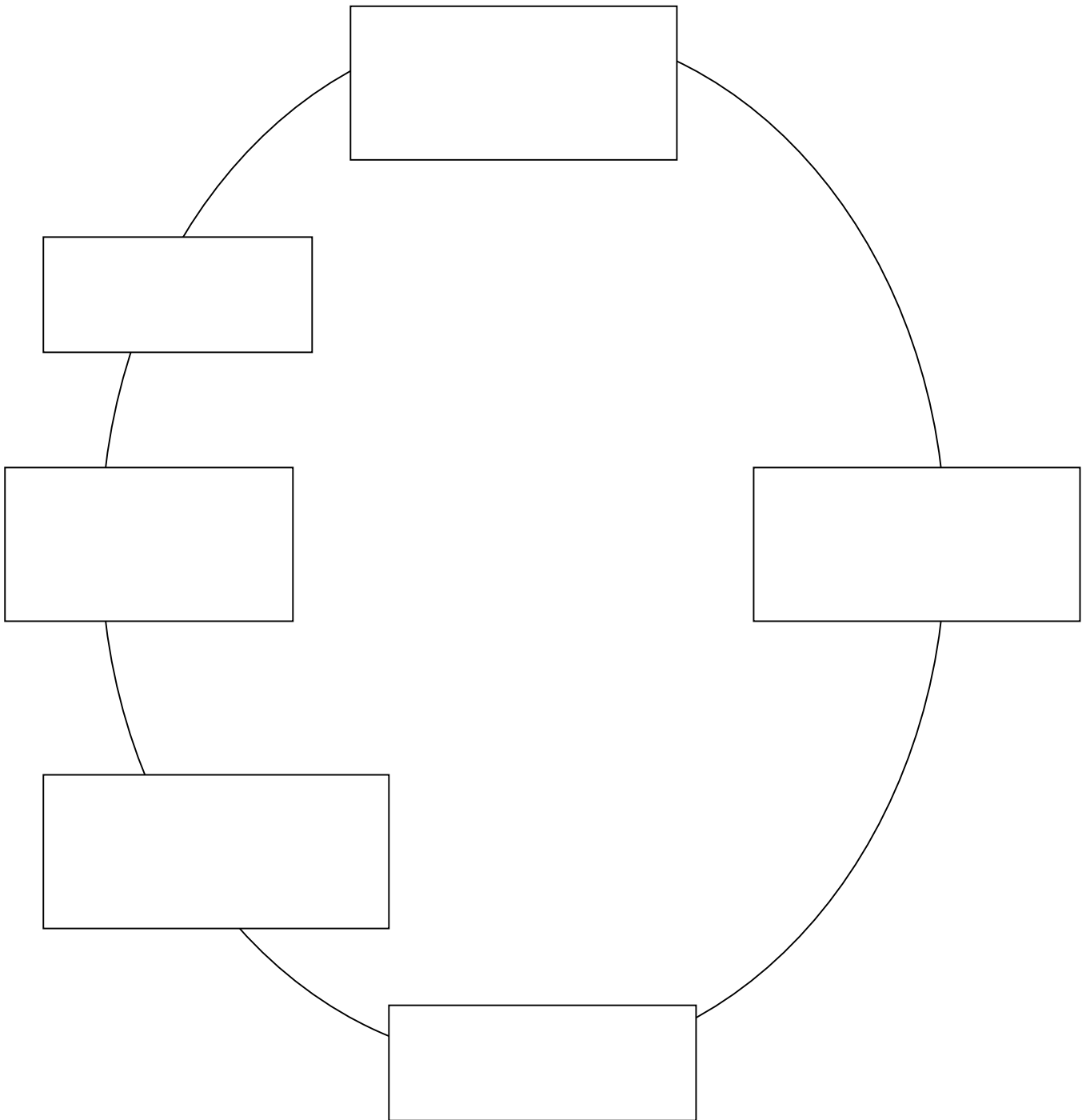
- FÅ ELLER INGEN FØRINGER FRA SENTRALT NIVÅ**
- DET ENE TEMAET LIKE GODT SOM DET ANDRE. (”SKOVLEN VET BEST”)**
- NOEN SENTRALE ”STIMULANSEMIDLER” TILDELT PÅ KVALITATIVT GRUNNLAG. ELLERS RESSURSER FRA AMTENE**
- PUBLIKASJONER OG KONFERANSER FOR Å SPRE GODE ERFARINGER (”BEST PRACTICE”)**

3. KOMBINASJONSMODELLER → 2002

A. STRUKTURENDRINGER

B. PEDAGOGISKE ENDRINGER

1. **FOKUS PÅ PEDAGOGIKKENS KJERNE-UTFORDRING**
2. **SKOLENS LEDELSE SKAL TA ANSVAR OG FORPLIKTES**
3. **ELEVENE SKAL DELTA AKTIVT I STYRING
OG IMPLEMENTERING**
4. **AMTENE SKAL TA ANSVAR FOR AT**
 - **ALLE SKOLER DELTAR**
 - **SKOLENE FÅR HJELP OG STØTTE**
5. **SYNERGI UTVIKLINGSARBEID → ETTER-UTDANNING → ANNEN STØTTE**
6. **UTNYTTE DE ORDINÆRE RAMMEBETINGELSENE SÅ LANGT SOM MULIG:**
 - **TID**
 - **PENGER**
 - **HETEROGENE ”KLASSER”, ”GRUPPER”**

Erhvervspædagogisk forskning – erhvervspædagogisk FoU-arbejde v/Lene Hald og Niels Warring

- Hvad bidrager de to miljøer med, og hvordan nyttiggøre erfaringer og resultater. Oplæg og debat.

Lene Hald, Viceskoleleder, Diakonissestiftelsens social- og sundhedsskole

Lene Halts oplæg

Overvejelser om nyttiggørelse af FoU-resultater og skolernes udviklingsmiljøer rejser to centrale spørgsmål for mig.

Hvordan bliver FoU-projekter interessante og brugbare for andre end de personer, der laver dem? og hvordan bliver projekternes indhold til mere end tilbageskuende selvevaluering af et begrænset praksisfelt (mit eget) og til udvikling, der medfører forandring?

Hermed har jeg også defineret nyttiggørelse som noget, der giver mening og får indflydelse udover den snævre kreds af FoU-projektdeltagere, der deltager i et FoU-projekt. Dette vil jeg argumentere for i det følgende.

I dette oplæg vil jeg først præsentere nogle overvejelser, som kan støtte besvarelsen af de to indledende spørgsmål, og som jeg gennem egne erfaringer finder betydningsfulde i forbindelse med deltagelse i FoU-projekter. Overvejelserne er mine bud på, hvad det er, udviklingsmiljøerne i erhvervsuddannelserne kan bidrage med i forhold til FoU-projekterne. Til sidst vil jeg samle mine overvejelser i en række kortfattede punkter. Disse punkter er desuden tænkt som mit oplæg til debat.

FoU-projekternes målgruppe og indhold

Når jeg ser på, hvilken nytte FoU-resultater skal gøre, bliver jeg nødt til at spørge: for hvem? Eller med en anden indfaldsvinkel: kan FoU-resultater gøre nytte for andre end elever, undervisere, vejledere, administratorer og ledere inden for eget system, altså det system som er min praksis og mit udgangspunkt for et FoU-projekt?

Nogle projekter gør det ikke. Men det, der karakteriserer FoU-resultater, der gør nytte både i og uden for eget system, er, at de behandler overordnede pædagogiske problemkomplekser og grundlæggende principper, som alle eller flere af vores systemer har til fælles, f.eks. vekseluddannelsesprincippet. De projekter, der ikke gør nytte udover egen institution, er de projekter, der er snævre, konkrete og systemspecifikke på indholdssiden, og ikke involverer samarbejde med andre (læs: anderledes) felter. Af og til bliver netop disse projekter endda skrivebordsprojekter for den specifikke organisation, hvor de er udviklet.

Når FoU-projekter skal gøre nytte ud over egen institution, er den første slutning, som jeg vil argumentere for derfor, at FoU-resultaternes nyttiggørelse hænger sammen med, om det vidensfelt, der undersøges, løftes op og ud over den sædvanlige hverdagspraksis, sættes ind i nye teoretiske eller praktiske sammenhænge, og dermed om der inddrages problemstillinger, der er fælles for vores systemer. Udviklingsarbejde, hvor indholdet og målgruppen er konkret og systemspecifik, er for mig at se en del af det kontinuerlige, fleksible og engagerede udviklingsmiljø, som er på erhvervsuddannelserne. Og altså dermed ikke et FoU-projekt.

I forlængelse heraf vil jeg fremhæve, at de nyttige FoU-resultater helst skal påvirke helt ind i UVM og give anledning til refleksioner og nytænkning på systemniveau, altså der hvor rammerne for vores uddannelsessystemer sættes. Det er en vigtig påvirkningsmulighed vore skoler har! Både i forhold til tværsektoriel udvikling og uddannelsespolitisk udvikling og forbedring. Ligesom det må være en af ministeriets fineste kilder til viden om vores systemer.

Samarbejdsrelationer mellem uddannelsessystemer og -institutioner omkring FoU-projekter

Men hvad skal der så til, for at FoU-resultaterne kan løftes op over hverdagens praksis og ud over egen skole og eget uddannelsessystem? To ting. Det ene er samarbejde på tværs mellem skoler og systemer. Det andet er samarbejde med forskningsmiljøer. Enkle svar, der er sværere at realisere!

Først til det tværsektorielle skolesamarbejde. Fordelene ved skolesamarbejde er, at det skaber netværk, kræver argumentation for de vaner og traditioner, der forekommer i vores skoler og systemer og øger indsigten hos os selv og udsynet mod andre. Skolesamarbejde på tværs af sektorer, f.eks. en social- og sundhedsskole og en teknisk skole, stiller krav til FoU-projektdeltagerne og giver mulighed for nytænkning og spændende resultater. Lige netop denne kombination har jeg vist også endnu til gode at høre FoU-resultater fra. Men da jeg selv repræsenterer en social- og sundhedsskole, skal dette betragtes som en invitation!

Jeg er helt med på, at skolesamarbejdet inden for f.eks. de tekniske skoler allerede er etableret – også om andre samarbejdsflader end uddannelsesudbud, økonomi, administration og ledelse. På tværs af systemerne er det dog mit indtryk, at netværket er meget stormasket, i hvert tilfælde når det gælder samarbejde i FoU-projekter. Det synes jeg, at der skal gøres noget ved.

Det konkrete tiltag, der f.eks. kan gøres, er at invitere FoU-projektdeltagere på tværs af sektorerne til erfaringsudveksling og videndeling i forhold til FoU-proces og produkt. Første skridt på vejen er samlingen af os i dag. Men dette initiativ skal gerne følges op i forhold til de aktuelle projekter og projektmagere. Når man laver FoU-projekter, skal man være forpligtiget til at dele erfaringer og viden med andre FoU-projektmagere om det konkrete, aktuelle projekt, der er i gang. Det kan f.eks. være ved deltagelse i seminarer, konferencer eller lignende, hvor man mødes med andre projektdeltagere. Initiativet til at begynde en sådan tradition for den slags konferencer vil jeg gerne give videre til UVM.

Samarbejdsrelationer mellem forskning og uddannelsesinstitutioner i forbindelse med FoU-projekter

Samarbejdet mellem skolerne og forskningsfeltet kan jeg se praktiseret på flere forskellige måder. Ridset op i 4 kategorier er det:

Det konkrete *samarbejde* mellem FoU-projektmagere og forskere om et projekt. Samarbejdet kan foregå på meget forskellige niveauer. Forskeren kan være samarbejdspartner eller konsulent på projektet. Men forskeren kan også samarbejde med FoU-projektmagere om videreførelse af FoU-resultater i forskningsprojekter.

Dialog om overordnede pædagogiske problemstillinger, tværsektorielle principper o.lign., f.eks. ved konferencer, hvor praktikere, FoU-projektmagere og forskere mødes og debatterer perspektiver i forhold til vores uddannelsessystemer.

Inddragelsen af *forskningsresultater* i FoU-projektet. Typisk i form af henvisninger til allerede gennemførte forskningsundersøgelser.

Endelig, men yderst centralt, står FoU-projekternes anvendelse af *videnskabelig proces*. Her tænker jeg bl.a. på stringens i processen, teoretiske begrundelser, og anvendelse af dataindsamlingsmetoder, der kan holde vand ved nærmere granskning.

Dette betyder ikke, at FoU-projekter skal være forskning, eller at FoU-resultater skal være valide, reliable forskningsresultater. Men det betyder, at FoU-projekter – bredt betragtet - skal søge samarbejde med forskere, forskningsmetoder, forskningsresultater og/eller forskningsmiljøer. Sempelthen fordi kvaliteten – og dermed nytteværdien - i vores projekter og resultater bliver højere.

Min pointe er, at sammenhængen til forskningsfeltet skal være tydelig i FoU-proces og -produkt, fordi resultaterne hermed bliver til andet og mere end opsummering af erfaringer. Det bliver til viden og refleksion over egen praksis, når undervisernes erfaringer knyttes sammen med teoretiske begrundelser og sammen med de systemer og det samfund, som vi er omgivet af. Og netop herved bliver resultaterne til nyttige resultater, der kan bruges konkret på skolerne, i uddannelsessystemet som helhed, til uddannelsespolitisk nytænkning og til videre bearbejdelse i forskningsprojekter.

FoU-projekternes tilknytning til praksis

Fra mit perspektiv er praksisfeltet det mest interessante, det væsentligste og fundamentet for FoU-arbejde og forskning. Forskning opstår og bygger på praksis. FoU-projekterne hjælper os i udviklingsarbejdet på skolerne og i systemerne til at systematisere vores praksiserfaringer og -viden og til herudfra at gøre konkrete forsøg og udvikle nye ideer. Men her ligger guldet også for forskningsmiljøet. Opmærksomheden fra forskningsmiljøet mod udviklingsmiljøerne på skolerne må altså intensiveres. Og det er både forskermiljøerne på de enkelte universiteter og de enkelte forskere, der skal øge fokus på den ”virkelige virkelighed”.

Krav og forventninger til lærerkompetencerne ved deltagelse i FoU-projekter

En kort opsummering – kombineret med en ny vinkel. Når nyttiggørelsen af FoU-resultaterne hænger sammen med løftet af pædagogiske problemstillinger op over hverdagspraksis og udover eget uddannelsessystem, og når nyttiggørelsen skal skabes i samarbejdsrelationer mellem andre systemer og forskningsfeltet, betyder det så, at der må stilles krav til FoU-projektdeltagernes kompetencer eller udvikling af kompetencer igennem FoU-projektprocessen?

Ja! Deltagelsen i FoU-projekter kræver engagement, lyst til at fordybe sig – både praktisk og teoretisk, lyst og evne til at forandre egne vaner og praksis i samarbejde med andre og mod til at gå foran i implementerings- og spredningsprocesser. Vi taler altså om både faglige, personlige, sociale og læringsmæssige kompetencer. Smag elevernes medicin! Ovenstående er ikke en påstand, men dugfriske udtalelser indsamlet i et tværinstitutionelt FoU-projekt mellem 10 social- og sundhedsskoler og udtalt af 5 delprojektledere i projektet. Og de har jo ret. Det betyder, at FoU-projektdeltagelsen kan fungere som platform for undervisernes kompetenceudvikling. Og den kompetenceudvikling er både ønskværdig og nødvendig for at underviserne, institutionerne og systemerne kan følge med samfundsudviklingen.

Implementering af FoU-resultaterne

FoU-projektdeltagerne skal gå foran i spredning og forankring af FoU-resultaterne. Og spredningen og forankringen er helt central for nyttiggørelsen, hvis resultaterne skal videreføres efter afslutningen af projektfasen. Derfor er nyttiggørelsen af FoU-resultaterne afhængig af en implementeringsplan.

Strategierne for implementeringen kan være mangfoldige. Det essentielle er, at strategierne kan forhindre, at projektet glemmes og pakkes væk, og i stedet hjælper til at forandre praksis, lave flere FoU-projekter, giver liv til netværksdannelser, bidrager til nytænkning i næste bekendtgørelse, giver anledning til forskningsprojekter osv. Derfor må ideerne og strategierne for implementeringen beskrives som en del af FoU-projektansøgningen, videreudvikles undervejs i projektprocessen og handles på ved afslutningen af projektet. I den forbindelse kunne jeg ønske mig en noget kvikkere afslutningsprocedure fra UVM. Ikke på økonomisiden, men på læsning og beslutning på f.eks. skriftlige resultater.

FoU-resultaternes form

Til sidst skal formen af resultaterne lige nævnes. Resultaternes form har selvfølgelig indflydelse på både, hvad der sker undervejs i FoU-projektprocessen og på selve produktet. Når FoU-projekterne skal kunne rumme og fastholde de krav, jeg indtil nu har været inde på, må der vælges metoder for afrapportering, der understøtter refleksion hos projektdeltagerne. Det kan være skriftlig afrapportering i mange forskellige former: Idékatalog, korte opsamlinger, artikler, pjecer til eleverne, publikationer i form af rapporter o.lign. Det kan også være videoklip eller længere audiovisuelle indslag. Det korte af det lange er, at der også gøres overvejelser herom allerede ved begyndelsen af en FoU-proces, og at variationen i formerne udvides i forhold til i dag under tilpasning af de deltagende parter overvejelser om refleksiv læring. For helt personlig regning vil jeg gerne tilføje, at publikationerne tjener stor nytte

for mig og for underviserne på min skole. Så lad os holde fast i god skriftlighed og udsendelse af publikationer.

Tiden løber. Her er de punkter, som er hovedessensen i mit oplæg, og som nu står til debat:

Hvad skaber nyttige FoU-resultater?

Når FoU-projekterne:

1. Beskæftiger sig med pædagogiske problemstillinger løftet op over hverdagspraksis og med relevans på tværs af uddannelsessystemer
2. Medvirker til tværinstitutionel og i særdeleshed tværsektoriel samarbejde og netværksdannelse. Dette kan bl.a. ske gennem afholdelse af FoU-konferencer på tværs af sektorer med aktuelle projektmagere.
3. Knytter sammenhænge til forskningsfeltet.
Det kan ske gennem:
 - samarbejde med forskere om konkrete projekter
 - dialog, f.eks. ved afholdelse af konferencer og seminarer
 - inddragelse af forskningsresultater
 - anvendelse af videnskabelige metoder i proces og produkt
4. Udgør en platform for kompetenceudvikling af undervisere, vejledere og ledere
5. Indeholder en forankrings- og implementeringsstrategi
6. Anvender metoder og har en produktion, der lægger op til refleksiv læring.

Lektor ph.d. Niels Warring
Roskilde Universitetscenter

Niels Warrings oplæg

Følgende oplæg er udarbejdet af lektor Niels Warring, RUC, som opridser det "erhvervs-pædagogiske forskningslandskab". Oplægget danner baggrund for Niels Warrings indlæg på konferencen.

Forskning i erhvervsuddannelse og erhvervspædagogik i Danmark

Formålet med dette oplæg er at give en kort præsentation af nogle af de initiativer, der er inden for forskning i erhvervsuddannelse og erhvervspædagogik i Danmark. Oplægget indeholder først en kort karakteristik af status på forskningsfeltet, hvad der er det særlige ved forskningsfeltet, og hvorfor det er nødvendigt med yderligere forskning på området. Dernæst kommer der en kort beskrivelse af nogle af de initiativer, der sigter på at koordinere de forskellige forskningsindsatser og formidle og udveksle udviklings- og forskningsresultater med forskellige institutioner på området. Endelig vil oplægget indeholde eksempler på nogle af de forskningsprojekter, der er i gang. Det skal understreges, at det netop er eksempler og langt fra en endelig liste over den forskning, der foregår. Eksemplerne er baseret på projekternes egne beskrivelser.

Forskningens status og relevans

Erhvervsuddannelserne, det erhvervsgymnasiale område og erhvervsakademiuddannelser, udgør en betydelig del af uddannelsesaktiviteten i Danmark. Det er uddannelser, der har en række karakteristika, såsom kombinationen mellem det almene og det fagspecifikke og vekslingen mellem skole- og praktikuddannelse.

Erhvervsuddannelsesområdet påkalder sig i øjeblikket en stadig større politisk og samfundsmæssig interesse. Fra en række brancher meldes om mangel på arbejdskraft, og der er faldende søgning mod mange erhvervsuddannelser. Der mangler praktikpladser til eleverne, og flere af uddannelserne er præget af massivt frafald.

Bag disse umiddelbart synlige problemer ligger der en væsentlig, forskningsmæssig opgave i at belyse spørgsmål om de pædagogiske og læringsmæssige udfordringer erhvervsuddannelserne står over for i forhold til ændrede socialiseringsbetingelser hos unge og nye politiske og arbejdsmarkedsmæssige dagsordener om livslang læring og kompetenceudvikling.

Erhvervsuddannelserne har igennem de sidste årtier været genstand for store reformer, for en mængde forsøgs- og udviklingsaktiviteter og en række evaluerings- og udredningsprojekter. Forskningen har været sparsom og spredt, men inden for de seneste år er der sket noget. Der er på Aalborg Universitet og Århus Universitet blevet etableret et projekt med støtte fra Undervisningsministeriet, og Foreningen af Skoleledere på de Tekniske Skoler har medfinansieret tre Ph.D.-stipendier i samarbejde med Roskilde Universitetscenter og Forskningsstyrelsen. Desuden er der ved de fleste universiteter, herunder Danmarks Pædagogiske Universitet og ved Videnscenter for Læreprocesser ved Aalborg Universitet, mere enkeltstående forskningsprojekter om erhvervspædagogik og erhvervsuddannelse.

Forskningsnetværk

Der har i nogle år været sporadisk kontakt mellem de forskellige miljøer, der forsker i erhvervsuddannelse og erhvervspædagogik, og der har været talt om at starte et egentligt forskningsnetværk. Forskningsnetværket om erhvervsuddannelse og erhvervspædagogik blev formelt etableret på et netværksmøde for knap et år siden. Baggrunden for etableringen af netværket er en anerkendelse af, at de forskellige initiativer supplerer hinanden, og at en koordinering og videreudvikling af forskningsindsatsen vil kunne give forskningen et væsentligt løft. Forskningsnetværket vil desuden kunne fungere som ramme for at pege på forskningsbehov og søge midler til forskningen.

Netværkets fokus på erhvervsuddannelse og erhvervspædagogik markerer en klar afgrænsning, og det er samtidig en pointe at markere både *erhvervsuddannelse* og *erhvervspædagogik* i netværkets titel.

Forskning i erhvervsuddannelse markerer, at det afgrænser sig til at være forskning i de egentlige erhvervsuddannelser, der er omfattet af lovgivning herom. Den relevante forskning i erhvervsuddannelse drejer sig blandt andet om at forske i uddannelsernes betydning for udvikling af deltagernes arbejds- og fagidentitet og uddannelsernes samspil med det omgivende samfund.

Forskning i erhvervspædagogik markerer et fokus på de pædagogiske problemstillinger, der er særlig forbundet med erhvervsuddannelserne, for eksempel vekseluddannelsesprincippet. En lang række af de pædagogiske tiltag, som i dag er dominerende inden for den erhvervspædagogiske praksis er udviklet i andre institutionelle sammenhænge eksempelvis i universitetsregi eller er hentet fra det almene gymnasium. Der er brug for forskning i den særlige erhvervspædagogiske undervisnings- og læringsmæssige praksis, blandt andet med henblik på at være med til at udpege behovene for pædagogisk nytænkning.

Med den begrænsede forskningsaktivitet på feltet herhjemme vil det være en unik *mulighed* at basere netværket på en samling af forskellige forskningsperspektiver. Samtidig anser vi netværket som en *nødvendighed* i og med, at forskningen er spredt ud på miljøer og enkeltpersoner uden nogen samlet institutionel opbakning eller koordinering af forskningsindsatsen.

Netværket vil fungere som et væsentligt fagligt forum for en række Ph.D.-studerende. Fra Forskerskolen i Livslang Læring ved RUC er der umiddelbart 4 Ph.d.-studerende, der indgår i netværket, og det samme gælder 4 Ph.d.-stipendiater på AUC/AU. Derudover indgår enkelte Ph.d.-studerende fra blandt andet DPU, og det forventes, at der kommer andre til senere i forløbet. Netværket vil med sin kombination af seniorforskere og Ph.d.-studerende kunne yde et væsentligt bidrag til de eksisterende forskeruddannelsesstilbud inden for uddannelses- og arbejdslivsforskning. Ved at styrke forskeruddannelsen vil forskningsindsatsen blive konsolideret, og netværket vil arbejde hen imod en tværinstitutionel indlejring.

Parallelt med forskningsnetværket har Foreningen af Skoleledere ved de Tekniske Skoler etableret et forsknings- og udviklingsnetværk, der fungerer som bindeled mellem forskere, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse (DEL), samt skolerne. Netværket beskrives nedenfor i forbindelse med beskrivelsen af de konkrete forskningsinitiativer på området.

Forskningsprojekter

Læring i moderne dansk vekseluddannelse

Projektet er etableret med støtte fra Undervisningsministeriet i et samarbejde mellem Aalborg Universitet og Århus Universitet, og det ledes af Steinar Kvale og Klaus Nielsen. Projektets formål er at beskrive læreprocesser inden for erhvervsuddannelsesområdet, hvor der er tradition for formidling af

kropslige og kontekstuelle færdigheder. Med udgangspunkt i vekseluddannelserne vil målet for undersøgelsen være at indkredse læreprocesser i forbindelse med erhvervsuddannelsernes praktik, samt i forlængelse heraf, samspillet mellem erhvervsskolernes praktikrelaterede undervisning og praktikken.

På trods af, at håndværket har en væsentlig økonomisk, historisk og kulturel betydning, så har forskning i læreprocesser inden for dette område været beskednen. Der har i den pædagogiske forskning været fokuseret primært på de teoretiske uddannelser og på formidling af verbale kundskaber ofte inden for skolen som institution. I erhvervsuddannelsernes praktik derimod spiller formidling af sværtformulerbare kundskaber, samarbejde om produktionen samt en faglig identitetstilignelse en væsentlig rolle i læreprocesserne. Det gør, at denne type undersøgelse må lægge et andet fokuspunkt både indholdsmæssigt og metodemæssigt end ved studier af skolastisk indlæring.

Baggrunden for undersøgelsen er en stigende interesse i mesterlæren som uddannelsesform. Mesterlæren inden for erhvervsuddannelserne er siden slutningen af halvtredserne gradvist blevet afløst af en vekseluddannelse, hvor praktik og skoleophold afløser hinanden i det, der er blevet kaldt en "moderne mesterlære". Det har haft to konsekvenser: For det første at der er lagt afstand til den oprindelig mesterlære, som ofte med rette blev kritiseret for at være udbytende overfor lærlingene. Men det blev i den sammenhæng overset, at mesterlæren som uddannelsesform inden for erhvervsuddannelserne også indeholdt væsentlige læreprocesser, som ikke kunne erstattes af skolen. Disse læreprocesser er sjældent blevet undersøgt i forbindelse med den danske udgave af erhvervsuddannelserne, og det betyder paradoksalt nok, at Danmark som har en tusind årig tradition for mesterlære må hente sin viden om dette område fra antropologiske studier fra den tredje verden eller USA. Det er med andre ord hensigtsmæssigt at revurdere de mesterlæreelementer, der stadig er i den danske virksomhedskultur med henblik på at fremdrage den bedst mulige læring for lærlingen og elever i deres praktikperiode. For det andet må den moderne mesterlære, og de læringsformer, der knyttes hertil, undersøges i forhold til vekseluddannelsen, hvor virksomhedsopslæringen må forstås i forhold til erhvervsskolernes undervisning. Netop dette samspil er væsentligt at betragte, når læreprocesserne i den moderne danske mesterlære skal undersøges. Disse to konsekvenser af den moderne mesterlære munder ud i to problemstillinger, som undersøgelsen søger at belyse:

1. Hvordan lærer elever/lærlinge i deres praktikperiode? Her vil det særligt være den "gode" praktik, der vil være i centrum. Det vil sige, at det er projektets hensigt at pege på læreprocesser i praksis, samt pege på forhold og betingelser, der er væsentlige for læring. Undersøgelsen vil trække på indsigter fra forskning i mesterlære med henblik på at fokusere på læreprocesser, som er væsentlige i forbindelse med praktikken. Det vil sige pege på områder, der er væsentlige, og som fungerer som ressource i forbindelse med elevens/lærlingens praktik.

2. Hvordan fungerer samspillet mellem skoleundervisning og den læring, der foregår i praktikperioden? Et af de centrale elementer i den danske erhvervsuddannelse er vekselvirkningen mellem skoleuddannelse og virksomhedsopslæring. Det er projektets hensigt i forbindelse med at klarlægge centrale praktiske læringsformer at inkludere vekselvirkningsaspektet i forbindelse med læring. Projektet består af en række delprojekter, herunder Ph.D.-projekter. Projektet har egen website på: www.hum.auc.dk/forskning/praksis/ .

Forsknings- og udviklingsprojekt FS/RUC/DEL

Projektet er et samarbejde mellem Foreningen af Skoleledere ved de Tekniske Skoler, RUC og DEL. Projektet er et samlet forsknings-, forsøgs- og udviklingsprojekt, hvor konkret forsøgs- og udviklingsarbejde på de tekniske skoler kobles direkte sammen med forskningsaktiviteter. Nyskabelsen i projektet består i at få skabt sammenhænge og koordinering mellem elementer (forskning og konkrete

udviklingsaktiviteter på skolerne), der har tradition for at arbejde adskilt, men som vil kunne styrkes væsentligt af den dynamik, der kan opstå via samarbejde i konkrete projekter.

En af hensigterne med projekterne er at få etableret et sammenhængende videns- og udviklingsmiljø, hvor forskere, skolerne og udbydere af uddannelse til skolernes ansatte i samarbejde kan udvikle uddannelserne og skolernes lærere og ledere i overensstemmelse med de nuværende og fremtidige behov for kompetencer hos virksomhederne, i samfundet og hos den enkelte uddannelsessøgende.

Det er samtidig formålet, at der skabes større opmærksomhed udadtil omkring uddannelserne på alle niveauer på de tekniske skoler. Set i relation til, hvor stor en andel af de uddannelsessøgende, der går på disse uddannelser, og hvor stor betydning uddannelserne har samfundsmæssigt, har de tekniske og studieforberedende uddannelser til erhvervslivet ikke været i stand til at skabe opmærksomhed omkring sig på linie med eksempelvis det almene gymnasium. Dette kan opfattes som delvis begrundet i, at de tekniske skoler er blevet betragtet som ”praktiske uddannelser, der ikke kræver den større videnskab for at fungere”.

Projektet omfatter i udgangspunktet 3 Ph.d.-stipendier og nogle tilknyttede udviklingsprojekter på skolerne. Derudover er der etableret et netværk på tværs af forskningsmiljøer, skoler og institutioner, der varetager lærer- og udviklingsarbejde. Netværket har til hensigt at skabe kontakt mellem forskere og praktikere på området, således at forskerne kan præsentere og få respons på forskningsresultater. Og omvendt, at praktikerne kan præsentere problemstillinger af relevans for forskere og med henblik på initiativer til formulering af forskningsspørgsmål.

De tre Ph.d.-projekter er i meget kort form beskrevet i det følgende:

1. Teori og praksis i vekselluddannelse

Gennem undersøgelse af erhvervsuddannelseselevs kulturelle og sociale baggrunde sigter projektet på at undersøge, hvordan disse spiller sammen med vekselluddannelsens enkeltdele (skole og praktik), og på hvilken måde vekselluddannelsens enkeltdele bidrager til det samlede uddannelsesresultat. Undersøgelsens empiriske udgangspunkt er 1000 – 1200 eud-elever fordelt på 4 tekniske skoler. Der anvendes spørgeskema, interview og observation.

2. Vekselluddannelse og praktikforløb i end

Projektet sætter fokus på, hvordan henholdsvis skole- og virksomhedsdelen påvirker de unges (specielt unge lige fra folkeskolen) motivation til uddannelse, læring og personlig udvikling, herunder kvalificeret selvbestemmelse. Særligt efterforskes betydningen af, at en stor del af uddannelsen er organiseret som arbejde på en arbejdsplads, og om og hvordan eleverne i vekselluddannelsen bliver i stand til at konstruere en sammenhængende (fag)identitet. Unge fra to forskellige indgange følges i deres vekslen mellem skole og virksomhed i to år, hvor dybtgående interview suppleret med observationer danner basis for at kunne diskutere, hvorvidt der ligger en særlig motivation i praktikken, og hvordan systemet kan bidrage til at skabe sammenhæng i uddannelsen.

3. Viden og faglighed i en foranderlig verden

Faglighed er ikke noget veldefineret begreb, men ikke desto mindre et, som mange og forskellige aktører bruger. I almindelighed benyttes det til at betegne kvaliteter, der er særegne for et fag, eller det som ”hører til faget”. Men hvad der hører til et fag, er der ikke nødvendigvis konsensus om, og hvis der er, rækker denne kun til det banale eller basale.

Læs mere om dette forskningsprojekt på: www.fs-ts.dk/index.asp?sid=fup .

Afrunding

De traditionelle opfattelser af faglighed er under pres. Grænser mellem fag nedbrydes, gamle fag ophører med at eksistere, nye flygtige [fag] kommer til, og de traditioner og stoltheder, der har fulgt fagene, bliver sværere at opretholde. Men disse udviklinger er ikke bare en følge af *udviklingen*, men af hvad forskellige aktører på forskellige niveauer gør og kan gøre, og hvilke indstillinger de har. Derfor er projektet ikke så optaget af, *hvad* faglighed er, men snarere af, hvad det er for udviklinger, der får os til at tale om den, og af de konflikter, der udspiller sig i forhold til spørgsmål om, hvad der regnes som faglighed.

Dette naturligvis særligt i forbindelse med uddannelser, der retter sig mod bestemte erhverv, og som i forbindelse med "faglighed" står over for nye udfordringer fra "samfundsudviklingen" og fra de politiske initiativer, der bliver motiveret med ønsket om at imødegå og -komme denne. Konkret er projektets interesse, hvad lærere, elever og praktikvirksomheder "stiller op" med det nye, og hvad der sker med "gamle" opfattelser af faglighed.

Eksempler på igangværende forskningsprojekter

Foruden de tre ovennævnte Ph.d.-projekter henvises til igangværende forskningsprojekter (idet listen dog ikke er udtømmende):

1. "Læring i moderne dansk vekseluddannelse"

<http://www.hum.auc.dk/forskning/praksis/index.html>

For en mere detaljeret beskrivelse af delprojekter og publicering, se Klaus Niensens og Steinar Kvaales introduktion i

<http://www2.emu.dk/eud/doc/pub/forskningsprojektet/Danskvekseluddannelsistoebeskeen.doc>

Kontaktperson: Lektor Klaus Nielsen, klausn@psy.au.dk

2. "Fagidentitet og kvalifikationsudvikling i det 21. århundrede"

Kontaktperson: Ph.d.-studerende Morten Smidstrup, RUC, mortensm@ruc.dk

3. Ph.d.-projekt "På jagt efter dannelsen i matematikundervisningen - voksne, matematik, dannelse og kvalificering" samt projektet "Brikker til regne- og matematikundervisningens historie på erhvervsskolerne i 1900-tallet".

Kontaktperson: Ph.d.-studerende Lene Østergaard Johansen, AAU, e-mail: Ljo@dcn.auc.dk

4. "På sporet af en erhvervspædagogik"

Kontaktperson: Ph.d.-studerende Ida Juul, Institut for Pædagogisk Sociologi, DPU, e-mail: juul@dpu.dk

5. "En empirisk undersøgelse af kompetenceudvikling i samspillet mellem teori og praksis i erhvervsuddannelserne"

Kontaktperson: Adjunkt Vibe Aarkrog, Institut for Pædagogisk Sociologi, DPU,
e-mail: viaa@dpu.dk

Referat fra workshop 1: Fleksible rum og arbejdsformer

1. indlæg: Projekterfaringer om nye læringsformer – ændrede lærerkompetencer og valgfri undervisning i de Centrale Centre v/ Lene Vestervang, EUC MIDT

Lene Vestervang talte på baggrund af erfaringer fra FoU-projektet 99FU038: Nye læringsformer og ændrede kompetencer 1999-2001.

Projektets formål og indhold

Overordnet mål for FoU-arbejdet var at skabe sammenhæng mellem lærer kvalifikationer og reformens krav om tværfagligt samarbejde og individualisering af undervisningen, samt at ændre fokus fra undervisning til læring.

Indholdet har primært omhandlet udvikling af nye pædagogiske miljøer og medarbejderkompetencer, således at skolerne har kunnet afprøve nye modeller for læringsmiljøer. I denne proces har lærerne haft mulighed for at udvikle kompetencer, der matcher de krav, der stilles til ændrede lærerroller og anvendelse af f.eks. ny teknologi.

Lene Vestervang påpegede nødvendigheden af, at alle FoU-projekter skal være en del af skolens strategiske mål. Dermed sikres, at erfaringer og resultater bakkes op og implementeres i hele skolen – også selv om det koster tid og penge, og at skolen har en mening med at søge og gennemføre det pågældende FoU-projekt.

Skolens formål og mål som kompetencecenter

EUC MIDT vil

- *være et kompetencecenter*
- *have IT integreret som en naturlig del i alle uddannelsesområder*
- *tilbyde individuel uddannelsesplanlægning*
- *tilbyde et inspirerende uddannelsesmiljø*
- *have en strategisk kompetenceudviklingsplan for medarbejderne.*

Mål for EUC MIDT, som kompetencecenter

Målet er at udvikle EUC MIDT's pædagogiske praksis, medarbejderkompetencer, fysiske rammer og administrative praksis således, at erhvervsuddannelsesreform 2000's intentioner i videst mulig omfang er implementeret fra august 2000. Der fokuseres specielt på, at kompetencecentret skal kunne tilbyde forskellige elevtyper den individualitet og kompetenceprofil, som reformen fordrer, samt kunne udnytte de fleksible uddannelsesmuligheder, der måtte kunne findes i et tæt samarbejde mellem htx, grund- og efteruddannelse.

Målet var at skabe mulighed for etablering af åbne læringsmiljøer med fokus på oprettelse af centrale læringscentre. Herunder at udvikle og afprøve modeller for åbne læringsmiljøer, hvor eleverne får mulighed for fleksibel læring inden for grundfag.

Resultatet er i dag, at EUC MIDT har oprettet tre centrale centre, som benyttes af alle elever på tværs af indgange og uddannelsesområder:

1. Humanistisk Center
2. Naturvidenskabeligt Center og Matematisk Center

3. FLEX-Center

FLEX-Centret består af et Mediatek, 25 stationære pc-arbejdspladser og 10 bærbare pc'er, som kan lånes til arbejdet i Centret. Alt er sket i samråd med elevrådet, som lavede en intern undersøgelse i forhold til elevernes ønsker til studiemiljø. Der er ansat bibliotekarer og centeret er åbent til kl. 20.

Det Naturvidenskabelige Center

Centret blev designet til at rumme 50 elever, hvor undervisningen varetages af 2 lærere ad gangen. Centret rummer et centralt formidlingsrum til 50, som er omgivet af studiepladser og laboratoriearbejdspladser.

FoU-projektets erfaringer i hovedpunkter

Det er lettere at være to lærere om 50 elever end én lærer om 25.

50 elever udgør en overskuelig enhed i forhold til bedømmelse og fremmøde.

Et fag giver gode muligheder for at differentiere i forhold til niveauer – og organisere i forhold dertil. Centret er præget af stor faglighed.

Klasseskel er ophævet, og der dannes arbejdsgrupper på tværs af klasser og htx-eud.

Centret giver gode mulighed for, at elever fremlægger resultater – Powerpoint, billeder mv.

Htx-elever ønsker al deres tid i centret – begrundet i arbejdsformen.

Det andet Naturvidenskabelige Center blev ændret indretningsmæssigt, da det fortrinsvis skulle anvendes til matematik. Centret blev indrettet med to formidlingsrum, som kunne laves til ét og med studiearbejdspladser til 50.

I det Humanistiske Center stiller fagene nogle helt andre krav til kommunikation. Derfor er det blevet indrettet med ét stort formidlingsrum, grupperum og studiepladser. Der er i området behov for endnu et formidlingsrum, som dog kun skal kunne rumme ca. 20 elever.

På de enkelte uddannelsesafdelinger er der ligeledes udviklet lokale centre. Disse centre har anvendt erfaringerne fra De Centrale Centre om de pædagogiske metoder; men indretningsmæssigt er de tilpasset de faglige behov. Grundtanken med formidlingsrum, studierum og praksisrum er dog videreført.

Ideer til bedre implementering og udbredelse

FoU-projektet har givet lærerne plads og ”rum” til at studere, diskutere og eksperimenterne.

EUC Midt har fra starten været meget åben for besøg fra andre skoler, som har besøgt os i stort tal.

Elever og lærere har med glæde og stolthed fortalt om deres erfaringer, da det har givet energi til at eksperimenter videre.

Besøgene har også betydet, at man får ord for det, man gør, og man får diskuteret det med andre, hvilket er meget væsentligt.

Denne åbenhed om erfaringerne er meget væsentlig, da det skaber øget intern nysgerrighed. Dermed er der også banet vej for en bedre intern implementering på selve skolen. Ofte sker der det, at et FoU-projekt ikke kommer uden for den lærergruppe/afdeling, som har projektet.

Hvis FoU-projekter skal have en så stor succes, som dette projekt har haft for os, er det meget vigtigt, at det er en del af skolens pædagogiske strategi.

Projekter, der ikke har den ledelsesmæssige bevågenhed, bliver ganske givet gode projekter; men kun for de medarbejdere, der har deltaget.

2. oplæg: Skoleeksempler – erhvervsbyggeriet til det 21. århundrede - ved Ole Karmark, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse (DEL)

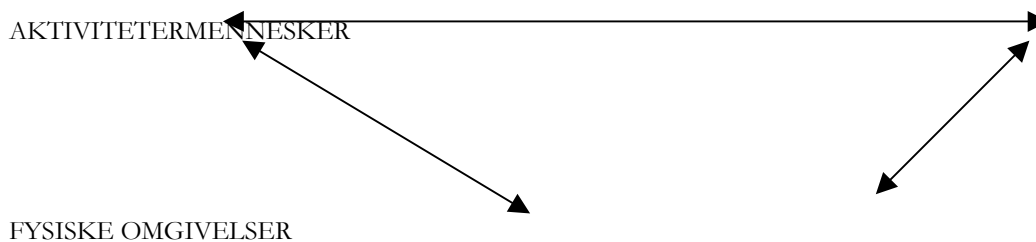
Formål med FoU-projekt

- At beskrive erhvervsskolebyggerier der kan være eksemplariske for erhvervsskolerne.
- At inspirere erhvervsskolebyggeri i Danmark til at kombinere arkitektoniske, pædagogiske, miljømæssige og æstetiske overvejelser ved fremtidigt skolebyggeri, nybyggeri eller ombygning.
- At opstille modeller for byggeri, der tager hensyn til de ændrede vilkår for den pædagogiske praksis på erhvervsskolerne.
- At dokumentere erfaringerne i en publikation.

Skolemiljøets betydning

En enkel model: (Birgit Cold)

SKOLEMILJØ:

Alle elementer i modellen har betydning for skolemiljøet. Sker der ændring et sted, påvirker det de øvrige.

Byggeri/skolemiljø spiller en vigtig rolle for, hvordan eleverne oplever skolen og dermed for deres motivation for at lære.

Nye krav til bygninger og rum

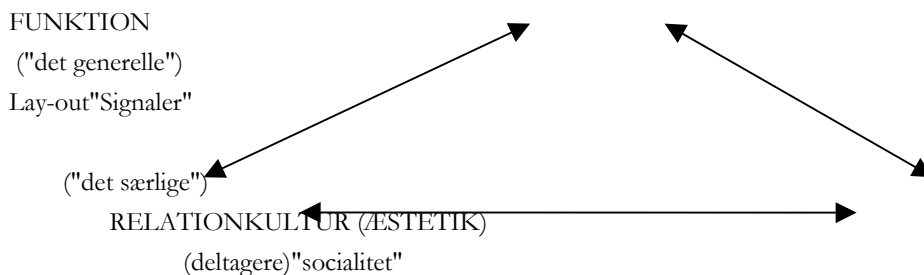
Ole K stillede spørgsmålet: Hvor er der så megen fokus på nyt byggeri, nye rum, glasvægge m.m.? Hænger det sammen med, hvordan begrebet viden opfattes?

Tidligere bestod skolerne så udmærket af værksteder og teorilokaler, som alle havde bestemte størrelser med så og så mange m2 pr. elev. Disse lokaler passede overens med den vidensopfattelse, der var på det tidspunkt, nemlig at viden er noget, man (læreren) stabler ind i elevernes hoveder.

I dag er viden blevet meget andet end at læse i en bog, lytte til en lærer og arbejde i et værksted.

Begrebet læring og erhvervsuddannelsesreformens tanker om fleksibilitet, selvstudie og individualitet afspejles i den måde, skolerne bygger på.

Model - skolebyggeri ("trekanten", egen konstruktion)

YDRE-----INDRE

Sammenhæng mellem funktion, relationer og kultur – og bygninger

Funktion: De enkelte dele/afsnit af et skoleanlæg vil kunne defineres ved deres hensigt/funktion. Navngivningen fortæller noget om lokalitetens funktion. Funktionen er ofte formuleret i generelle begreber uden specifikke kendetegn (kantine, værksted, teorilokale). Således kan begreberne anvendes både i folkeskoler, gymnasier og erhvervsskoler uden den store forskel.

Relation: Den måde de enkelte aktører indgår i relationer til hinanden, kommunikerer, organiserer sig. Det er klart, at udgangspunktet for, hvordan elever og lærere skal indgå i relation til hinanden, tager sit udgangspunkt i, hvad det er, eleverne skal lære. Men ofte er det organisationsformer og arbejdsmønstre, der er mere afgørende for skolebyggeri. De to afgørende faktorer er her kapacitetsovervejelser, hvor mange der skal kunne bruge faciliteterne på samme tid (rumstørrelse) og den foretrukne kommunikationsform (hvordan lokalet indrettes).

Kultur (æstetisk og historisk): Det særlige i modsætning til det generelle (funktion).

Erhvervsskoler, og her især tekniske skoler, har tradition for særlige områder eks. bagere, slagtere osv., traditioner som både signalerer, hvad der er vigtigt at beskæftige sig med, og hvilke måder det er relevant at være sammen på. Tanken har været, at det skulle afspejle en praksiskultur i erhvervet, men anvendt i en skolemæssig struktur.

Erhvervsskolens særkende bør fastholdes

Ole K påpegede, at de via deres skolebesøg kunne konstatere en tendens til, at erhvervsskolernes særkende forsvinder. Der er en tendens til, at erhvervsskolerne fremtræder som generelle og almene centre. Dette er en uheldig tendens, idet skolen dermed ikke får sendt de erhvervsfaglige signaler, som eleverne kan identificere sig med, og som skal give dem faglig stolthed.

Erhvervsskolerne bør lave centre, der fremmer og styrker uddannelsernes særkende og kvaliteter, deres historie og deres placering i fremtidens samfund. De arbejdende værksteder skal fremhæves i erhvervsskolerne – ikke lukkes ind i hjørner.

Ideer til bedre implementering og udbredelse

I relation til dette projekt er der udgivet en FoU-publikation

(<http://pub.uvm.dk/2001/skoleeksempler/>). I workshoppen kom det tydeligt frem, at ikke mange kendte bogen. Der sendes ca. fem eksemplarer ud til hver skole, men det rækker jo ikke langt på skoler med mange afdelinger.

EUC Midt har positive erfaringer med udbredelse af FoU-publikationer, idet alle eksemplarer går til Mediateket. Her er det så en del af bibliotekarernes arbejde at udbrede kendskabet til publikationerne. Det gør de via skolens interne avis/Intranet, hvor de kort introducerede bøgerne. Dette har medført, at bøgerne hyppigt bliver lånt af lærerne.

Denne praksis kan man forestille sig yderligere understøttet, ved at ledelsen også gør bemærkninger til udgivelser, der i særlig grad underbygger forhold, der måske er særlig i fokus på de aktuelle skole, og som ledelsen gerne vil have bevågenhed omkring.

3. oplæg: Modulisering og individualisering af undervisning i VVS-uddannelsen ved Benny Wielandt, Teknisk Erhvervsskole Center, København

VVS-uddannelsens læringsrum og -rammer

Målet med FoU-projektet har været at modulisere og niveaudele alle fag i VVS-uddannelsen og tilrettelægge undervisningen så fleksibelt og individuelt som muligt.

Sigtet har endvidere været at forberede sig til en situation, hvor eleverne skal tilegne sig kompetencer.

På baggrund af en modulisering og niveaudeling af fagene blev de fysiske rammer opdelt i:

- Formidlingsrummet
- Praksis-/øvelsesrummet
- Arbejdsdelingen er ændret. Læreren er fortsat til stede med sin faglighed og griber ind, når det er nødvendigt, så arbejdet kan fortsætte på elevernes præmisser. Læreren skal skabe rammer om læreprocesserne og sikre en balance og dynamik ved med mellemrum at konfrontere eleverne med sin faglige ballast som en kontrast til elevernes niveau.
- Studierummet.

De fysiske rammer skal signalere og rumme:

- demokrati og åbenhed
- faglighed, fordybelse og koncentration
- fleksible, dynamiske og differentierede arbejdsformer.

Konklusioner og erfaringer, ideer til det videre arbejde

Hvis man skal trække hovedlinierne op, er det vigtigt at:

- eleverne bliver betragtet som selvstændige individer,
- der sker en vekslen mellem teori og værksted, men at teorien er knyttet tæt til det, der sker i værkstedet. Det skal ikke være udenadslære
- eleverne kan bruge hinanden til at lære.

Kompetencetænkning er et centralt udgangspunkt for den fysiske planlægning og omfatter:

- en sammenhængsdimension
- en kvalifikationsdimension
- en handlingsdimension

som inddrages, når bekendtgørelsernes krav og indhold skal omsættes til læringsprocesser.

Organiseringen af rummet og rammerne er meget vigtig for udvikling af kompetence hos eleverne. I den senere tid har man erkendt, at rammerne betyder endog særdeles meget for det, der læres.

Hvis lokalerne er uinspirerende og rodede, kan man risikere at lære eleverne, at det, der foregår i lokalerne, også er uinspirerende og rodet. Hvis man omvendt underviser i lokaler, der udstråler ”at her er godt at være”, gør det, at eleverne lettere motiveres og lærer.

Forslag til hvilke kompetencer det kunne være relevant at udvikle hos underviserne

- Udvikling af teoriaktiviteter i værkstederne
- Lære at skabe rum og rammer til elevernes selvstændig læring og valg
- Lære at lave modeller og visualisering af teoristof.

Referent: Eva Lise Pedersen, Selandia – Center for Erhvervsuddannelse, fagkonsulent i Undervisningsministeriet

Referat fra workshop 2: Kvalitet i kerneydelsen

1. oplæg: Udviklingen af en model for kvalitetsregnskab v/Sonnich Jensen, Esbjerg Handelsskole

Projektets indhold og tilgængelighed

Esbjerg Handelsskole har lavet en model for kvalitetsregnskab, som vil kunne inspirere andre skoler. Modellen for kvalitetsregnskabet indeholder tre hovedelementer: 1) Software til spørgeskemaundersøgelser, 2) etisk regnskab, 3) præsentation på skolens hjemmeside af skolens arbejde med at efterleve de centralt udmeldte kvalitetskrav.

1. Udarbejdelse og afprøvning af et webbaseret software (@venQuest), som dels skal anvendes i analysen og dels skal kunne medvirke til, at skolens medarbejdere i stor udstrækning kan få indblik i arbejdsprocessen og de resultater, der måtte komme.

Webapplikationen @venQuest har faciliteter til at oprette og redigere spørgeskemaer til brug for evaluering samt automatisk rapportgenerering, der gør det muligt at se resultatet af besvarelsene m.m.

@venQuest, der i version 1.0 stilles gratis til rådighed for alle skoler, findes i en demo-udgave på adressen: <http://avenquest.demo.advsh.net/>. En demo-udgave kan ses med bruger-id: demo og kodeord: demo. Programmet og en brugervejledning vil også kunne downloades via Undervisningsministeriets hjemmeside: <http://us.uvm.dk/erhverv/projekter/kvalitetsudvikling.htm>.

Fordele og ulemper ved programmet

Følgende *fordele* kan nævnes: det er webbaseret, det er nemt at udarbejde spørgeskemaer, det er nemt at få en standardrapport, man kan selv vælge om respondenterne skal være anonyme eller ej.

Følgende *ulemper* kan oplyses: der er ingen kopieringsfaciliteter til udarbejdelse af spørgeskemaer (man kan ikke genbruge noget fra det første skema), i praksis er der ingen kontrol med, om en respondent svarer flere gange på et spørgeskema, det er meget tungt at redigere i spørgeskemaerne, der er begrænsning på spørgsmålenes længde, det er meget tungt at lave "skræddersyede" rapporter (kræver databaseprogrammering).

Erfaringerne fra Esbjerg Handelsskole er endvidere, at man skal være opmærksom på, at svarprocenterne er væsentligt lavere end ved udsendelse af papir-spørgeskemaer.

Det skal også noteres, at systemet *ikke* i sig selv giver mulighed for benchmarking, idet undersøgelser og evalueringsspørgsmål skal konstrueres af den enkelte skole.

Ændrede arbejdsgange

I forhold til det forrige etiske regnskab er arbejdsgangene ændret væsentligt. Specielt har man undgået at trykke, udsende og indsamle et meget stort antal spørgeskemaer. Med det webbaserede program har man registreret dataene til brug for etisk regnskab i samme øjeblik, som respondenterne har svaret. En gentagelse af det etiske regnskab med det nuværende "set-up" vil være meget enkel og lidt arbejdskrævende.

Etisk regnskab

2. Udarbejdelse af et etisk regnskab som et led i Esbjerg Handelsskoles ledelses- og kvalitetsplan baseret på TQM.

I udarbejdelsen af etisk regnskab har skolen arbejdet med følgende faser: 1) Målformulering, 2) operationalisering af mål, 3) analyse af målformuleringen, 4) vurdering af analyseresultater, 5) udpegning af handlingsplaner, 6) iværksættelse af handlingsplaner, 7) fortsat diskussion af mål og evt. justering af disse, 8) analyse af målopfyldelse.

Kvalitetsarbejdet

Esbjerg Handelsskole har 6 afdelinger med hver deres profiler og arbejdsopgaver og med dertil hørende forskellige ministerielle krav om kvalitetsudvikling og -kontrol. I normalperioder arbejder de 6 afdelinger hver for sig med udførelsen af deres respektive opgaver, herunder mht. kvalitetsarbejde, men i forbindelse med udførelsen af det etiske regnskab er det vigtigt, at koncernen Esbjerg Handelsskole måles efter samme standard, dvs. i forhold til målopfyldelse af skolens overordnede målsætning

Konkret foretager man undersøgelser af interessenternes opfattelser, fordelt på: Virksomheder, folkeskoler, gymnasier, egne lærere og elever.

Opfyldelse af krav om gennemsigtighed og åbenhed

3. Igangsætning af en proces, som skal sikre en løbende opfølgning af kravene, som stilles fra Undervisningsministeriet mht. kvalitetsudvikling og -kontrol i forhold til Esbjerg Handelsskoles afdelinger.

Ved indtastning på Esbjerg Handelsskoles website kan man se, hvordan skolen lever op til "Lov om gennemsigtighed og åbenhed i uddannelserne m.v." Under ikonet "kvalitet" har skolen blandt andet oplistet de enkelte bekendtgørelses krav til uddannelserne sammen med en konkretisering af, hvordan skolen i praksis søger at efterleve disse krav fx i form af en operationel procedure.

Man kan klikke ind på (<http://www.ehs.dk/>) og se nærmere.

Implementering og nyttiggørelse

I forhold til spredning, implementering og nyttiggørelse kan det fremhæves, at Esbjerg Handelsskoles SU har fungeret som overordnet styregruppe for projektet. Projektet har løbende været et fast punkt på SU's dagsordener. 2 personer har været projektledere for projektet. De er blevet udpeget af skolens ledelse og har SU's tillid. Hver af Esbjerg Handelsskoles 6 afdelinger har deltaget med 1 - 2 personer, og desuden har 3 medarbejdere fra TAP-området deltaget. Medarbejdere, som for en afdeling har været med i projektet, har haft opbakning hos afdelingens ledelse, hos TR og afdelingens medarbejdere. Skolens medarbejdere har indledende fået en grundig information om projektet, og efter at SU har givet grønt lys for projektet, blev projektet sat i gang.

Der var i workshoppens diskussion generel enighed om, at det er vigtigt bl.a. i forhold til nyttiggørelse, at der foretages opfølgning på målinger. Således skal eleverne inddrages i evalueringsmetoden.

En væsentlig pointe er således, at spørgeskemaværktøjer *ikke* skal betragtes som videnskab (validitetsdiskussionen), men som dialogværktøjer. Denne vinkel er vigtig at fastholde i forhold til accept og implementering af sådanne værktøjer. På den anden side er det meget vigtigt at få etableret systematiserede spørgeskemaværktøjer, idet disse er et væsentligt led i dokumentationskravet til skolerne. Et krav som politisk er skærpet efter regeringsskiftet.

Et uafklaret spørgsmål blev rejst: Skal der være en grad af "ekstern" kontrol (ekstern intern kontrol), for at der sker opfølgning?

2. oplæg: Projekterfaringer i forbindelse med MARS – selvevaluering ud fra EFQM Excellencemodellen v/Jeppe Carlsen, Odense Tekniske Skole

Formål, indhold og organisation

Formålet med MARS-projektet var at skabe et kvalitetsudviklingssystem med tilhørende værktøjer, som kunne bruges til at gennemføre kvalitetsudvikling på afdelingsniveau på erhvervsskoler, der på skoleniveau anvender EFQM Excellencemodellen som ramme for systematisk kvalitetsudvikling.

Foruden udviklingen af værktøjer i relation til EFQM Excellence, indeholdt projektet et parallelt værktøj, som tog udgangspunkt i §5 i hovedbekendtgørelsen for erhvervsuddannelser og kvalitetsbekendtgørelsen for erhvervsakademiuddannelserne, således at projektet kunne have relevans for alle erhvervsskoler.

Projektet blev gennemført med DEL Syd som projektleder og med tre tekniske skoler, Hamlet, Aalborg og Odense, som medspillere i udvikling og pilotafprøvning. De deltagende skoler var og er alle tilknyttet et netværk af erhvervsskoler og AMU-centre omkring EFQM Excellence.

Projektets produkt og anvendelse

Resultatet blev en model og et cyklisk orienteret system med et skemaværktøj til hver fase i processen: **MARS = Mål, Aktivitet, Resultat, Selvevaluering.**

Modellens faser er udtryk for den progression, der er i det kontinuerlige kvalitetsudviklingsarbejde: Fra målsætning og aktivitet over resultatopgørelse til resultat- og indsatsvurdering igennem selvevaluering med sigte på fornyet målsætning. Skemaerne til Mål, Aktivitet og Resultater er alle tomme skemaer til udfyldelse.

I selvevalueringsværktøjet skal brugeren bedømme og reflektere over egen indsats og egne resultater med henblik på, at der kan udpeges nye mål og udarbejdes nye aktivitetsplaner.

Selvevalueringsprocessen foretages individuelt, hvorefter et team eller en afdeling gennem et 'konsensusseminar' finder frem til de indsatsområder, som skal prioriteres i den næste cyklusperiode.

Selvevalueringen kan foretages elektronisk eller papirmæssigt. Ønskes der ved kvalitetsvurderingen anvendt pointgivning med henblik på at fastlægge en scoring efter EFQM Excellencesystemets kriterier, anvendes den elektroniske udgave med automatisk beregning af scoren.

Ved projektafslutningen indbød DEL Syd alle erhvervsskoler til præsentation af systemet. Deltagerne blev desuden forsynet med projektrapporten med de værktøjer, der var fremstillet.

Som en samlet karakteristik af kvalitetene i MARS kan det nævnes, at systemet og værktøjernes styrke navnlig ligger i mulighederne for at opnå en: - systematisk og kontinuerlig kvalitetsudvikling på afdelingsniveau, - åben og struktureret dialog om afdelingens kvalitetsniveau, - bevidste valg af mål og indsatsområder for kvalitetsforbedringer, - fælles sprog og koncept på tværs af skolen til fremme af intern dialog og benchmarking, - inddragelse af alle medarbejdere i afdelingen, - forbindelse mellem kvalitetsudviklingen på strategisk (skole)niveau og på taktisk og operativt niveau.

Implementering og udbredelse

Implementeringen er foregået som pilotprojekter på en række skoler. På Odense Tekniske Skole er implementeringen iværksat ved 5-6 pilotprojekter i foråret 2002 samt videreudviklingsprojekter i HTX-

afdelingen og i ikke-pædagogiske afdelinger for at få tilsvarende værktøjer til sådanne afdelinger. Pilotprojektet er afsluttet, og det er indstillet til ledelsen at fortsætte implementeringen i 2003 således, at alle afdelinger fra efteråret 2003 kan gennemføre MARS som en årlig cyklus, der er forbundet med skolens virksomhedsplan, ved at mål og aktiviteter for det kommende år indskrives i afdelingernes bidrag til planen.

Sideløbende er implementeringen igangsat på et antal skoler. Det drejer sig dels om skoler, som var med i projektet, og skoler, som er tilknyttet EFQM-netværket, dels om skoler i et benchmarkingsamarbejde mellem 5 jyske og fynske tekniske skoler. Dette samarbejde blev indledt med et todagesseminar og nogle måneder senere et heldagsseminar til afslutning på projektet.

Erfaringsudvekslingen mellem benchmarkingskolerne og gennemførelsen af pilotprojekterne har ført til afklaring af videreudviklingsbehovene og beslutning om lokal videreudvikling, men har i øvrigt været nyttig til bekræftelse af, at der med projektet er skabt et stærkt værktøj til kvalitetsudvikling på afdelingsniveau. En udtalelse fra afslutningsseminaret i benchmarkingsamarbejdet er blevet stående i erindringer: "En af de chefer, som var med på konsensusseminaret i en afdeling på skolen, sagde bagefter, at han på en eftermiddag havde fået et bedre kendskab til afdelingen, end han nogensinde havde haft".

En af skolerne har benyttet DEL Syd som proceskonsulent navnlig i forbindelse med konsensusseminaret, og der er således opsamlet nyttige erfaringer om forskellige måder at implementere og anvende systemet og værktøjerne på.

Pilotprojekterne har ved selvevalueringen på de fleste af skolerne anvendt den bekendtgørelsesrettede del, mens EFQM-delen kun er blevet afprøvet i mindre omfang. I alle tilfælde er det papirudgaven, som er blevet taget i anvendelse.

Erfaringerne har givet ideer til videreudvikling, både af processen og af værktøjerne. Der er i EFQM-delen for mange formuleringer, som det ikke er lykkedes at gøre tilstrækkeligt konkrete og nærværende, til at undervisere ubesværet kan forholde sig til dem. Der er derfor søgt og bevilget et opfølgende FoU-projekt, som i øjeblikket er i færd med at revidere denne del af selvevalueringsværktøjet.

Implementeringen er i alle tilfælde foregået som top-down-processer, og repræsentanter for den strategiske ledelse har i et vist omfang selv været med i pilotafprøvningen. Det har været afgørende, at der er sendt kraftige ledessignaler tilsammen med en løbende eksponering i personalebladet af MARS og pilotprojekterne.

Udbredelsen startede allerede i projektfasen, ved at deltagerne i EFQM-netværket løbende blev orienteret om projektet og indgik i dialog om det.

Ved projektafslutningen blev der afholdt seminar for alle erhvervsskoler (ca. 50 deltagere fra en god snes skoler). MARS værktøjerne og en brugervejledning kan downloades via DEL Syd's website:

<http://www.delod.dk/>

3. oplæg: Selvevaluering – undervisning, læring og kvalitet i dialog v/ Albert Astrup Christensen, DEL

Lærere (og ledere) og elever på Teknisk Skole Slagelse, Roskilde Tekniske Skole, Hillerød Handelsskole og Slagelse Handelsskole har afprøvet forskellige metoder til selvevaluering. Resultaterne fra udviklingsarbejderne er publiceret i temahæftet "Selvevaluering - undervisning, læring og kvalitet i dialog" (<http://pub.uvm.dk/2000/selvevaluering/>) (UVM 7 -304).

Et supplerende værktøjshæfte med titlen "Kvalitetsudvikling af undervisning og elevens læring, redskaber og metoder" indeholder eksempler på de metoder og værktøjer, der er blevet anvendt i dette projekt, og en række praktiske forslag og ideer til de lærere og ledere, som ønsker at arbejde med kvalitetsudvikling af undervisning og elevens læring på egen skole. Hæftet er et supplement til det førstnævnte UVM-hæfte og kan rekvireres hos DEL.

Hvad er selvevaluering (projektets definition herpå)?

I projektet er der fokuseret på evaluering i betydningen intern selvevaluering i modsætning til ekstern evaluering. Intern selvevaluering omfatter den gensidige, åbne og eksplicitte evaluering og dialog, som lærere, elever og ledelse gennemfører *før, under og efter* en undervisnings- eller læringssituation med henblik på løbende justering og udvikling af de elementer og virkemidler, der indgår i undervisningen - for dermed at øge udbyttet af undervisningen - til alle parter fordel. Ekstern evaluering er, når institutionen beder andre om at se på sig.

Selvevaluering indebærer, at ansvaret for undervisningen bliver et anliggende for alle aktører i undervisningen (ledelse, lærere og elever) og ikke kun lærerens ansvar. Formålet med selvevalueringen er at kvalificere dialogen og debatten på skolen mellem ledelse, lærere og elever om undervisningens og læringssituationernes kvalitet.

Eksempel: Elevers selvevaluering

Observation er en evalueringsmetode, der "tager virkeligheden på fersk gerning". Det er en metode, der giver lejlighed til at indhente oplysninger om, hvad vi faktisk gør, og ikke hvad vi siger, vi gør. Den, der observeres, kan få lejlighed til at få afsløret "hvide pletter" i forhold til sig selv som formidler. I udvikling af lærerrollen er det efterhånden en anerkendt metode. Men normalt er det lærere, der observerer hinanden.

Observationsmetoden kan imidlertid også bruges af elever. På den måde bliver eleverne bevidste om, hvad der egentlig foregår i klassen. Var alle med? Var der nogen, der var særligt aktive/urolige/stille?

I voksen-hg-klassen på handelsskolen oplevede lærerne, at eleverne havde et meget traditionelt syn på læring. Eleverne syntes kun, de fik undervisning, når læreren talte. Man havde meget svært ved at acceptere elevbidrag som noget, man kunne lære af.

Derfor ønskede lærerne at afprøve observationsmetoden i en samfundsfagstime. Temaet for timen var "Arbejdsmarkedet, arbejdsvilkår før/nu, fagforeningernes start, børnearbejde, ferie mv."

Målet var først og fremmest at få eleverne til at lægge mærke til, at de selv i høj grad bidrog til undervisningen. Det overordnede mål var at arbejde på, at eleverne lærte at tro på sig selv, tro på, at de kan noget, tro på, at de erfaringer, de er kommet med, kan bruges til noget - også af andre.

Erfaringen - nyttiggørelse

I den efterfølgende time, hvor observationerne blev diskuteret, fremgik det, at voksne elevers bidrag med egne erfaringer, almenviden og spørgsmål i et fag som samfundslære er et plus for undervisningen. At de lytter til hinandens indlæg, samt supplerer, kommenterer og stiller spørgsmål ud fra hinandens indlæg. Der svares ikke blot på spørgsmål for at tilfredsstille læreren. Eleverne er generelt engagerede og interesserede i at få opklaret opdukkede spørgsmål til emnet og forsøger ofte ved hinandens hjælp at

ræsonnere sig frem til nogle svar. De voksne elever i denne klasse havde meget lavt selvværd. Man troede ikke, man kunne bidrage med noget. Gennem observationsøvelsen blev det tydeligt for eleverne, hvor meget de faktisk bidrog.

De to elevobservatorer fortalte, at det havde været svært. "Flere gange var jeg ved at svare på spørgsmål i stedet for at observere". Det havde været en usædvanlig oplevelse for begge elever. De observerede elever fik en lejlighed til at "spole båndet tilbage" og reflektere over, hvad der egentlig var blevet sagt – og af hvem – i timen. For nogle var det en aha-oplevelse.

Det er nødvendigt at tale med eleverne i forvejen om, hvad der sker i en undervisningssituation. Eleverne må have et "mini-kursus" i, hvordan man skaber en læringsituation: at læreren har en plan med hjemmefra, som omsættes til undervisning i mødet med eleverne.

Det er meget vigtigt at vælge noget enkelt for eleverne at observere på. Helst noget, der har at gøre med kommunikationen mellem lærer og elever. Det er en god idé at lade eleverne være med til at vælge, hvad der konkret skal lægges mærke til.

Det er ligeledes vigtigt at sætte god tid af til at drøfte elevernes observationer. Mange elever bliver meget bevidste om, hvad der sker i timen; hvem der er aktive i klassen, og hvem der ikke er det, - også i de andre læreres timer. Eleverne bliver gode til at lægge mærke til, når og hvordan de lærer, såkaldt "meta-læring". Derfor er det en god idé at lægge elevobservationer ind i begyndelsen af et undervisningsforløb. Det er nødvendigt, at hele lærerteamet er enige om, at man vil arbejde med observation.

For lærerne blev det en bekræftelse af, hvor vigtigt det er at inddrage elevernes erfaringer, måske især i et fag som samfundsfag, hvor temaet er arbejdsmarkedet. Dette er i endnu højere grad nødvendigt, når det drejer sig om voksne elever. Observationsmetoden er god til at sætte refleksion i gang hos voksne elever. Metoden menes anvendelig på en klasse med max. 20 elever. Der foreligger ingen konkret viden om, hvorvidt metoden er forankret og videreudbredt på de afprøvende skoler. Der er således ikke foretaget effektvurdering.

Forslag til bedre FoU-implementering og erfaringsspredning – workshoppens generelle diskussion

Jeppe Carlsens stikord opsummerede workshoppens anbefalinger i forhold til at understøtte implementering og erfaringsspredning, og som således vil kunne indarbejdes eller tydeliggøres i de generelle krav til FoU-projektbeskrivelser: - Ledelsens rolle i projektforløb synliggøres, - samarbejde mellem flere skoler (institutioner) om udvikling, - inddragelse af følgegrupper (dvs. tilknyttede parter uden egentlig andel i projektet som orienteres og kommenterer og inspirerer, - inddragelse af plan for efterfølgende implementering i projektbeskrivelsen, - skærpede krav om at sikre spredning som led i processen, - evt. krav om opfølgende status på implementering, - ministeriel/(DEL)-webpage og konferencesystem til udbredelse, dialog og opfølgning, - bedre ministeriel eksponering af afsluttede (vellykkede) projekter (presse, konferencer mv.), - ministeriel pulje til implementering på skoler, som ikke deltog i projektet, - evt. færre projekter med flere skoler og anvendelse af flere midler til erfaringsspredning, opfølgning og implementering.

Der var flere indlæg i diskussionen, som gav udtryk for, at det kunne være hensigtsmæssigt, hvis UVM bevilligede færre projekter, men til gengæld gav flere penge til opfølgning, implementering og spredning.

Der var stor enighed om, at projektskolen og følgegruppeskolerne ikke nødvendigvis har samme behov/ønsker, hvorfor det kunne være ønskeligt at reservere en del af projektbevillingen til en ”2. bølge”-implementering på følgegruppeskolerne, som på den måde vil kunne få skolededikerede projekter.

Referent: Lars Michael Madsen, Randers Tekniske Skole

Referat fra workshop 3: Individualisering og fleksibilitet i læringsforløb

1. oplæg: MAS-projektet – Folkesundhed i det rummelige uddannelsessystem v/ John Rasmussen, Industri- og Håndværkerskolen i Nykøbing F

Baggrund for projektet

Hvor sygdom overvejende vedrører krop, så handler sundhed snarere om liv. Sundhed handler om livsmod og livsglæde baseret på følelsen af at kunne håndtere de situationer, man befinder sig i. Sundhedsfremme handler således om at styrke folks muligheder for at ”mestre” deres hverdagsliv og forskellige livssituationer som f.eks. at blive voksen, at få børn, leve i forhold, at blive gammel, at blive syg.

Erfaringer har vist, at ikke alle vores elever er parate til at agere i den fleksible virkelighed, der i høj grad stiller krav til valgkompetence samt evne og vilje til ansvar for egen læring. Det blev tydeligt, da man i forsøget på at fastholde så mange elever som muligt var nødt til at give alternativer til de udbudte aktiviteter, der i høj grad handler om at erhverve kompetencer/målpinde i forhold til et eksakt grundforløb. Der måtte laves nogle forløb, der i højere grad handlede om at arbejde med personlige kvalifikationer. I stedet for at skære de unge til, så de passer til de udbud, der er lavet, må man skrue en pædagogik og et forløb sammen, der bliver til størst mulig hjælp for vores målgruppe. I forbindelse med skolens deltagelse i Folkesundhedsprojektet udarbejdede en gruppe lærere i foråret 2001 et tværgående projekt ”MAS” (motion, aktivitet og sundhed), hvor elever fra henholdsvis indgangene Jord til bord og Bygge og anlæg kunne melde sig.

Succeskriterium og rekruttering

Succeskriteriet var at fastholde de frafaldstruede elever, og at de elever, der meldte sig, blev afklaret i forhold til deres uddannelsesplan. Derudover var det vigtigt, at eleverne fik et løft i forhold til deres selvtilid.

Rekruttering til projektet sker gennem kontaktlærere og U&E-vejledere. Projektgruppens indstilling har været, at man ikke skulle nægtes deltagelse, men at man især ville henvende sig til gruppen, ”de usynlige/stammekrigere”, som man anser for at være meget frafaldstruede. Et af målene med projektet er, at eleverne skulle få lyst til at komme på skolen og have mod på at arbejde målrettet med de stillede opgaver. Derefter skulle der sættes en udviklingsproces i gang hos den enkelte elev i forhold til at blive ”lærende”, det vil sige at kunne træffe valg, at kunne arbejde selvstændigt, at kunne reflektere over egen læringsstil osv.

Struktur og forløb

Strukturen er fastlagt på forhånd af lærerne. Et hold – et fast ”stamløkal” – et skema, samt meget få krav om individuelle valg i de første uger. Fokus er på sundhed tænkt bredt som evnen til at håndtere livet såvel fysisk som psykisk. Det er vigtigt, at man ikke laver moraliserende forløb med et bestemt budskab, om hvad der er rigtigt og forkert liv.

Selve indholdet i forløbet skulle stille eleverne i situationer, hvor de kunne få mulighed for at reflektere over eget og andres livsprojekt, samt kost, fysisk aktivitet, fritidsaktiviteter og den personlige livsplan. Eleverne skulle også arbejde med deres "fremtidsbilleder" af dem selv. "Hvad er min ønskesituation/skræksituation nu, om et år, om 10 år". Målet er, at de kommer til at arbejde med mulighedstænkning frem for umulighedstænkning.

Resultater af forløb – for eleverne

Hvis man kigger på de forløb, som er afsluttet, har eleverne levet op til "forventningerne". Der er en stor gruppe usynlige piger samt nogle få drenge. Derudover er der en gruppe drenge, der kan beskrives som "stammekrigere". Der er skabt et miljø, hvor eleverne føler sig trygge i de faste rammer. De er umiddelbart glade og interesseret i aktiviteterne, bl.a. er deres fremmøde væsentlig bedret. En del elever er blevet afklaret via arbejdet med livsplanen, hvilket har bevirket, at de overgår til FUU (vil gerne være pædagogmedhjælper). Enkelte elever har oplevet arbejdet med livsplanen så smertefuldt, at de er dybt frustrerede. Det er blevet synligt for dem, at det uddannelsesforløb, de er i gang med, ikke er deres eget valg, men et valg andre synes ville være godt for dem. Det har efter elevernes eget udsagn været positivt at være blandt ligestillede. Det har givet et godt læringsrum, hvor alle som udgangspunkt har haft det problematisk i det obligatoriske forløb.

Samtidig viser forløbet, at det formentlig kun har værdi for en periode, da eleverne ellers ikke har det store fællesskab, og at det ville være svært at fungere i længden som en homogen gruppe. Det er et valg, hvorvidt man skal samle "svage" elever i definerede projekter, da det normalt er inclusion, der er målet. Lærernes valg er at få afklaret, hvilke fordele og ulemper der er ved denne beslutning, der i første omgang mest byggede på nogle formodninger. Lærerne er enige om, at det var et rigtig valg at håndplukke eleverne til projektet. Det har givet et godt læringsrum, hvor alle som udgangspunkt har det svært i skolesammenhænge. Det viser sig, at elever, der normalt holder sig i baggrunden, har fået mod til at stå frem, og at det ikke har været nødvendigt med en uhensigtsmæssig adfærd for at undvige kravene. Der er blevet etableret sociale kontakter eleverne i mellem, og det bliver interessant at se, om de kan videreføres efter projektets ophør. Enkelte elever er blevet i stand til at udtrykke ønske om valgfag, der imødekommer deres specifikke "mangler" f.eks. "Kom i gang med engelsk".

I lærergruppen er der bred enighed om, at hvis arbejdet i projektet skal have en synlig effekt i forhold til elevernes fremtid, er det nødvendigt at forlænge projektet med 5 uger, hvor det i de sidste 5 uger skal være en kombinationsmodel. Eleverne er i de trygge rammer to dage om ugen og tre dage i indgangens grundforløb. De to dage skal bruges til at støtte og vejlede i forhold til den øvrige undervisning og at hjælpe eleverne til at reflektere over, hvad der foregår i forhold til deres læring i de forskellige indgangsprojekter. Hjælp dem med at sætte struktur på deres arbejde samt at give dem mod til at "kræve" opmærksomhed i indgangene på en hensigtsmæssig måde.

Eleveksempler fra forløbet

- To piger er blevet afklaret og vil i gang med en fri ungdomsuddannelse, hvor det skal rette hen mod arbejde som pædagogmedhjælper.
- En dreng har fået tilbudt skolehjemspads for at få lidt luft for hjemlige problemer, der blandt andet handler om hans valg af uddannelse. Eleven vil egentlig helst være turistguide, men hjemmet mener, at en håndværksmæssig uddannelse må være det "optimale".
- En dreng har fået "hul" på matematikken og er i øjeblikket så ivrig, at han bruger al sin tid på at arbejde med matematik. Han har fået mod på at vende tilbage til sin oprindelige plan, at blive struktør. Han har fået selvværd, så vi tror, det lykkes.

- En pige er i gang med at komme på husholdningsskole for at få mere ballast til en uddannelse på Jord til Bord.
- En dreng har vi overhovedet ikke fået i "tale". Han var fraværende i 14 dage. Han dækker over meget store faglige problemer og har på holdet haft stor status, men i takt med de andres udvikling har det ikke været muligt for ham at "spille" sin rolle, hvilket har fået ham til at stå af.
- To piger har efter de første 5 uger valgt at vende tilbage til indgangens ordinære forløb. Det bliver spændende at se, hvordan det går fremover.
- En meget overvægtig elev har fået mod på fysisk aktivitet og har erkendt, at hans vægt er en hindring. Vi overvejer at få koblet en diætist på.

Evaluering af effekt

En egentlig effektmåling lader sig ikke gøre, men det vil være relevant at følge eleverne fremover for at se, hvor mange der ender med at få en uddannelse. Som evalueringsform er valgt et spørgeskema, der skal bruges i planlægningen af fremtidige forløb. Derudover er det aftalt, at der bliver lavet interview med enkelte elever i forhold til deres egen udvikling under forløbet.

Projektet er én af casene i temahæftet "God praksis i eud-grundforløb" (<http://pub.uvm.dk/2002/eud/>).

2. oplæg: Faglig kommunikation for læsesvage v/ Jette Liisborg, EUC Nord

Baggrund for projektet

EUC Nord er med i skolesamarbejdet i Nordregionen, hvor formålet med dette projekt er at øge rummeligheden i erhvervsskoleregiet. Pilotprojektet er et målrettet tiltag i forhold til læsesvage elever. Der ligger en opgave i at udvikle læringsstrategier, der tager sigte på de ressourcetsvage og frafaldstruede elever.

Man kan se på erhvervsskolernes uddannelsesstilbud som en samfundsmæssig opgave, der skal løses, fordi der politisk er en målsætning om, at 95-97% af hver ungdomsårgang får en kompetencegivende uddannelse. Det er egentlig i det krav, problemerne opstår, idet vi hidtil kun har formået at fastholde ca. 83 % af hver ungdomsårgang i det samlede uddannelsessystem. Det betyder, at den resterende gruppe op til de 95-97% er frafaldstruede.

Målgruppe og foreløbige resultater

I forbindelse med udviklingen af et læringsmiljø for læsesvage eud-elever er der gjort en masse erfaringer. Selv om projektet ikke er slutevalueret, tegner der sig et tydeligt billede.

Målgruppen er helt konkret eud-elever fra grundforløbet. De er blevet opfordret til at vælge læse-/skriveværkstedet som valgfag af deres kontaktlærere og faglærere, men det er frivilligt.

Når der er tale om frivillighedsprincippet, viser frafaldet sig at være stort. Det dur simpelthen ikke i forbindelse med denne gruppe elever. De mangler ofte erkendelse af, at det er et problem, at de ikke har de helt basale færdigheder og kundskaber funderet noget bedre. De fortrænger ganske enkelt fakta. De mangler selvdisciplin, og det er alt for fristende at smutte hjem, når de andre har fri. Gruppen af

elever er også kendetegnet ved, at de mangler vilje, motivation og initiativ. De har en tendens til at flygte fra problemerne. De skal hele tiden noget, når de bliver stillet over for en opgave. Derudover er der problemet med andre læreres holdning. Mange af dem synes, at deres fag er vigtigere for eleverne end at gå i læse-/skriveværkstedet og få de fundamentale færdigheder bragt på plads. Mange lærere har den holdning til denne gruppe elever, at de bare kan tage sig sammen, og opfatter dem som dovne og ligeglade.

Opdeling i risikogrupper

Projektgruppen er af den opfattelse, at med rummelighedsbegrebet kan vi nå langt i forhold til de ressourcesvage elever. Det betyder, at når man tager udgangspunkt i den enkelte elev også er villig til at opdele eleverne i risikogrupper, de stille og de støjende elever. De to grupper har så modsatrettet adfærd, at de ikke kan gøre brug af hinandens ressourcer. Tværtimod vil de udadrettede og støjende elever hæmme udviklingen hos de stille og indadvendte elever.

Det er stik imod vores traditionelle skolesyn. Gruppen mener ikke, at man kan overføre folkeskolens pædagogiske grundsyn på den resultatorienterede erhvervsskole.

Mere tid – mindre tidspres

Erfaringerne viser, at der er en meget stor gruppe elever, der simpelthen har brug for mere tid. Deres fundament er for spinkelt, men man ville med et specielt tilrettelagt forløb kunne erhverve sig det fundament af kundskaber, der skal til for at kunne gennemføre en erhvervsuddannelse.

Vores anbefaling er, at man laver et forløb, hvor eleverne uden tidspres stille og roligt kan tilegne sig de helt basale kundskaber i dansk, engelsk og matematik, inden de går videre til grundforløbet. Man kan jo ikke bygge et funktionelt hus, hvis soklen kun er halvt færdig.

Langsomme læsere

En stor del af eleverne læser meget langsomt, men de kan læse. Det tager tid at optræne en større læsehastighed, og de mangler træning i at formulere sig skriftligt. Selve skrivetræningen er tidskrævende, så derfor skal der opstilles overkommelige mål, sådan at de gradvist oplever stadig større sejre. Det skal være med til at give dem selvtillid og motivere til at yde den ekstra indsats, der skal til. Denne gruppe af elever har vi det godt med. Dem kan vi sagtens håndtere, fordi de opfører sig, som vi forventer, de skal.

Elever som ikke magter at vælge

De elever, der mangler vilje og gå-på-mod, er de elever, som vi ikke magter. De kan være belastet af omsorgssvigt fra forældre, der bevirker, at de har et meget lavt selvværd. De har meget tidligt i livet oplevet nederlag, fordi den kærlighed, der blev til dem, var for mangelfuld, og de krav, der blev stillet dem, var enten for store eller helt forkerte. Det har den betydning, at de ikke magter at træffe valg. De har et lavt forventningsniveau til sig selv. De ser ud som andre elever, men vi opfatter dem som værende ligeglade, umotiverede og dovne. Denne fejludvikling i personlighedsdannelsen tidligt i livet kan vendes til en gradvis større tillid til egne evner og formåen, men det er tidskrævende og fordrer et trygt og forudsigeligt læringsmiljø.

I skolen kommer det til udtryk ved, at de giver op på forhånd over for de krav om at træffe valg og løse opgaver. Selvtilliden er svingende, fordi den erhverves gennem det, man gør, hvorimod selvværd er en del af personligheden. Det er den holdning, man har til sig selv, og holdninger er dybereliggende og dermed sværere at lave om på. Det kan lade sig gøre at bryde disse mønstre, men der er nogle barrierer, der skal nedbrydes i vores uddannelsessystem. For det første er det tidskrævende at vende elevens selvværdsfølelse. Det er en proces, der stiller helt andre krav til lærerteamets kompetencer. Det kræver

en holdningsændring, et nyt syn på den gruppe elever og omkring de bagvedliggende forsvarsmekanismer, og det stiller helt nye krav til rammer og ressourcer.

3. oplæg: IT fra neden – SoSUiikt – et fællesskab om IT og nye læringsformer v/Jan Gejel, Social- og Sundhedsskolen i Århus

Formål og samarbejde

Social- og sundhedsskolerne indledte 1. januar 2000 et landsdækkende samarbejde, hvis mål var at integrere IT i undervisningen. Det var et udtalt pædagogisk projekt, og næsten alle skolerne deltog. Der blev ansat en projektleder, som skulle forestå etablering og udvikling af samarbejdet. Der var sket meget lidt med IT på skolerne, så der skulle startes forfra.

Samarbejdet tog form gennem skolernes udpegning af IT-kontakter og i kraft af, at man etablerede en række virtuelle rum, hvorigennem det daglige samarbejde fandt sted. Gevinsten ved dette improviserende koncept har helt afgjort været, at den lærergruppe, der har udviklet sig omkring IT, har været støt stigende, og at de lærere, der har involveret sig i IT-arbejdet, har gjort det af interesse. Det har betydet, at disse lærere har været gode inspiratorer for deres kolleger rundt om på skolerne, og det har forhindret en massiv modvilje blandt lærerne mod IT.

I dag er det faktisk sådan, at ganske mange lærere er i gang med IT-projekter, og at det er skoleledelserne, der ikke kan følge med og ikke kan honorere lærernes krav.

Mulighed for fortsat udvikling nødvendig

Organisationerne og deres ledelser må udvikle sig til at kunne håndtere omstillingerne. Det bør være en integreret del af projekterne, at den fortsatte udvikling er sikret. Der bør fra starten sikres midler til, at positive landvindinger kan udvikles videre efter endt projekt. Den allervigtigste erfaring er uomtvisteligt den, at der må gøres op med den holdning, at lærernes IT-arbejde ikke må koste noget eller i bedste fald meget lidt. Det er en helt forkert vej, hvis vi skal fastholde den positive udvikling på Social- og sundhedsskolerne og i resten af uddannelsessektoren. Der skal investeres massivt i udviklingen af nye læringsrum. Denne skævhed gav sig udslag i en bizar og beklagelig situation for skolerne, da projektet sluttede officielt. Da uddannelserne havde fået en reform, hvor arbejdet med IT og udvikling af elevernes personlige kompetencer var i fokus, netop da stoppede både ministeriets og skoleledelsernes interesse for at investere i projektets fortsatte arbejde.

Referent: Fagkonsulent Johnny Kristensen, UVM

Referat fra workshop 4: Elevens og skolens planlægning af uddannelse

1. oplæg: Webbaseret kvalitetssystem indbygget i den lokale undervisningsplan v/ Annette Bondesen, Aarhus Købmandsskole

Kort beskrivelse/gennemgang af indholdet i projektet

Med reform 2000 fik Erhvervsskolerne en ny hovedbekendtgørelse, som bl.a. stiller krav om, at skolerne skal have et kvalitetssystem til løbende kvalitetsudvikling og resultatvurdering af erhvervsuddannelsernes. Samtidig blev kravene til indholdet i den lokale undervisningsplan skærpet. Den lokale undervisningsplan for grundforløbet på Aarhus Købmandsskole har siden 1998 været tilgængelig som en web på skolens intranet. Erfaringerne med denne web var gode. Derfor opstod idéen til at kombinere kvalitetssystemet og den lokale undervisningsplan i et fælles webbaseret system.

Formål med projektet

Projektets formål var at udvikle et webbaseret kvalitetssystem indbygget i Den Lokale Undervisningsplan. Derved sikres en entydig kvalitet i hele den 4-årige erhvervsuddannelse. Ved at integrere kvalitetssystemet og undervisningsplanen i en web, bliver både plan og kvalitetssystem en dynamisk størrelse, som løbende kan ajourføres i forhold til uddannelsernes mål og indhold samt den pædagogiske praksis. Samtidig vil de forskellige interessenter altid have adgang til de samme ajourførte oplysninger.

Målgrupper for projektet

Målgruppen for web'en er potentielle og igangværende elever på de merkantile erhvervsuddannelser på Aarhus Købmandsskole. Desuden omfatter målgruppen undervisere og ledere på uddannelserne samt potentielle og igangværende praktikvirksomheder. Endelig er det Lokale Uddannelsesudvalg samt de Faglige udvalg og Undervisningsministeriet omfattet af målgruppen.

Om systemets anvendelse og opbygning

Q-web er et nyttigt værktøj for lærerne at bruge. Opgaven er at lave et system, som andre skoler kan bruge (Q-web). Forskellen på papirudgaven og webudgaven er, at sidstnævnte er blevet mere kortfattet, men også mere præcis. På den måde har omstillingen til web også betydet en forbedret og mere anvendelig beskrivelsesform.

Bilag 1 viser i diagramform, hvordan systemet er bygget op. En af de store fordele er, at der hurtigt kan genereres en rapport på baggrund af elevevalueringer. Det er særdeles nyttigt hurtigt og præcist at få et billede af den evaluering, der er foretaget, fordi man hurtigt kan reagere i forhold hertil. Værktøjet sparer en masse tid, det skaber synlighed og åbenhed omkring resultater, og det skaber gennemsigtighed.

Det er vigtigt, at programmet ikke opfattes som en slags kontrolsystem men derimod som et nyttigt værktøj, der letter arbejdet med den lokale undervisningsplan og kvalitetsmålingen, og at den samtidig – fordi den er webbaseret – skaber åbenhed omkring indhold og metoder.

Systemet som sådan, og dermed også web'en er færdigudviklet, men Århus Købmandsskole er langt fra færdig med at udvikle indholdet. Web'en er tilgængelig på adressen <http://qweb.advsh.net>, men er altså kun en foreløbig udgave, og flere af områderne på web'en mangler beskrivelser, links osv.

Intern implementering

Den interne implementering er egentlig startet op samtidig med projektet – og dermed udviklingen af systemet. For Århus Købmandsskoles medarbejdere, var det nye, at kvalitetssystemet blev integreret i den lokale undervisningsplan – ikke at det var webbaseret. Sideløbende med udviklingen er medarbejderne blevet præsenteret for idéen. Selve implementeringen af systemet er i gang nu, hvor medarbejdergrupper skal være med til at beskrive de manglende elementer i informationsdelen, være med til at definere kvalitetsfaktorer og kvalitetsmål, evaluering m.m. Eleverne har endnu ikke kendskab til web'en, men det forventes at ske i løbet af efteråret.

Ekstern implementering

Vi har lavet et lille pilotprojekt og demonstreret web'en for 4 handelsskoler. Under denne demonstration blev det klart, at den i projektet oprindelige planlagte formidling – ”en demonstration af to timers varighed i et relevant forum” – næppe er hensigtsmæssigt, med mindre ”det relevante forum” får et begrænset deltagerantal.

2. oplæg: Elevens personlige uddannelsesplan og portfolio v/ Kirsten Pedersen, Aarhus tekniske Skole

Projektets formål

I 2001 deltog jeg i et FoU-projekt om ”Helhedsvurdering”. Formålet med projektet var at opbygge et grundlag for at foretage helhedsvurderinger efter gennemført grundforløb, omfattende bl.a.:

- et fagligt og pædagogisk grundlag for at kunne foretage helhedsvurderinger
- en metodisk platform
- inspiration til skoler, ledelse og lærere.

Indhold i udviklingsprojektet

Sammen med en kollega arbejdede jeg med den del af projektet, som omhandler informationsstrategi, udarbejdelse af materialer til brug ved bl.a. informationsmøder om helhedsvurdering på skolerne, udarbejdelse af forslag til skriftlig helhedsvurdering og bedømmelsesplan, og at foretage forsøg på vores respektive afdelinger omkring implementering af helhedsvurdering. I den forbindelse blev der også udarbejdet skemaer til vurdering af eleven samt en nøjere definition og beskrivelse af de forskellige kriterier, som ligger til grund for vurderingen. Disse beskrivelser har udmøntet sig i nogle bilag/værktøjer, som i dag bruges i forbindelse med helhedsvurdering af eleverne på afdelingerne og i TSØ regi. Slutteligt arbejdede vi også kort med en model for, hvordan lærersamarbejdet bedst kan organiseres om helhedsvurdering.

I arbejdet blev vi nødt til at arbejde med, hvad en bedømmelsesplan skal indeholde og med at definere faglige, almene og personlige kompetencer, som er de tre områder, hvor eleven skal helhedsvurderes. Efterfølgende arbejdede vi så med et metodeafsnit, hvor vi har udarbejdet nogle værktøjer til, hvordan og i hvilket regi man kan foretage den *løbende vurdering, der lægger op til den endelige helhedsvurdering*.

Erfaringer med implementering og udbredelse

Undervejs i forløbet viste der sig et behov for at skrive en artikel om helhedsvurdering. Det gjorde vi i første omgang til vores eget lokale skoleblad "Sats", som distribueres på hele Aarhus tekniske Skole.

I forbindelse med udarbejdelsen af en informationsstrategi, som bl.a. skulle implementere og udbrede kendskabet til helhedsvurdering på skolerne, har vi arbejdet med forskellige metoder. Vi har bl.a. skrevet en artikel til vores eget lokale skoleblad "Sats" og har senere givet interview til dtl-NYT.

Som kontaktlærerkonsulenter og undervisere på kontaktlærerkurser på skolen for kolleger, har vi valgt at indlægge en hel dags undervisning/information om helhedsvurdering på disse kurser. Vi har i forbindelse med vore forsøg på afdelingerne, udarbejdet og udviklet undervisningsmateriale til både kurser, fyraftensmøder, kontaktlærerkurser m.m. Disse materialer er afprøvet bl.a. på kontaktlærerkurserne og bruges i dag på nogle afdelinger og i TSØ. Det er vores opfattelse, at de fleste kontaktlærere har fortalt videre om helhedsvurdering hjemme på afdelingerne og bruger materialet i undervisningen og ved helhedsvurdering fra grundforløb til hovedforløb.

Ideer til en bedre implementering og udbredelse af erfaringer

Der er gået for lang tid fra projektet blev afsluttet, og til det er blevet publiceret (<http://pub.uvm.dk/2002/helhed/>). Vi havde i vores informationsstrategi arbejdet med fastlagte fyraftensmøder på de forskellige afdelinger, hvor vi ville informere og arbejde med helhedsvurderingen. Generelt mener vi, at der skal gøres et større arbejde for at informere om FoU-projekter, lave noget mere PR. Det kan fx ske via Internettet, via e-mail til alle medarbejdere på en skole.

Diskussionen efter de to indlæg

Der blev i forhold til Q-web spurgt, hvorfor den ikke er en del af Elevplan. AB svarede, at Q-web er mere lokalt forankret, men ideen er, at den skal spille sammen med Elevplan. Der var diskussion af dette tema, og flere mente, at et sådant værktøj bør være en integreret del af Elevplan. På den måde ville et lokalt FoU-projekt få større gennemslagskraft, når det viser sig at kunne bære det. I denne forbindelse nævnte flere Elevplan som eksempel på et program, der krævede en anderledes indsats fra Undervisningsministeriet for at overvinde den modstand, som findes en del steder.

Der går alt for lang tid, fra et FoU-projekt er afsluttet og indsendt, og til det bliver publiceret – det er meget uheldigt. Der mangler et forum, hvor man kan fremlægge viden fra FoU-arbejder, forsinkelsen er et problem. Vi skal tænke i andre formidlingsformer, som kan følge hurtigt efter endt FoU-arbejde. Ud over at tempoet i publiceringen må sættes i vejret, kan der tænkes i andre formidlingsformer – seminarer o.l. Når det er vigtigt at komme ud med de gode FoU-erfaringer (og gerne i tematiseret form), er det også for at udnytte den energi og gejst, som et sådant arbejde skaber hos deltagerne. Flere nævnte, at det kan tænkes ind som en klarere forudsætning for en bevilling til projekter.

Flere havde bidt mærke i Birgit Gotenborgs fremhævelse af tværgående og større projekter. Hvis noget sådan skal realiseres og også sikres en kvalitet, vil det være en god idé at etablere et slags elektronisk forum, hvor ideer kan lægges og genereres. En parallel til CIRIUS og Leonardo programmet blev her nævnt. En slags partnerskabs database, hvor FoU-ideer og -projekter fødes og udvikles i et netværk.

Kan man forestille sig små projekter, der er gode? Og vil de blive bevilget? Store projekter er ikke i sig selv garanti for kvalitet. Der er også en risiko for, at store projekter drukner i organisering og koordinering frem for udvikling.

Fra dag 1, når projektet er bevilget, bør der være en oversigt på web, som alle har adgang til. Det vil skabe en mere dynamiske erfarings- og idéspredning undervejs i projekterne til gavn for deltagere og andre interesserede.

Det er vigtigt, at så mange som muligt deltager i projekter. Ud fra devisen om, at de, der deltager, får det største udbytte, er det fornuftigt, mente flere. Andre fremhævede pilotprojekter som projekter, der har større gennemslagskraft. Pilotprojekter involverer typisk færre mennesker – til gengæld er der mulighed for langt mere dynamik og kraft i sådanne projekter. Formidlingsfasen er til gengæld særdeles vigtig som opfølgning på et afsluttet projekt. ”Hold piloterne i live og find så andre, der er gode formidlere” – denne strategi vil have større spredning end projekter, der i sig selv involverer mange mennesker, mente nogle. Det er vigtigt med projektmagere på skolerne – folk, der tør kaste sig ud i nytænkning og eksperimenter. Det kan være et problem, at projektmagerne skal formidle budskabet, idet de ikke nødvendigvis er de bedste formidlere. Det må andre gøre.

Det kan være vanskeligt at finde fællesnævner på ”det høje niveau”. Derfor er det vigtigere at være præcist fokuseret på en relevant problemstilling, gennemføre et projekt, der formår at gå i dybden ift. målgruppe og indhold og herefter få det formidlet til andre. Det har højere prioritet end at samle mange deltagere – kvalitet frem for kvantitet.

Nogle mente ”jeg kan ikke eje noget, som andre har lavet”. Modsvaret hertil var, at formidlingen skal være kontekst-bundet, dvs. tænkes ind i en konkret sammenhæng og i forhold til målgruppe. Det er vigtigt at kunne overføre andres erfaringer til egen kontekst – hvordan laver vi transformationen, og hvem laver den?

Det blev fremført, at man godt kan have kendskab til det hele og ejerskab til noget af det (det man kan bruge). Det kan nærmest ikke være anderledes.

I forbindelse med erhvervsuddannelsesreform 2000 blev det fremhævet, at der her havde været en meget intensiv fase med mange forsøgsprojekter, og at dette skaber en stor opmærksomhed og har stor synergieffekt.

Ejerskab til projektet på egen skole blev fremhævet som et vigtigt moment – ellers risikerer projektet at blive en støvsamler på stedet. Implementering er vigtig, men stadig vigtig med en eksperimenterende fortrop på stedet. Den lokale implementering er meget vigtig, for at projektet ikke blot bliver for en lille eksklusiv klub.

Det kan være en god idé at lave lokale projekter på tværs af uddannelser fx teknisk skole/ handelsskole/sosu-skole. Hvorfor er der ikke mere vidensspredning fra fx teknisk skole til sosu-skole, når de ligger tæt ved hinanden, spredning mangler lokalt.

Modtagerkapaciteten – hvad med den? Hvordan ser det ud, når man stiller sig i modtagerrolle ift. FoU-projekter? Hvornår er man parat til at ”tage fra” og lade sig inspirere af andres projekter og erfaringer? Det vil være et vigtigt fokus at have i formidlingen, at være mere bevidst om modtagerinteresser.

At holde workshop på egne skoler blev nævnt som en måde at sprede erfaringer på – problemet er, at der skal anvendes mange ressourcer, og det er ikke altid muligt. Det er vigtigt at bringe ind i Undervisningsministeriet.

Referent: Jørgen Brock, DEL, fagkonsulent i Undervisningsministeriet

Referat fra workshop 5: Vejledningens betydning for integration af to-kulturelle i uddannelse og erhverv

1. oplæg: Multikulturel vejledning v/ Per Straarup Søndergaard

FoU-projekt nr.: 2000-2534-377

Projektdeltagere: Karin Jakobsen og Per Straarup Søndergaard, DEL Nord

Problemfelter i multikulturel vejledning

Workshoppen blev indledt af Per Straarup Søndergaard (PSS). PSS indledte sit oplæg med påpegningen af en række problemfelter i relation til multikulturel vejledning:

- Hvordan vejleder og kommunikerer man på tværs af kulturer?
- Kan en vejleder fra en jeg-kultur vejlede en person fra en vi-kultur?
- Kan vi møde hinanden uden fordomme?
- Hvilke forventninger har indvandrere og flygtninge til vejledningen?
- (Er det de samme som danske vejledningssøgende? Og hvad forventer de i øvrigt?)
- Kan en person fra en vi-kultur vælge sig selv?
- Hvordan udvikler vejlederen kulturel empati?
- Er der et anderledes magtforhold, når vejlederen vejleder indvandrere og flygtninge end etniske danskere? Og hvis ja, hvordan retter man så op på det?
- Hvordan håndterer man etiske konflikter – noget er væsentligt og giver mening i en kultur, men gør det ikke i en anden?
- Skal vi arbejde med andre målsætninger for vejledning, når vi vejleder indvandrere og flygtninge? Eller med andre fokuspunkter?

Baggrund for projektet

Ifølge PSS er der ikke forsket i multikulturel vejledning i Danmark og stort set heller ikke i andre europæiske lande, hvilket var baggrunden for projektet om multikulturel vejledning, der især fokuserede på amerikanske, canadiske og britiske erfaringer med multikulturel vejledning. Hensigten med projektet var at formidle de primært amerikanske, canadiske og britiske erfaringer med multikulturel vejledning i en publikation, som forhåbentlig kunne blive til glæde og gavn for de danske vejledere. Oplysninger til projektet blev indsamlet dels via litteraturstudier dels via en studierejse til England, der som et af de få europæiske lande har tradition for forskning i multikulturel vejledning.

Vejledernes dilemma

PSS tog i sit oplæg udgangspunkt i følgende Kierkegaard-citat som udtryk for vejledernes dilemma:

"For i Sandhed at kunne hjælpe en anden, må jeg forstå mere end han, men dog vel først og fremmest forstå det, han forstår. Når jeg ikke gør det, hjælper min mereforståen ham slet ikke. Vil jeg alligevel gøre min mereforståen gældende, så er det, fordi jeg er forfængelig eller stolt, så jeg i grunden i stedet for at gavne ham egentlig vil beundres af ham"

Med andre ord - multikulturel vejledning opleves ofte af den vejledningssøgende som en diskriminerende, hvid, middelklasseaktivitet præget af fordomme og forudopfattelser vedrørende den vejledningssøgendes situation og kultur snarere end af viden, indlevelse og forståelse.

Konstruktivistisk vejledning

Som teoretisk udgangspunkt havde PSS anvendt "A Theory of Multicultural Counseling and Therapy" udarbejdet af Wing Sue, Ivey og Pedersen, fordi denne teori sætter den kulturelle del af vejledningen i fokus. Teorien er konstruktivistisk. I konstruktivistisk vejledning betones det individuelle og hvert enkelt individs særegenhed. Derfor er det ifølge PSS ikke underligt, at denne vejledningsteori har vundet indpas de senere år, hvor normopløsningen og opløsningen af fællesskaber har taget fart, og hvor verden ændrer sig mere hastigt end nogensinde. En af de iøjnefaldende ændringer er, at befolkningen er blevet mere multikulturel. Det betyder med andre ord, at befolkningen er blevet mindre homogen mht. til fælles historie og erfaringer. Og til den spraglede mangfoldighed af erfaringer passer konstruktivismen - der blandt andet har som en af sine læresætninger, at "én konstruktivistisk vejleder antager, at der er talrige virkeligheder snarere end én sand, objektiv virkelighed." - som hånd i handske.

Vance Peavy sammenfatter principperne for konstruktivistisk vejledning således:

- Vi lever i et univers af **talrige virkeligheder**.
- Vores verden som mennesker **konstrueres socialt**.
- **Sproget** er menneskets medium, og det udstyrer os med redskaber til at konstruere og rekonstruere personlige og sociale virkeligheder.
- Personlig **mening, handling og interaktion** i menneskets aktuelle livsoplevelse og sociale tilværelse er de primære fokuspunkter i vejledningen.
- Det **metaforiske jeg**-koncept er et centralt element i organiseringen af den konstruktivistiske vejledning.
- Mennesket opfatter og handler altid i en **kontekst** af andre mennesker og miljøet.
- Kulturer er **modeller for, hvordan man lever**.

Peavys beskrivelse af konstruktivistisk vejledning kan fortolkes således, at al vejledning vil være kulturel vejledning, idet kulturen for hhv. vejledningssøgende og vejledere vil være nogle af de "talrige virkeligheder".

Vejledernes kulturelle kompetencer skal styrkes

PSS besøgte i forbindelse med projektet om multikulturel vejledning Jenny Bimrose, som er ansat på University of East London og er leder af "Centre for Training in Careers Guidance". Hun mener overordnet, at det er vigtigt at styrke vejledernes kulturelle kompetencer. Hun deler denne kompetenceudvikling op i tre nøgleområder:

1. holdninger, dvs. forståelse af egne værdier, egen kultur og egne fordomme
2. viden, forståelse og kendskab til f.eks. flygtninges og indvandreteres værdier og kultur
3. færdigheder og teknikker

Med viden om egne holdninger forstås:

- Viden om, hvordan ens egen kultur påvirker – og er medspiller – i vejledningen.
- Fortrolighed med at omgås mennesker fra andre kulturer. Man betragter det ikke som 'unaturligt' at have en anden kultur og er ikke utryg ved, at vejledningssøgende har en anden race, etnisk baggrund, kultur eller andre værdier.
- Viden om, at man har en kultur – og en bevidsthed om, hvad den indeholder (generelt). Viden om egen privat kulturarv, og hvordan den personligt og professionelt påvirker opfattelser af normal/ikke normal adfærd, rigtigt/forkert osv.
- Viden om de fordomme, den racisme og diskrimination, der er i samfundet.
- Bevidsthed om egne fordomme, racistiske og diskriminerende tilbøjeligheder.

- Evne til at være opmærksom på dem og imødegå dem.

Vejlederen må altså øge sin vejledningskompetence gennem afklaring af de forhold, der indvirker på egne holdninger i vejledningssituationen, herunder fordomme og racisme, personlige såvel som samfundsmæssige, egen kulturs indflydelse, privat kulturarvs indflydelse samt tryghed/utryghed ved at omgås andre kulturer. Selvundersøgelsen foregår ved, at man besvarer følgende spørgsmål. (Man kan skrive svarene ned, eller det kan foregå ved, at vejledere interviewer hinanden)

- Hvilken kultur har/havde mine forældre og bedsteforældre?
- Hvad er min kulturelle arv?
- Hvilke kulturelle grupper identificerer jeg mig med?
- Hvilke kulturelle bibetydninger ligger der i mit navn?
- Hvilke værdier, meninger og holdninger har jeg?
- Hvilke af disse er i overensstemmelse med den dominerende kultur i landet? Hvilke er ikke?
- Hvordan har jeg tilegnet mig mine værdier, meninger og holdninger?
- Hvorfor besluttede jeg mig for at blive vejleder?
- Hvilke kulturelle dimensioner var der i min beslutning?
- Hvilken sammenhæng ser jeg mellem vejledning og kultur?
- Hvilke særlige evner, potentialer og begrænsninger indeholder jeg, og på hvilken måde har de indflydelse på min måde at forholde mig til andre kulturer på?

Endvidere må vejlederen øge sin viden om indvandreres og flygtninges kulturer, herunder sin viden om de traumer og den oplevelse af magtesløshed, som de vejledningssøgendes situation har påført dem. Denne viden om andre kulturer og indvandreres og flygtninges situation må ifølge Jenny Bimrose ikke gå hen og blive kasseagtig og stereotyp, men skal opdateres løbende gennem mødet med de vejledingsøgende.

Vejlederen må søge specifik viden om de grupper, som han eller hun arbejder med, om deres historie, kulturelle skikke, historiske baggrund. Vejlederen må vide, hvordan race, kultur, etnicitet osv. påvirker valg af erhverv, personlighedsdannelse, adfærd. Vejlederen må kende til de specielle problemstillinger, som indvandrere og flygtninge har, traumer, magtesløshed, følelsen af at leve mellem to kulturer, splittelse, social udstødelse osv. Vejlederen må søge hele tiden at udbygge sin viden om de kulturer, han eller hun arbejder med – (bl.a. ved at spørge de vejledningssøgende som kommer i vejledningen!)

Med hensyn til færdigheder og teknikker må vejlederen kende til teknikker og metodikker som fx 'Femmeren' og 'Konstruktivistisk vejledning', men disse teknikker bør suppleres. Vejlederen må have kendskab til – og lade sig inspirere af – de hjælpestrategier, som er gængse i den vejledningssøgendes kultur og hjælpe den vejledningssøgende med at overvinde de barrierer, der er i forhold til at modtage vejledning. Vejlederen ser ikke tosprogethed som nogen hindring for vejledning og betragter ikke andre sprog som mindreværdige, og samtidig husker han eller hun klientens baggrund, når man kommunikerer. Vejlederen må afpasse både kropssprog og verbal sprog efter situationen – være meget opmærksom på de signaler, der bliver sendt, og om den vejledningssøgende føler sig tryk ved situationen. Vejlederen må kunne hjælpe den vejledningssøgende med at kategorisere de problemstillinger, han kommer med. De problemer, som den vejledningssøgende tror, er et personligt problem, er måske et generelt problem (eller omvendt). Vejlederen må kunne søge hjælp fra f.eks. familiemedlemmer, personer med høj status inden for kulturen eller andre elever på skolen.

Spredning af projektet

Projektet er udgivet som en publikation, Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 2 - 2002. Publikationen kan også findes online på <http://pub.uvm.dk/2002/multikulturelvejledning/>

Der har været artikler i følgende blade:

- Samspil – magasinet om etniske mindretal
- Handelsskolen
- dtl-NYT
- RUE-revy

Der har været henvendelser fra forskellige erhvervsskoler, der gerne ville have oplæg om multikulturel vejledning i forbindelse med personalearrangementer med fokus på dette tema. Derudover har der været henvendelser uden for erhvervsskolerne. Her skal nævnes:

- Ungdomsvejledning i København ifm. med efteruddannelse af vejledere
- Ungdomsvejledningen i Silkeborg som deltager i projektet "Kvalitet i Ungdomsvejledningen".
- Undervisere på DPU i forbindelse med et efteruddannelseskursus for skole- og ungdomsvejledere i Århus kommune.
- Undervisere på et brobyggerprojekt i Sønderjyllands amt

Det er ifølge Per Straarup Søndergaard en god idé at skrive om projekter med bredere problemstillinger i fagblade. Det er vigtigt at afsætte ressourcer til denne del af FoU-arbejdet.

2. oplæg: Udvidet vejledningsindsats på grundforløbet i sosu-uddannelserne v/ Inge-Lise Bagge og Susanne Thomsen, Social- og Sundhedsskolen i Odense

Projektets baggrund

Kort beskrivelse af FoU-projektnr. 2000-2534-319 omhandlende elever med anden etnisk baggrund end dansk på Social- og Sundhedsskolen i Odense. Projektet er dels et FoU-projekt under Undervisningsministeriet og et projekt støttet af Fyns Amt.

Projektitel : **Udvidet vejledningsindsats for elever med anden etnisk baggrund end dansk på grundforløbet og på social- og sundhedshjælperuddannelsen**

Inge-Lise Bagge (ILB) redegjorde i sit indlæg for et forsøg på udvidet grundforløb med udvidet vejledning af elever med anden etnisk baggrund end dansk. Forsøget blev gennemført i august, september og oktober måned 2001.

Temadag som indledning

Forud for forsøgsperioden deltog lærere og praktikvejledere også i en temadag om emnet - en temadag som var tilrettelagt af FoU-projektgruppen. Temadagen blev afholdt på Social- og Sundhedsskolen i Odense d. 6. sept. 2001. Her deltog praktikvejledere fra ældreområdet, handicapområdet og børne-/ungeområdet, der i forsøgsperioden skulle modtage elever med anden etnisk baggrund.

Forsøgsgruppen bestod af fire lærere (elevernes kontaktlærere på skolen), otte praktikvejledere og otte elever, hvoraf seks var indgangsårselever og to var social- og sundhedshjælperelever. Disse elever er ikke de samme, som er med i henholdsvis interviewundersøgelse blandt 18 elever og spørgeskemaundersøgelse blandt 52 praktikvejledere, som har været vejleder for 18 elever i interviewundersøgelsen.

Samarbejdet mellem elever og lærere

Hver af de fire kontaktlærere fra forsøgsperioden har fulgt to elever i skoleperioder og/eller praktikperioder. I skoleperioder med et ugentligt besøg af en halv times varighed pr. elev. Tiden er blevet brugt til samtaler mellem kontaktlæreren og eleven. I praktikperioder med et ugentligt besøg af en times varighed pr. elev/praktikvejleder. Tiden er blevet brugt til samtaler mellem elev, kontaktlærer og praktikvejleder. Problemstillingerne, der blev registreret i denne forsøgsperiode, omhandler følgende:

- Sproglige forhold
- Læring
- Autoriteter
- Tilpasning på arbejdsmarkedet
- Kulturforståelse.

Interviewundersøgelse blandt elever

Der har i forsøgsperioden således været etableret en udvidet vejledningsindsats for elever med anden etnisk baggrund end dansk, hvor kontaktlærerne på forhånd er blevet informeret om resultatopgørelser og konklusioner fra en forudgående kvalitativ interview- og spørgeskemaundersøgelse blandt 18 elever.

Interviewundersøgelsen omhandlede

- Eleven, familien og det danske sprog
- Kulturmødet
- Samarbejde med folkeskolen
- Vejledning i uddannelsesforløbet
- Frit udsagn.

Interviewundersøgelsen blotlagde nogle af de problemstillinger, som elever med anden etnisk baggrund end dansk møder i sammenstødet mellem to vidt forskellige kulturer – en vi-kultur og en jeg-kultur. ILB redegjorde under sit oplæg for den tætte kontakt, som skolen har til forældre til elever med anden etnisk baggrund end dansk. Denne kontakt er især vigtig på omsorgsområdet, idet det er vigtigt, at forældrene accepterer de arbejdsopgaver, som eleverne vil blive stillet over for i forbindelse med eksempelvis nedre hygiejne af plejekrævende borgere.

Kontakt til forældre

Blandt deltagerne i workshoppen blev det påpeget, at det er uhyre vigtigt ikke blot at have kontakt til og accept fra forældre til elever med anden etnisk baggrund end dansk, men også til deres ægtefæller. Alt for mange kvindelige elever med anden etnisk baggrund end dansk må afbryde deres karriere i forbindelse med indgåelse af ægteskab.

Kontakt til praktiksted

Den tætte kontakt til praktikstedet i forsøgsperioden betød, at nogle af de kommunikationssammenbrud, der opstår i mødet mellem to kulturer på arbejdspladsen kunne undgås. Kravet om at tale og handle på eget initiativ i den danske jeg-kultur står i diametral modsætning til den autoritetstro vi-kultur elever med anden etnisk baggrund end dansk kommer fra. Det, der eksempelvis på arbejdspladsen blev opfattet som mangel på initiativ, var set fra elevens side udtryk for dyb respekt for autoriteterne på arbejdspladsen.

Elementer i en udvidet vejledningsindsats

Sammenfattende mente IBL, at en "Udvidet vejledningsindsats" bør bestå af følgende 4 elementer:

- Løbende opkvalificering af kontaktlærere og praktikvejledere
 - Kursusdage på Social- og Sundhedsskolen
 - 3 temadage á 6 timer
- Fælles skole- og praktikvejledning
 - Samarbejde mellem elev, kontaktlærer og praktikvejledere
 - ½ times vejledningssamtale pr. uge i skoleperioder
 - 1 times vejledningssamtale pr. uge i praktikperioder.
- Informationsprogram til forældre
 - Samarbejde med folkeskolens skole- og ungdomsvejledere samt elev og forældre
 - Afklarende orientering
 - Hjemmebesøg
 - Forældreaften på skolen
 - Hjemmebesøg nummer to

- Oprettelse af en ekstra uddannelses- og erhvervsvejlederstilling med speciale i vejledning af elever med anden etnisk baggrund end dansk. Stillingen bør oprettes på alle relevante ungdomsuddannelser.

Spredning af projektet

Projektet er blevet beskrevet og udgivet af Social- og Sundhedsskolen i Odense. Publikationen kan læses på og downloades i Word-format på <http://www.emu.dk/eud/doc/pub/udvidetvejledningsindsats/udvidetvejledningsindsats.doc> . Her findes også den projektbeskrivelsen.

Publikationen er blevet sendt til bl.a. landets øvrige social- og sundhedsskoler. Projektet er blevet præsenteret for skole- og ungdomsvejlederne, som har bedt projektdeltagerne om oplæg på flere af deres fællesmøder SKUEFA (SkoleKonsulenter for Uddannelses- og Erhvervsorientering i Fyns Amt.) Efter henvendelse fra Fyns Amt har projektdeltagerne deltaget i et fællesbestyrelsesmøde, hvor de blev bedt om at fremlægge hovedkonklusionerne fra projektet. Jørgen Peter Holst, sektorchef i Job og Bistand, Kultur- og Socialforvaltningen i Odense Kommune, har læst rapporten og har efterfølgende givet udtryk for, at han er blevet inspireret af vejledningsmodellen. Flere projekter i Odense Kommune har haft gavn af rapporten. Kultur- og Socialforvaltningen har således igangsat et vejledningsprojekt om social-og sundhedsuddannelserne for borgere med anden etnisk baggrund, og Vollsmosesekretariatet vil i samarbejde med Job og Bistand etablere en vejledningsport bl.a. for særligt vejledningskrævende unge med anden etnisk baggrund.

Ingel-Lise Bagge mente, at det er vigtigt for et projekts succes, at der er opbakning fra ledelsen i forbindelse med projektet, så viden og kompetencer oparbejdet i projekt kan udnyttes i fremtiden.

3. oplæg: Lokale netværk i vejledning/integration af unge flygtninge/indvandrere v/ Karen Krog, Esbjerg Handelsskole

FoU-projekt 2000-2534-234: Undervisningsforsøg vedrørende indslusning af 16 – 25 årige flygtninge og indvandrere i ungdomsuddannelserne i Esbjerg Kommune

Projektets målgruppe

Karen Krog (KR) redegjorde i sit oplæg for undervisningsforsøg vedrørende indslusning af 16 – 25 årige flygtninge og indvandrere i ungdomsuddannelserne. I projektet er udviklet et netværkssamarbejde mellem alle relevante afgivende og modtagende skoler og offentlige kontorer, der arbejder med gruppen af 16 – 25 årige flygtninge/indvandrere, som ikke umiddelbart er i stand til at gå direkte ind i en ungdomsuddannelse efter at have forladt grundskolen.

Netværkets sammensætning og arbejde

Netværksgruppen består af medarbejdere fra alle afgivende institutioner.

Gruppens repræsentanter kommer fra følgende fagområder: Sprogcenter Vest, REVA Esbjerg, Folkeskolens normalklasser og internationale klasser, kommuner i Ribe Amt, Produktionsskolen, Ungdomsskolen, Arbejdsformidlingen, den kommunale ungdomsvejledning og Integrationscentret i Esbjerg Kommune. Gruppen har møder hver 5. uge, og på hvert møde fremlægger klasselæreren for FoU-projektet, hvordan eleverne udvikler sig fagligt og personligt. For at gøre det muligt at tale om den enkelte elev i netværksgruppen har eleverne og deres forældre underskrevet en såkaldt samtykkeerklæring ifølge serviceloven.

I Esbjerg er visitationskoordinatoren uddannet som socialrådgiver og har 7-8 års erfaring med flygtningearbejde i forskellige sammenhænge. Koordinatoren står for visitering af elever fra alle afgivende samarbejdspartnere og for alle vejledningssamtaler. Det er koordinatorens ansvar, at alle formalia er i orden, før den enkelte elev starter. Koordinatoren sørger for løbende tilbagemelding om elevens skolegang til alle afgivende institutioner.

Screening og visitering

Som optakt til en vejledningssamtale foretages en sprogscreening. Denne foretages af lederen af FoU-projektet, Karl Kristensen, på Esbjerg Handelsskole. Unge, der bliver visiteret kommer i praktik i klassen og får herigennem mulighed for at måle egne ressourcer op mod forventninger i samfundet. Det er ifølge Karen Krog et problem, at mange forældre til elever med anden etnisk baggrund end dansk har meget høje karriereforventninger på elevernes vegne, som eleverne på deres side har svært ved at indfri. Især med skriftligheden forholder det sig problematisk. Visiteringen og sprogscreeningen sikrer, at eleven først kommer ind i projektet, når forudsætningerne er til stede. Visiteringens udfald kan enten være ”klar til start” eller ”tilbage til netværket til opkvalificering”. Derved undgås spildtid. Der er løbende indtag hver femte uge. I løbet af uddannelsesforløbet bliver eleven løbende evalueret og får træning i selvurdering gennem arbejde med selvurderingsskemaer. Målet med projektet er altså afklaring og opkvalificering af kompetencer. Succeskriteriet for projektet er, at alle elever kommer ind på en ungdomsuddannelse.

Der gives en tilbagemelding til de enkelte kommuner i netværket om fravær hver måned, og der udfærdiges en progressionsrapport hver 3. måned. Progressionsrapporten skal tilgodese opfølgning ifølge den sociale lovgivning for kontanthjælpsmodtagere i kommunerne.

På workshopen blev relevansen af screening, dvs. vurdering af realkompetencer drøftet. Det blev nævnt, at Integrationsministeriet er fremme med tanker om vurdering af flygtnings og indvandreres realkompetence allerede efter tre måneders ophold i Danmark og gerne ville have en vurdering af dette tiltag fra Undervisningsministeriets side. KR mente, at det var muligt og væsentligt at foretage denne vurdering, idet det er af afgørende betydning for succes med hensyn til uddannelse og integration af flygtninge og indvandrere, at kompetenceniveauet er så præcist defineret som muligt – at få målt egne ressourcer op mod samfundets krav og forventninger.

Spredning af projektet

Erfaringerne med projektet er hidtil formidlet på:

- en uc2-konference for skolekonsulenter, skolevejledere og lærere fra folkeskolen
- en UVM-konference for skolekonsulenter, skolevejledere og lærere fra folkeskolen
- en UVM-konference for uddannelses- og erhvervsvejledere
- 2 HFI-møder for handelsskolernes eud-ansvarlige, senest den 1. oktober 2002
- for flygtningekoordinatorer i Ribe Amt.

Dannelse af netværk er ifølge Karen Krog vigtigt og nødvendigt for at nå så mange som muligt af de 16-25 årige flygtninge og indvandrere.

Det er også nødvendigt med et meget tæt netværkssamarbejde, som er medvirkende til at styrke den enkelte elevs udvikling, fastholdelse, afklaring og opkvalificering.

Referent: Jens Norlyk, Svendborg Handelsskole, fagkonsulent i Undervisningsministeriet

Referat fra workshop 6: Vigtige pejlemærker for det fremtidige arbejde med skole-virksomhedssamspillet

Workshopleders oplæg om skole-virksomhedssamspillet v/ Charlotte Bjerre, DEL

Charlotte Bjerre's (CB) oplæg tog udgangspunkt i et FoU-projekt med titlen "Skole-virksomhedssamspillet inden for eud-området - erfaringsopsamling, status og det gode eksempel" af Charlotte Bjerre, Susanne Gottlieb og Morten Piil Hansen, alle DEL.

Projektet havde til hensigt at samle erfaringer med udviklingsarbejder, der var gennemført inden for indsatsområdet skole-virksomhedssamspillet – publicerede eller upublicerede - i perioden 1992-2001. 32 FoU-rapporter blev udvalgt til bearbejdning og analyse mhp. at skabe overblik og gøre status for indsatsområdet "Skole-virksomhedssamspillet". Publikationen udkommer i slutningen af 2002 som temahæfte fra Uddannelsesstyrelsen.

Projekterne blev klassificeret i fem grupper. CB fremhævede for hver gruppe, hvad man kunne lære heraf:

A. Arbejdet har resulteret i ideer, værktøjer eller praktiske råd og vink

- Vigtig inspiration, f.eks. i publikationen "Kvalitetsudvikling af skole-virksomhedssamspillet - Idékatalog" (projektnr. 60376) (<http://www.uvm.dk/gammel/skivirks.pdf>)
- Indføre et tredje læringsrum: Praktikum som bindeled mellem skole- og virksomhedsdel (projektnr. 1999-2534-145)

B. Arbejdet har koncentreret sig om afdækning af forudsætninger/forventninger hos elever, lærere og mestre

- Omfattende dokumentation, f.eks. "På godt og ondt - et portræt af elever og deres forhold til mestre og erhvervsskoler" (projektnr. 80107) (<http://pub.uvm.dk/1999/godtogondt/>)

Projekterne i denne gruppe viser bl.a. at:

- Skolelæring er forskellig fra praksislæring
- Skole- og virksomhedskultur er meget forskellige
- Eleverne efterlyser sammenhæng mellem skole- og praktikdel
- Eleverne oplever, at det, de lærer på skolen, ikke er så væsentligt - selv om det reelt er det.

C. Arbejdet har omfattet konkret arbejde med at udvikle samspillet mellem skole og virksomhed

Projekterne viser, at:

- Skolerne skal være mere udfarende, og at personlig kontakt er altafgørende
- Skolerne skal tænke i "mesterforudsætninger"
- Skolerne skal tage afsæt i elevernes praktikerfaringer.

D. Arbejdet har fokuseret på bedre praktikoplæring

- Et projekt viser, at det formelle vægtes frem for det pædagogiske i praktikken
- Alt i alt mangler der inspiration til optimering af praktikoplæringen.

E. Arbejdet har fokuseret på bedre skoleundervisning

- Projekterne viser, at praksisnær undervisning øger elevernes motivation.

Interviewundersøgelse

FoU-projektet indeholdt også interview med udvalgte projektmagere. Resultaterne fra interviewundersøgelsen kan sammenfattes i følgende udsagn:

- Ildsjæle er afgørende for succes
- Tillid, åbenhed og personlig kontakt åbner døre
- FoU-arbejde giver uventede sidegevinster, f.eks. øget netværk og kulturindsigt (i andre skolers og virksomheders verden)
- FoU-arbejder fører til ny aktivitet
- Forankring i dagligdag vigtigt
- FoU-arbejde sikrer kulturindsigt.

Hvordan kan vi komme videre med skole-virksomhedssamspillet?

Pejlemærker med hensyn til videre arbejde med skole-virksomhedssamspillet:

- Fjendebilleder skal vendes til vennebilleder
- De to læringsrums styrker og svagheder skal erkendes og anerkendes
- Skole- og virksomhedskultur skal blive bedre til at matche ungdomskulturen
- Eleven skal understøttes i sin pendlen mellem to meget forskellige kulturer.

1. oplæg: Projekterfaringer v/ Hans Jørgen Kirk, TietgenSkolen, Odense

Det følgende er en sammenfatning af Hans Jørgen Kirks (HJK) skriftlige oplæg til workshoppen.

HJK beskrev sine og TietgenSkolens erfaringer med FoU-projektet "Koordinering mellem skole og praktik" DEL, 2000

(<http://www.delud.dk/dk/publikationer/Koorskoleogprakenkortlaegning/forside.htm> og <http://www.delud.dk/dk/publikationer/Koorskoleogprak2modeller/Forside.htm>)

De merkantile uddannelser har været udsat for 2 reformer inden for de seneste 6 år. Reformen i 1996 og reformen i 2000. Begge reformer krævede, at der var behov for at orientere de involverede parter om, hvordan ændringerne ville påvirke uddannelsesforløbet samt ansvarsfordelingen (skole, elev og arbejdsgiver).

Der blev sat gang i mange aktiviteter i forbindelse med reformen i 1996, ikke mindst af hensyn til indførelsen af fagprøver. Aktiviteterne er ført videre i forbindelse med reformen i 2000, bl.a. åbent hus arrangementer, "På vej til arbejde møder", afklaring af henholdsvis arbejdsgivers, elevens og skolens rolle/ansvar, besøg hos arbejdsgiver, orienteringsmøder i handelsstandsforeninger, kurser for de oplæringsansvarlige, kurser for sagsbehandlere.

I forbindelse med reformen i 2000 gennemførtes mange af de samme aktiviteter og yderligere blev der brugt mange ressourcer på uddannelsesbogen, valgfag, besøg hos arbejdsgivere, brug af uddannelsesbog (underviser og elev/arbejdsgiver) og opgave før skoleophold.

Erfaringer med implementeringen og udbredelse

Der var virkelig et stort behov hos arbejdsgiverne for at få information om de reformer, der fandt sted. Forandringerne har meget ofte betydet negative reaktioner fra arbejdsgiverne. Selv om de var blevet inviteret til orienteringsmøder, hørte man meget ofte, at det havde de aldrig hørt om, osv.....

De arbejdsgivere, der mødte op, fik til gengæld meget ud af møderne ifølge de undersøgelser, som blev foretaget.

Den direkte kontakt til den enkelte arbejdsgiver, besøg hos arbejdsgiver, virkede meget fint, det at møde arbejdsgiver og eleven i deres omgivelser havde en hel anden effekt. Der var ro til at sætte parterne ind i uddannelsesforløbet.

Information om skoleperiodernes placering har ligeledes haft en utrolig god virkning på forholdet til virksomhederne. Det er i den forbindelse meget vigtigt, at man så fastholder de udmeldte perioder. Det er ikke særlig populært efterfølgende at skulle ændre de udmeldte perioder.

Coachingkurserne for de oplæringsansvarlige var meget populære. Det gav de oplæringsansvarlige en tryghed, som de havde behov for, når de skulle vejlede eleverne i forbindelse med deres fagprøveprojekter samt den øvrige del. Kurserne indeholdt bl.a. også, hvad eleverne skulle lære på de forskellige skoleophold.

Besøg hos arbejdsgiver/elev i forbindelse med det første skoleophold omhandlede bl.a. orientering og vejledning i brugen af uddannelsesbogen. Elev og arbejdsgiver har været meget tilfredse med uddannelsesbogen, her har det været muligt at se, hvilke muligheder elev og arbejdsgiver har at vælge imellem, således teori og praktik kunne gå op i en større enhed.

Ideer til bedre implementering

Nogle af de nævnte aktiviteter er meget omkostningstunge, bl.a. uddannelsesbogen, besøg hos arbejdsgivere mellem skoleperioderne og kurser for de oplæringsansvarlige.

I det sidste halve år har vi haft et meget tæt samarbejde med LOP-kontoret, opsøgt arbejdsgivere, der er godkendt, men som ikke har elever. Dette arbejde har betydet, at der er blevet ryddet op i vores registreringer. Det har endvidere været muligt at påvirke virksomhederne til at ansætte en eller i det mindste at overveje at ansætte en eller flere elever. Vi har ligeledes arbejdet på at finde de nye virksomheder, som ikke har været registreret i vor system. Endelig arbejder vi på at følge op på de virksomheder, som afslutter elever, således vi kan være behjælpelige i forbindelse med ansættelse af nye.

2. oplæg: Projekterfaringer v/ Hans Koch og Søren Lundsgaard, Københavns tekniske Skole

Hans Koch (HK) og Søren Lundsgaard (SL) henviste til en artikel i tidsskriftet "Uddannelse", nr. 8, 2000, hvori Praktikum beskrives detaljeret. Det følgende er en sammenskrivning af HK's skriftlige oplæg til workshopen:

Erfaringer med implementering og udbredelse af Praktikum

Indledende skal det siges, at vi påbegynder det første forsøgsforløb i uge 45 med et hold værktøjsmagerlærlinge på 2. hovedforløb. Det betyder, at vi først ved konferencen vil have nogle indledende og dugfriske erfaringer fra implementeringen.

Der har i forbindelse med implementering af projektet været en del meget forskelligartede problemer. F.eks. hvordan skolen forholder sig til det aktuelle projekt, og hvordan man vil sikre sig, at projektet bliver ”skolens projekt” og ikke ”bare jeres”.

1. Skole, ledelse og pædagogik

I forbindelse med det første, har vi været hjulpet godt på vej, da vi fik Dansk Arbejdsgivers prisopgave i 2000. Dette har været med til at bane vej et stykke op i systemet, men der har trods dette været en del knolde undervejs, som nok stadig ikke er jævnet helt. Det almindelige og øgede økonomiske pres, der er lagt på alle tekniske skoler, vanskeliggør FoU-arbejdet betydeligt.

Vores erfaring er, at det er vigtigt at sætte fokus på projektet helt op til ledelsesniveau på skolen. I den forbindelse har vi været godt hjulpet med prisopgaven. Men ellers er det vigtigt at bringe projektet op i så mange sammenhænge som muligt. Skoleblade, lærermøder, SU, lærerteam, m.m.

2. Lærere, inddragelse og ejerskab af projektet

Det er vigtigt, at projektet ikke bliver noget ”tordenskjolds soldater” udfører. Og det er nemt at falde i den grøft. Det kræver et stort og grundigt arbejde at få inddraget så mange lærere som muligt. Det er en radikal anderledes måde at lave uddannelse på. Derfor er det nødvendigt med en kompetenceudviklingsplan for at flere lærere end blot ”ildsjælene” kan deltage.

3. Virksomheder, projekt og ejerskab

Kontakten til virksomhederne er utrolig vigtig. Vi har erfaret, at det er vigtigt, at virksomhederne føler, at de er medbestemmende i de beslutninger, der træffes. Man skal være opmærksom på ikke at sende ting ud til virksomhederne, som de ikke på forhånd er orienteret om. Der var igennem hele forløbet meget stor opbakning fra virksomhederne. Ved et informationsmøde mødte således en virksomhedsrepræsentant op for hver elev, der deltog i forsøget.

Ideer til bedre implementering og udbredelse af FoU-arbejdet

Udbredelse på egen skole

For at sikre en udbredelse på skolen og afdelingerne er det vigtigt, at så mange lærere som muligt inddrages i arbejdet. Og det skal helst ske på et så tidligt tidspunkt som muligt. Ellers risikerer man, at det bliver et projekt, som kun de få involverede har glæde af.

Udbredelse til andre uddannelser

Dette er noget, vi endnu ikke har arbejdet særskilt med. Men vi har naturligvis nogle håb om, at ideen kan bruges på stort set alle former for vekseluddannelser.

Supplerende bemærkninger

HK og SL supplerede med at fortælle, at et hovedformål havde været at nedbryde skellet mellem ”faglige” og almene fag. Fokus skal flyttes fra produkt til proces **og** produkt. Der skrives logbog hver dag. En gang om ugen samles erfaringerne til et nyhedsbrev til virksomhederne. Eleverne gennemgår en hel arbejdsproces, fra idéfase over konstruktionsfase til afprøvningsfase

Spørgsmål og svar til Praktikum

Hvad siger det faglige udvalg? De er særdeles positive.

Kan det rummes inden for bekendtgørelsens mål? Ja. Men visse grundfag er desværre endnu ikke inddraget, bl.a. engelsk.

Kommentar:

Man må erkende, at Danmark er på vej fra at være et produktionsland til at være et produktudviklingsland. Derfor er det nødvendigt at tænke nye tanker om uddannelse. Måske er tiden løbet fra vekseldannelse inden for visse brancher.

Opsamling

CB og workshoppens deltagere samlede op fra forløbet:

- Den enkelte skoles/afdelings behov er afgørende. Det er svært at nyttiggøre andres FoU-arbejder
- Der er behov for eksperimenter med andre former for vekseldannelse
- Måske er vekseldannelsesprincippet forældet inden for visse brancher. Der er behov for at tænke nye tanker
- Virksomhederne vil mere på banen
- Der mangler forskning på området
- Der kan være en modsætning på skolen mellem teoretikere og praktikere
- Ildsjæle nurses ved at bruge dem
- Ikke kun ildsjæle, men også andre skal inddrages. Der bør laves plan herfor.

Hvordan implementere FoU?

- Vi har ingen problemer med skolens ejerskab. Vi laver kun de projekter, vi ønsker at satse på. Der er fuld ledelsesopbakning
- Skolen har behov for input nedefra. Vi kører kollektive medarbejdersamtaler, hvor ideer samles op. Det er vigtigt at skabe strukturer for dialog
- Kommunikation er vigtig
- Der bør bruges midler på anden spredning end papir
- Branchens opbakning er vigtig. Man må benytte sig af både formelle og uformelle netværk
- Netværk mellem lærere er vigtig
- Det er problematisk, hvis UVM for fremtiden kun støtter projekter udviklet i skolesamarbejder. Så ville Praktikum aldrig have fået støtte
- Vi nurser ildsjæle. De får 1/3 af deres tid afsat til udvikling.

Referent: Susanne Gottlieb, DEL

Referat fra workshop 7: Lærere og mellemledere – kan de blive bedre?

1. Oplæg: Helhedsvurdering – om erfaringer med praksislæring v/ Eva Teglgård Vikkelsø, Slagteriskolen i Roskilde

Indledningsvis præsenterede Eva Teglgård (ETV) sit oplæg og oplyste, at hun havde deltaget i FoU-projektet, mens hun var ansat på Industri- og Håndværkerskolen i Nykøbing Falster. Eva er nu ansat som uddannelsesleder på Slagteriskolen i Roskilde.

Endvidere informerede ETV om, at det aktuelle projekts resultater i stort omfang kan genfindes i FoU-publikationen ”Helhedsvurdering af eud-elever i grundforløb” (<http://pub.uvm.dk/2002/helhed/>). Derfor havde ETV valgt et mere generelt udgangspunkt for sit indlæg, således at titlen for oplægget blev:

Hvad skal der til for at et FoU-projekt kan implementeres?

Baggrunden for at svare på ovennævnte spørgsmål er dels Evas deltagelse i forskellige udviklingsarbejder igennem 17 år, dels indsamlet viden om implementering af forsøgs- og udviklingsarbejde fra New Zealand, England og Sverige.

At påbegynde et forsøgs- og udviklingsarbejde er en omsiggribende proces, og starten på al projektarbejde bør indeholde overvejelser om

- hvad vi vil fastholde?
- hvad vi vil forandre og
- hvad vi vil forny?

Det er ikke nok, at man vil udvikling, det er også afgørende, at man er parat til at forandre, når udviklingsarbejdet er gennemført. Det gælder for alle niveauer i organisationen og alle dele af organisationen, som skal forandres. Det gælder også f.eks. administration og kantine. Som leder må man melde klart ud, hvis man ikke vil forandringer.

En vigtig forudsætning for et succesfuldt FoU-arbejde er, at målene for arbejdet stemmer overens med skolens/afdelingens visioner og mål. Der må være konsensus omkring målene, og lederen må udvise accept og respekt for projektets mål, ligesom lederen må forholde sig til konsekvenserne for forandring og dermed ændrede krav.

Hvordan skabes der ejerskab til projektet?

Det var ETV's næste spørgsmål. Ejerskab er afgørende for implementeringen, og det skabes kun gennem deltagelse og involvering.

Projekter skal ikke være for professionelle projektmagere, men projektmagere skal være konsulenter, som hjælper i processen.

Det er vigtigt, at projektet ejes af deltagerne, og at det tager udgangspunkt i deltageres konkrete virkelighed. Eksemplet med helhedsvurdering var en konkret opgave, som lærerne skulle løse. Det er vigtigt at være opmærksom på, at udviklingsprocessen griber ind i andre væsentlige felter, eksempelvis affødte FoU-arbejdet med helhedsvurdering også, at der måtte revurderes i forhold til eksisterende

selvevalueringer, beviser og bedømmelsesplaner. Derfor er det i udviklingen, at uenigheden viser sig, og der må her diskuteres mere grundlæggende værdier og opfattelser.

Dermed afslører et FoU-arbejde også mangler i en gældende praksis – ”huller” som må lukkes, og det er helt afgørende, at det gøres undervejs. Det må ikke udsættes til senere, for så sker der ikke noget.

Er der nogen ligefrem proportionalitet mellem ressourcer og vellykket FoU-arbejde?

Svaret er nej! Ikke sådan at forstå, at ressourcer ikke er nødvendige. Selvfølgelig kan mangel på ressourcer hindre udviklingsarbejde, men mange tilførte ressourcer er ikke nødvendigvis lig med et vellykket resultat.

FoU-arbejde er nye processer – og nye måder at tænke på! Ellers er det vel ikke et FoU-arbejde?

Afslutningsvis bemærkede ETV, at der selvfølgelig godt kan finde vellykket implementering sted uden, at implementeringen har levet op til de stillede krav, men det er undtagelsesvis, at det sker.

Debat/bemærkninger

I den efterfølgende korte debat gav deltagere udtryk for, at implementeringen er et nøgleproblem, og at implementeringen kan styrkes, når der er et incitament for deltagerne til at arbejde med et projekt. Men implementeringsprocessen kan også indtænkes tidligere i forløbet, evt. ved at lederne inddrages heri tidligere end ellers.

ETV's kommentarer hertil var, at udvikling skal ske ud fra fastsatte målsætninger, der er konsensus om. Der skal udvikles, før der ændres. Eksempelvis har skoler bygget Open Learning Centre uden på forhånd at have udviklet det, som skal være i ”rummet”. Der er en grundlæggende fejl, understregede ETV. Endvidere bemærkede ETV, at mange projekter ikke nødvendigvis er udtryk for kvalitet, men at få projekter, der har rod i fælles målsætninger og inddrager de medarbejdere, som forandringer vil berøre, kan have højere kvalitet.

Der blev spurgt til, om der var juridiske spørgsmål, som man skulle forholde sig til i forbindelse med, hvad man kan skrive i en helhedsvurdering. Hertil svarede Eva, at projektet havde forsøgt at få klarhed over dette aspekt, men var kommet til den konklusion, at der ikke kan henvises til nogen bestemt lovgivning herom.

2. Oplæg: Strategisk og systematisk udvikling af lærerkompetencer v/ Jette Strøger Schmidt, Teknisk Erhvervsskole Center, København

Jette Strøger Schmidt (JSS), som er afdelingsleder for grundforløbet på indgangen Teknologi og Kommunikation ved TEC – Ballerup, gennemførte oplægget sammen med to lærerrepræsentanter Annette Clausen (AC) og Jens Amundsen (JA).

Projektets organisering og formål

FoU-projektet ”Strategisk og systematisk udvikling af lærerkompetencer” er gennemført på TEC Ballerup – Grundforløbet i indgangen Teknologi og kommunikation. Projektet gennemførtes i samarbejde med DEL. Resultatet fra forsøgs- og udviklingsarbejdet kan findes i publikationen ”Udvikling af lærerkompetencer i et strategisk og systematisk perspektiv”, som er på UVM's udgivelsesplan for foråret 2003 – som temahæfte.

Formålet med projektet var at udvikle lærerkompetencer inden for det didaktiske og metodiske rum. Projektet skulle sigte mod udviklingen af læreres og leders brede kompetencer, som reformen indirekte stillede krav om.

Projektets succeskriterier

Projektets succeskriterier blev opstillet på baggrund af drøftelser på et lærermøde. De opstillede succeskriterier blev:

- Didaktik og metodik skal være de vigtigste punkter på teammøder
- Dialogen lærer/lærer har afsæt i den enkelte elev/elevgruppe på baggrund af gensidig refleksion
- De fysiske rum, hvor undervisningen foregår, er mere i overensstemmelse med udviklet didaktik og metode
- Dialogen mellem lærer/team og ledelse i afdelingen sætter mere fokus på didaktik og metode end blot den daglige planlægning
- Kvaliteten i teamarbejdet er væsentligt højnet

Forsøgs- og udviklingsarbejdet forløb i flere faser.

- Afdelingens projektbeskrivelse, som indeholdt overvejelser over, hvordan projektet skulle gribes an
- Definition af kompetencebegrebet, som viste sig særdeles centralt, da der ikke på forhånd var enighed om begrebets betydning
- Kurser for leder og lærere i coaching, da coaching blev den metode, der blev valgt med hensyn til at vejlede hinanden
- Opsamlingsmøder
- Løbende beskrivelser og anvendelse af logbog.
- MUS-samtaler i grupper. Samtalerne blev gennemført mellem 2 team og leder og sammen med en konsulent, som skulle observere lederen. Denne observation oplevedes meget givende.

Det næste punkt, som JSS redegjorde for, var:

Hvordan arbejdede lærerne i praksis?

Lærerne udvalgte fokuspunkter for deres arbejde og blev organiseret i 2 team, hvor det første team tog udgangspunkt i kollegial supervision. Der blev sat fokus på undervisningsformer, kollegiasupervision i relation til dialog mellem elev-lærer og evaluering af undervisningen.

Det andet team tog udgangspunkt i et fælles undervisningsforløb og satte fokus på tværfagligt samarbejde mellem matematik og områdefaget ellære, elevernes læring og observation af hinandens undervisning.

I forhold til lederen blev der i processen afholdt løbende opsamlingsmøder mellem de to team og afdelingslederen, ligesom MUS-samtalerne blev en del af forløbet. Under disse samtaler blev lederen coachet af den tilknyttede konsulent.

Lederens rolle

JSS satte dernæst fokus på lederens rolle, som er meget afgørende for projektets succes.

Lederen må være deltagende i processen og udvise engagement og interesse for den pædagogiske udvikling. Det er ikke nok, at reformkonsulenter følger projektet. Nøgleord for lederens rolle er:

- Informere og igangsætte – sætte rammer
- Samle op på projektet eksternt som internt
- Vise fleksibilitet/åbenhed over for projektdeltagerne til ”at vokse uden kontrol inden for de givne rammer”
- Stille krav til projektdeltagerne. Videndeling i lærergruppen/teamet
- Vise engagement
- Ser udvikling i/har tålmodighed til – rollen som coach ved MUS
- Er i stand til at fastholde og videreudvikle engagement
- Skal have viden om/interessere sig for pædagogik/didaktik
- Prioriterer kompetenceudvikling/dialog med lærergruppen.

Hvad kom der så ud af det?

– var næste spørgsmål som JSS stillede. Dette svarede de to projektdeltagere fra teamet, der fokuserede på undervisningsformer og supervision, JA og AC på.

Teamet arbejdede ud fra et flow, hvor det blev fastlagt, hvilke læreprocesser der skulle fokuseres på – gennemførelse af observation og efterfølgende evaluering. Man iagttager og skriver ned, og som observatør reflekterer man over iagttagelserne og gennemfører derefter en samtale med sin kollega.

Observationen giver større bevidsthed og viden om de læreprocesser, der foregår, både de processer, man som lærer fremmer, og de processer, hvor man som lærer kan hindre udvikling. Det at gennemføre observationer kræver, at man kender hinanden og har tryghed i forhold til hinanden. Gennem observation kan undervisningen blive udviklingsorienteret og kan give ændret adfærd, når man reflekterer over undervisningen sammen med en kollega. Det giver et mere kvalificeret møde med eleven.

Afgørende for succes med kollegial supervision er, at man er parat til det. Man skal turde, og man skal indgå i processen uden at ”få” noget på hinanden. Man skal være parat til at få at vide, at der måske foregår noget andet i klasseværelset, end man selv troede.

Teamet, der fokuserede på tværfagligheden, startede med sammen at planlægge et undervisningsforløb om Ohms lov. I den forbindelse besøgte de hinanden i undervisningen. Ideen var, at de derefter skulle være sammen om undervisningen. Teamet oplevede det som en svær proces, at en anden skulle overvære ens undervisning. Det kræver megen åbenhed, men blev af teamet opfattet som en givende proces.

Samarbejde om undervisningen giver mere snævre rammer for lærerne og er en stor udfordring, men hvis man kommer rigtigt i gang, giver processen også meget.

Debat/bemærkninger

Fra deltagere blev der bemærket, at man måske spilder mange ressourcer, fordi vi ikke reflekterer over, hvilke kompetencer vi får ud af forskellige uddannelsesforløb. JSS bemærkede, at man på TEC arbejder med kompetenceudvikling på mange forskellige måder, f.eks. via følordning, inspirationskurser mv., og at kompetenceudviklingen skal omfatte både fagligt snævre og brede kompetencer.

3. Oplæg: Kortlægning af værktøjer til kontaktlærerfunktionen v/ Else Krog, Horsens Handelsskole

Else Krogh (EK) er lærer ved Horsens Handelsskole, som gennem FoU-projektet ”**Kortlægning af værktøjer til kontaktlærerfunktionen**” på et meget tidligt tidspunkt i forhold til erhvervsuddannelsesreform 2000 fik udarbejdet model for og værktøjer til kontaktlærerrollen. Udviklingsarbejdet var rettet mod anvendelse på hg og hhx og blev afsluttet for 2½ år siden. FoU-projektets resultater er publiceret som Internetpublikation og kan hentes fra EMU.dk/eud [Kortlægning af værktøjer til kontaktlærerfunktionen](#) eller fra Horsens handelsskoles hjemmeside <http://www.horsbs.dk/uddbogen/>, hvor der også findes et program for et kontaktlærerkursus.

Udgangspunktet for projektet var et lærerønske om at udvikle og implementere kontaktlærerrollen, som erhvervsuddannelsesreform 2000 lagde op til. På det tidspunkt forventedes reformen også at skulle omfatte det merkantile område. Man kan sige, at kontaktlæreren som tema blev defineret af reformintentionerne, men at projektet blev formet på lærerniveau.

Forsøgs- og udviklingsarbejdets fokus var spørgsmålet om, hvordan kontaktlærerrollen skulle udvikles, hvilke kompetencer rollen krævede udviklet, og hvordan den kompetenceudvikling så skulle foregå. Arbejdets resultater omfatter:

- Udviklede værktøjer til kontaktlæreren i form af en uddannelsesbog med tilhørende uddannelsesplan
- Kortlægning af behovet for kompetenceudvikling af kontaktlæreren
- Forslag til samarbejdsstrukturer der støtter kontaktlærerens arbejde.

Hvilke erfaringer har vi med implementering og udbredelse?

EK valgte at se implementeringsproblematikken ud fra 2 synsvinkler, en intern implementering og en ekstern implementering. Den interne implementering handler om, hvordan projektets resultater kom til at virke på skolen, den eksterne implementering handler om, hvordan projektets resultater blev spredt til andre institutioner.

Den interne implementering skete bl.a. ved, at der på baggrund af FoU-projektets analyser og resultater blev udviklet et materiale til et kontaktlærerkursus, der blev afholdt internt på Horsens Handelsskole, først på hg og siden på hhx. Derved fik hele lærerkollegiet de samme værktøjer og et fælles begrebsapparat. Samtidig blev arbejdsfordelingen mellem U&E-vejlederne og kontaktlærerne ændret markant, idet implementeringen bevirkede, at en større del af elevvejledningen skulle foretages af kontaktlæreren.

Den umiddelbare implementering og omstrukturering gav derfor nye behov for videndeling mellem U&E-vejledere og kontaktlærere og dermed anledning til nye interne kurser, nu med U&E-vejlederne som den videngivende part.

Implementeringen på hhx, hvor kontaktlærerfunktionen var et mere ukendt arbejdsområde, skete samtidig med, at afdelingen overgik til teamstrukturen. En struktur som FoU-projektet havde anbefalet, idet den støtter op om kontaktlærerens arbejde.

Afgørende for implementeringen er, at ledelsen bakker op. Det er også vigtigt, at man ikke tror, at projektet er færdigt, når rapporteringen skrives. Man kan ikke slippe projektet, for det skal stadig udvikles, og der erkendes løbende undervejs eventuelle mangler, f.eks. vedrørende kompetencer der skal til for at få en succesfuld implementering. Implementeringen vil ofte afføde ændringer i organisationen.

Den eksterne implementering, hvor resultater formidles uden for institutionen, er ofte vanskelig, mente JK. Det kan opleves som vanskeligt at "sælge" sine resultater. Janteloven gælder også her, da det kan føles vanskeligt at stå frem og sige "her har vi noget rigtig godt". Men på trods af det er projektet videreformidlet til en række andre skoler, ligesom FoU-projektets konklusioner og værktøjer er blevet præsenteret på et HFI-møde.

Allerede inden FoU-projektets offentliggørelse deltog Horsens Handelsskole i et regionalt netværkssamarbejde, hvor elevhandleplaner blev drøftet. Via dette netværkssamarbejde blev Horsens Handelsskoles erfaringer med elevvejledning og de udviklede værktøjer udvekslet.

Ideer til bedre implementering og udbredelse af erfaringer fra FoU-arbejde

EK mente, at man på skolerne kan have stor gavn af at oprette en intern udviklingspulje, for det er netop vigtigt, at projektet ikke stopper ved rapporteringen, men at der gives mulighed for fortsat at udvikle i forbindelse med implementeringen. En intern udviklingspulje kan sikre en fortsat udvikling og øge chancen for implementeringens succes og giver en arbejdsmæssig tilfredsstillelse for dem, der fortsat brænder for FoU-projektets emne/problemfelter.

En anden anbefaling, som EK gav, var, at det er vigtigt også at tænke på tværinstitutionel erfaringsudveksling, da dette kan give en meget kvalificeret erfaringsudveksling. Forskellige institutioner, der arbejder med samme temaer, kan nuancere og berige udviklingsarbejdets resultater. Derfor anbefales det også Undervisningsministeriet at tage initiativer til tværinstitutionelle erfaringsudvekslingsmøder.

Debat/bemærkninger

Det blev bemærket, at dannelse af en tværgående pædagogisk gruppe internt på en skole kan give udvikling ved, at man mødes på tværs, netop fordi udviklingen fortsætter. Det blev ligeledes bemærket, at det er afgørende for implementeringen, at projekter ikke kører isoleret, men at de, der berøres, inddrages heri.

Referent: Ejnar Andersen, EUC MIDT, fagkonsulent i Undervisningsministeriet

Referat fra workshop 8: Internationalisering og praktik I udlandet

Workshoppen tog udgangspunkt i to projekter, som er dækkende for de temaer, der er blevet arbejdet med på skolerne under dette indsatsområde:

- praktik i udlandet
- internationalisering af undervisningen.

Omdrejningspunktet for workshoppen var de erfaringer, der er høstet i projekterne med hensyn til nyttiggørelse og videndeling. Formålet var at pejle sig ind på, hvordan skolerne sikrer en større kontinuitet i FoU-arbejdet og at komme med et bud på ”god praksis” i denne forbindelse.

1. oplæg: Implementering af praktik i udlandet på de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser v/Elsebeth Nielsen og Pia Ohnemus, Social- og Sundhedsskolen i Århus

De to oplægsholdere præsenterede først deres projekt om ”Implementering af praktik i udlandet i de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser (sosu)”. Projektet tog udgangspunkt i, at PiU-ordningen i 1999 blev en mulighed også for de grundlæggende sosu-uddannelser. Formålet var at kortlægge eksisterende erfaringer med praktik i udlandet på sosu-skolerne og på den baggrund give et bud på, hvordan ordningen kan forankres i sosu med hensyntagen til uddannelsernes særegenhed¹. I deres oplæg fokuserede Pia Ohnemus (PO) og Elsebeth Nielsen (EN) på hhv. forankrings- og formidlingsaspektet.

Forankring

I forslaget til forankring skelnede PO mellem intern, regional og national forankring.

Intern forankring

Når en ordning som PiU skal forankres på en institution, var det projektledernes erfaring, at følgende forhold skal være til stede:

- det skal være et indsatsområde, der prioriteres af ledelsen
- det skal integreres i skolens værdigrundlag
- det skal præciseres i uddannelsesordningen, dvs. arbejdet med PiU skal ikke være et sideløbende projekt, men en integreret del af uddannelserne
- det skal integreres i skolens liv, dvs. at så mange lærere som muligt skal involveres i ordningen
- der skal afsættes de nødvendige ressourcer til personale (tid + penge) og en effektiv udnyttelse af ressourcerne skal sikres.

Endvidere er det nødvendigt, at lærerne kvalificeres til at arbejde internationalt, og at eksterne interessenter bliver informeret om de muligheder, der er i ordningen. Her tænkes primært på praktikstederne. Af andre vigtige forhold nævnte PO, at der på den enkelte afdeling oprettes en tovholderfunktion, således at det ikke kun er en centralt placeret person på skolen, som arbejder med

¹ For yderligere information om projektet se Nielsen, Elsebeth og Ohnemus, Pia: *Implementering af praktik i udlandet, Social- og Sundhedsskolen, Århus, 2002.*

PiU. Endvidere er det vigtigt, at procedurerne i forbindelse med PiU er tydeligt beskrevet, og at der er en klar kompetencefordeling blandt de involverede.

Regional forankring

I forhold til at forankre PiU-ordningen skolerne imellem var konklusionerne fra projektet, at

- det ikke på nuværende tidspunkt ville være hensigtsmæssigt med et landsdækkende sekretariat. Skolerne skulle udvikle de eksisterende netværk herunder netværkene med praktikstederne.
- der skulle ikke være én fælles PiU-koordinator for hele området. I stedet skulle hver skole have en PiU-koordinator.
- at praktikstederne skulle inddrages i at finde praktiksteder i udlandet.

Nationalt plan

På nationalt plan kunne der være store fordele i at udvikle fælles informationsmateriale samt fælles oversættelser af bekendtgørelser og lignende.

Formidling

EN redegjorde for formidlingsdelen af projektet. Denne var skrevet ind i projektansøgningen, og det havde ifølge EN ”lettet det for os”. Projektlederne havde formidlet resultaterne ved at

Internt

- informere om projektet og udsende projektrapporten
- drøfte rapporten med ledelsen
- drøfte rapporten med det internationale udvalg.

Eksternt

- udsende projektrapporten ”hurtigt” til alle sosu-skoler samt styregruppe. At det skulle ske ”hurtigt” blev understreget flere gange i løbet af oplægget. Pointen var, at resultaterne ellers risikerer at blive uaktuelle.
- afholde konference for skolerne. På konferencen blev der bl.a. diskuteret muligheder for et konkret samarbejde skolerne imellem, samt hvordan eksisterende netværk kunne bruges i denne forbindelse.
- på baggrund af konferencen lagt resultaterne ud på Skolekom og ad den vej forsøgt at starte et netværk op for PiU i sosu. Desuden blev der afholdt møde om praktikforberedelse samt udsendt nyhedsbrev til skolerne, hvor konferencens resultater blev beskrevet.

Rapporten var først blevet udsendt i en ikke-layoutet udgave og derefter blevet tilpasset og layoutet i form af en lille brochure. EN pegede på, at udformingen af informationsmateriale spiller en stor rolle.

I oplægget satte EN fokus på, hvordan man overhovedet kan måle succesen af formidlingen. Hvad er relevante succeskriterier? Hun pegede på følgende kriterier

- at rapporten bliver brugt som inspirationsmateriale af andre sosu-skoler
- at projektet fører til dannelse af netværk blandt sosu-skolerne.

2. oplæg: Kulturkarrusellen v/ Bente Skipper, EUC Nordvestsjælland

Bente Skipper (BS) fra Holbæk Handelsskole (EUC Vestsjælland) præsenterede derefter sit projekt ”Kulturkarrusellen” og fokuserede på de træk ved projektet, som har ført til, at det er blevet brugt på mange andre skoler end hendes egen.

BS rejste først spørgsmålet ”hvad er internationalisering” og pegede derefter på den definition, at det at tænke internationalt dybest set handler om at være i stand til at

“nedbryde tolerancetærskler og udvide tolerancebegrebet for dermed at kunne agere med andre mennesker med anden kulturbaggrund, andre værdier og normer”.

Kulturkarrusellen tager sit udgangspunkt i denne definition og kobler internationalisering med integrationsproblematikken. Ideen bag er, at der er mange ressourcer at trække på, når det handler om at fremme den interkulturelle forståelse og tolerance. Dels de tosprogede elever, som er i gang med en erhvervsuddannelse, dels de elever, der har været i udlandet i forbindelse med deres praktik. Disse ressourcer kan der trækkes på, når skolerne skal arbejde lokalt med internationalisering.

Den udviklede model, selve kulturkarrusellen, er en tretrinnsmodel med et indledende forarbejde, gennemførelse af et ”show” med gæster, mad og musik, samt en grundig efterbehandling. Det er meningen, at modellen skal være så bred, at den er lige velegnet for forskellige skoleformer, og den skal kunne gennemføres på alle niveauer. Har man lyst, kan den suppleres til at inddrage skolens øvrige personale, både lærerkolleger og administrativt personale samt ledelse og bestyrelsen. Ideerne kan bruges til pædagogiske temadage, forberedelse til studierejser og supplement til tværfaglige projekter². Kulturkarrusellen har følgende fordele:

- der kan arbejdes med internationalisering i klasseværelset,
- det er gratis og
- kræver ikke de store ressourcer fra lærernes side (ingen omfattende teoretiske modeller eller lignende, men en simpel model).

Dermed kan også den ”lille” skole, som BS beskrev det, være med. Ifølge BS er forudsætningerne for en vellykket internationalisering af erhvervsuddannelserne følgende:

1. skolerne skal have defineret en strategi
2. de skal have beskrevet, *hvad* de vil gennemføre på kort, mellemlang og lang sigt³
3. de skal have beskrevet, *hvem* der skal påtage sig disse opgaver
4. der skal afsættes ressourcer til arbejdet
5. der skal arbejdes mere bevidst med synliggørelse og informationsspredning.

I forbindelse med synliggørelse og implementering pegede BS på, at der ofte er et paradoks i, at det er svært for lærere at slå igennem med nye tiltag på egen skole. BS’ erfaringer var, at det kunne være nyttigt at bytte plads med andre lærere og få gæster udefra til at komme og fortælle om deres tværkulturelle erfaringer. *Så en idé til at sikre nyttiggørelse kunne være at bruge gæstelærere eller selv være gæstelærere i forbindelse med at sprede resultaterne fra et FoU-projekt.*

BS hovedpointe var, at en simpel model, som ikke kræver megen ekstra forberedelse, er nemmere at sprede, og at det i formidlingen af FoU skulle tilstræbes,

² For yderligere information om projektet se Skipper, Bente: *Kulturkarrusel*, Holbæk Handelsskole, 2001. (<http://www2.emu.dk/eud/pdf/kulkar.PDF>)

³ BS efterlyste en ”køgebog” for, hvad skolerne gør, når de er på ”hvad/hvem” niveauet i udarbejdelsen af en internationaliseringsstrategi, bl.a. i forhold til hvor man kan finde informationer om andre projekter samt en køreplan for arbejdet.

- at sproget var enkelt og lettilgængeligt,
- at det blev formidlet i en ”appetitlig” form (dvs. der er tænkt over layout og brugen af billeder)
- at der blev opstillet enkle værktøjer, som lærere på andre skoler kunne bruge.

Desuden pegede BS på det forhold, at hun med kulturkarrusellen havde ramt et ”behov” hos andre lærere, og derfor var der en stor åbenhed over for modellen og stor interesse for, at BS kom ud og fortalte om den.

Diskussionstemaer

Diskussionerne på workshoppen faldt inden for syv følgende temaer:

1. Effekt

Hvordan måler vi i det hele taget effekten af FoU-arbejdet og dermed den ”nyttiggørelse”, der finder sted? Skal det kunne måles kvantitativt, f.eks. i projektet om PiU i sosu-uddannelserne ved at flere sosu-elever er blevet udsendt? En sådan sammenhæng kunne ikke ses i dette projekt, som primært handlede om at dokumentere og analysere praksis. Desuden var projektet først afsluttet for nyligt, så effekterne af projektet sætter sig måske først igennem om et år eller mere.

Hvornår kan/skal effekten måles? En repræsentant fra Cirius pegede på, at det erfaringsmæssigt tager mindst ½ år eller mere, før resultaterne viser sig. Med sosu-projektet som eksempel, så er det i høj grad et forarbejde, som andre skoler kan bruge, når de skal i gang med at formulere deres strategi for PiU, og dermed er det et nyttigt stykke arbejde, der er blevet udført. Men hvordan kan dette måles?

Desuden blev der sat fokus på effekten af forskellige spredningskanaler/medier: Publikationer, konferencer, databaser osv. Konklusionen var, at medierne skal supplere hinanden, og at det som regel ikke er nok med en publikation.

2. Succesprojekter

Udgangspunktet for diskussionen var, hvorfor nogle projekter som f.eks. kulturkarrusellen bliver en succes, mens andre ikke får den store bevågenhed. Her var konklusionen, at der skal være et ”oplevet” behov blandt lærerne. Lærerne skal opleve det som værende nødvendigt, at de bruger resultaterne af et projekt. I diskussionen af behov og behovsanalyser blev der peget på, at det her spiller en rolle, om projektet bliver initieret nedefra eller oppefra. Endelig blev eleverne påpeget som en væsentlig ”push-faktor”.

3. Indsatsområder

FoU-programmets indsatsområder blev diskuteret samt fastlæggelsen af disse. Det blev påpeget, at der er for langt fra lærerne til EUR og organisationerne, der rådgiver ministeren om indsatsområder. Der kunne være behov for en bedre behovsanalyse, hvor skolerne bliver involveret. Spørgsmålet var, om områderne kunne defineres mere ”demokratisk”? Om skolerne skulle involveres i fastlæggelsen af relevante temaer? Der var uenighed på dette punkt. Et udsagn gik på, at temaerne i de sidste par år har været for brede, og at der faktisk er behov for mere klart definerede indsatsområder. Det blev ligeledes pointeret, at indsatsområderne er politisk ideologisk bestemt – og der blev også stillet spørgsmålstejn ved det hensigtsmæssige i dette.

4. Kontinuitet

Der fremkom flere forslag til at sikre kontinuitet i FoU-arbejdet. Et af forslagene var, at FoU-projektmedarbejdere fik til opgave at være "fødselshjælpere" på andre skoler og i løbet af processen selv skulle evaluere "nyttiggørelsen". En sådan rolle kunne skrives ind i projektet, og dermed kunne projektmedarbejdere være "konsulenter" for andre skoler, der skal i gang med lignende projekter.

En anden mulighed var også, at ministeriet skabte et netværk mellem projekter, der blev sat i gang inden for samme område, og dermed kunne projekterne undervejs inspirere hinanden og drage fordel af hinandens resultater. Det blev pointeret af enkelte skoler, at koordinationen i Undervisningsministeriet (UVM) ikke er optimal for at sikre kontinuitet i arbejdet, og at den eksisterende måde at sikre kontinuitet dvs. ved gennemgang af tidligere FoU-projekter kunne forbedres ikke alene fra skolernes side, men også fra UVM, hvor den faglige sagsbehandling blev kritiseret.

Det blev endvidere pointeret, at der er forskel på projekterne, og at målet ikke altid er klart, når man starter. Her blev det anbefalet, at UVM i lighed med Erhvervsministeriet afsatte midler til to perioder og hermed gav skolerne mulighed for at præcisere sine mål undervejs, da det nogle gange kan være vanskeligt at matche virkeligheden op mod de centralt afstukne retningslinier.

5. Ildsjæle

Ildsjælene og deres rolle i FoU-arbejdet blev diskuteret. Fokus var, hvordan man sikrer, at FoU bliver gældende for hele skolen og involverer flere lærere. En tilbagemelding var, at projekterne skal spredes ud både på de enkelte afdelinger og på tværs af skoler, og i denne proces skal inkluderes tid og rum til erfaringsudveksling på tværs. Endvidere blev der igen sat fokus på vigtigheden af, at ledelsen i samarbejde med lærergrupperne fastlægger en strategi for skolens internationale arbejde. Ofte er det sådan, at skolerne hverken arbejder strategisk med FoU eller med internationalisering. Ofte popper behovene op nedefra, og så går "man" i gang med at søge midler.

6. Nyttiggørelse

Problematikken i forbindelse med nyttiggørelse blev også sat på spidsen i workshoppen: Er det overhovedet muligt at lære af andres erfaringer? Der er behov for selv at arbejde med substansen og tilpasse til lokale behov. Løsningen er ikke "køgebøger", men at gøre det selv: Udviklingsarbejde kræver blod, sved og tårer.

7. UVMs formidling

Til sidst blev UVMs formidling af FoU "evalueret". Publikationerne fik mange "gnubbede" ord med på vejen:

- "der er for mange ord"
- "titlerne siger for lidt"
- "de fænger ikke altid nok"
- "der er behov for pixi-udgaver".

I denne diskussion viste det sig, at der er mange, der ikke kender til de tjenester, som allerede nu er tilgængelige via FoU-databasen (<http://www.delud.dk/fou/>). Der blev bl.a. efterlyst "omtaler af publikationerne" samt "korte nyhedsbreve", som giver et overblik over nye publikationer samt deres indhold. Dette eksisterer i dag, men det er åbenbart ikke kendt nok. Endelig blev der efterlyst en database over samtlige projekter, da de "små" projekter forsvinder i UVM.

Referent: Pia Cort, DEL

Referat fra workshop 9: Nye prøve- og evalueringsformer

1. oplæg: Projektorganiseret svendeprøve v/ Poul Arne Callesen, EUC Vest, Esbjerg

Hovedpointer i forsøgs- og udviklingsarbejdet

- Det er vigtigt, at alle de deltagende vil udvikling.
- Det er vigtigt med en fælles afklaring af udviklingsarbejdets rammer.
- Alle de barrierer, der kan være i et udviklingsarbejde, skal frem i lyset så hurtigt som muligt.
- Det er ikke alle skuemestre, der har kendt deres nye roller, hvilket peger på efteruddannelse af skuemestre.

Målsætning

Målsætningen med udviklingsarbejdet har været et ønske om at skabe en svendeprøve med et indhold og en form, som i højere grad blev oplevet som værende nutidig, herunder at den var i harmoni og overensstemmelse med erhvervsuddannelsensreformens tanker og ideer.

Kort skitseret, så var der 4 hovedområder, som blev anset som vigtige:

1. At skabe sammenhæng mellem svendeprøven og de tidligere skoleperioder i smedeuddannelsen.
2. At skabe en helhedsorienteret og projektorganiseret svendeprøve i harmoni med erhvervsuddannelsesreformen.
3. At give mulighed for at bedømme elevernes faglige og personlige kvalifikationer herunder deres evner til at samarbejde, til at være kreative og til at overholde bl.a. arbejdsmiljøreglerne.
4. Sidst, men ikke mindst, at skabe større forståelse hos alle svendeprøvens aktører, således der kunne opbygges en fælles holdning til svendeprøven, dennes afvikling og de kvalifikationer der skal bedømmes.

Faktorer for vellykket projekt

Det har været af stor betydning for udviklingsarbejdets gennemførelse, at styregruppen har haft en bred sammensætning med repræsentanter fra både Metalindustriens Læringleudvalg og 3 skoler.

Det har været vigtigt for processen, at alle deltagere gik ind i arbejdet med en positiv holdning.

Dette har bevirket, at diskussionerne om, hvem der har ejerskabet til svendeprøven, skolen eller faget, har ført til en afklaring af rollerne i forhold til den nye svendeprøve.

Det har været meget givende, at alle interessenter for uddannelsens svendeprøve har deltaget i udviklingsarbejdet.

Det har også været af stor betydning at der er holdt mange møder med svendeprøvens forskellige aktører, skuemestre, lærere eller andre. Disse møder kom i stand, hvis der i processen med forsøget har været uklarheder, som har været et ønske fra parterne om at få belyst.

Disse møder har ført til mange frugtbare diskussioner.

Implementering og udbredelse af projektet

Implementeringen og udbredelsen af den nye svendeprøve er planlagt til at forløbe i 3 faser. Projektet befinder sig i øjeblikket i afslutningen af fase 2.

Fase 1

Under projektarbejdet og -beskrivelsen gennemførte de 3 deltagende skoler hver mellem 1 og 3 forsøg med den nye svendeprøve inden for smedespecialerne klejnsmed og plade- og konstruktionssmed. Arbejdet blev gennemført i perioden fra august 2001 til august 2002. I dette arbejde var organisationerne (Dansk Metal, Dansk Smedemesterforening og Dansk Industri) repræsenteret på alle niveauer, ved: Metalindustriens Lærlingudvalg (ML), herunder det faglige udvalg for smede- og stålkonstruktioner (bedømmelsesudvalget), de lokale uddannelsesudvalg og skuemestrene (censorerne).

Fra undervisningsverdenen deltog de 3 forsøgsskoler. I slutningen af fase 1, blev beskrivelsesarbejdet færdiggjort pba. de indhøstede erfaringer samt evalueringsmøder med repræsentanter fra organisationerne, herunder repræsentanter fra bedømmelsesudvalget samt skuemestrene.

Organisationerne besluttede på baggrund af de gode resultater og de indhøstede erfaringer, at iværksætte fase 2, hvor 10 smedeskoler, som ikke havde deltaget i fase 1, blev udpeget af ML til at gennemføre yderligere undervisningsforsøg med den nye svendeprøve.

Fase 2

Fase 2 blev igangsat ved et fællesmøde med de 10 nye skoler medio 2002. Her blev projektet præsenteret og diskuteret. Alle deltagende skoler havde inden mødet modtaget projektbeskrivelsen i en midlertidig udgave, så denne kunne gøres til genstand for en nærmere granskning og kommentering på hjemskolen. (Projektrapporten er i 2002 publiceret af Metalindustriens Lærlingudvalg: <http://www.emu.dk/eud/pdf/Svendeprøve.pdf>).

De nye forsøg er fortsat under gennemførelse og forventes færdiggjort ultimo 2002. Herefter evalueres også disse forsøg, og eventuelle justeringer af projektet og beskrivelsesmaterialet gennemføres.

I denne fase igangsættes også udviklingen af nye svendeprøver til smedespecialerne rustfast klejnsmed, bygnings- og landbrugssmed, vvs-rørsmed, skibsmontører m.fl.. Det forventes, at ovennævnte smedespecialer er klar til at gennemføre de første forsøg med den nye svendeprøve medio 2003.

Fase 3

Samtlige skoler, som har godkendelse til smedespecialerne klejnsmed og plade- og konstruktionssmed, iværksætter primo 2003 den nye svendeprøver.

De skoler, som ikke har deltaget i forsøget, inviteres til startmøde.

Dermed er implementeringen af den nye svendeprøve gennemført.

Spørgsmål og svar

SPM.:

”Hvordan tager skuemestrene mod de nye kompetencer, der skal vurderes på, her tænkes især på de personlige kompetencer?”

SVAR: ”

”Det skal ikke være nogen hemmelighed, at der er skuemestere, der har indset, at den form for bedømmelse kan de ikke deltage i. Men når det er sagt, så har der også været mange skuemestere, der har været meget positive over for den nye prøveform.”

Metalindustriens Lærlingudvalg vil prøve at ruste skuemestrene bedre til at indgå i de fremtidige bedømmelser via deres deltagelse i diverse skuemesterkonferencer.”

SPM.:

”Hvor er virksomhederne henne i forhold til de nye svendeprøver?”

SVAR:

”Det er valgfrit, om man, i forsøgsperioden, vil sende sin elev til en traditionel svendeprøve på en anden skole. Men man må sige, at virksomhederne har indflydelse på svendeprøven gennem Metalindustriens Lærlingeudvalg”

SPM.:

”Er metalindustrien et godt område at lave forsøg i med den slags?”

SVAR:

”Måske..... men det har i hvert fald været nødvendigt at få fjernet en del barrierer, før forsøget har kunnet komme i stand, men på den anden side så har det også været med til give projektet et kvalitativt løft, idet alle sten er blevet vendt”

SPM.:

”Er eleven med til at bedømme sin egen opgave?”

SVAR:

”Nej, ikke selve prøven, men de er med til at evaluere projektet. Samtidig er der en kvalitetssikringsdel i projektet, og kan eleven her dokumentere afvigelser, så skal det ikke komme ham til skade”

Litteratur:

Henrik Jørgensen (Red.) Projektorganiseret svendeprøve for klejnsmed og smed (plade og konstruktion). - København, 2002. - A4, 50 s.

2. oplæg: Casebaserede prøver i grundfag på hg v/ Merete Helmers, Niels Brock

Hovedpointer

- Afklar, hvad der forstås ved casebaseret undervisning og casebaseret prøve.
- Det er vigtigt, at lærernes kvalifikationer lever op til den anderledes undervisnings-/prøveform.
- Prøveformen fortjener større udbredelse, end den har aktuelt.

Projektets formål er, at caseprøveformen tilbydes til alle landets handelsskoler. Med udgangspunkt i den ændrede pædagogik i undervisningen på hg, ønsker man at afprøve en alternativ prøveform, som er mere tidssvarende.

Spørgsmål til afklaring

De første møder viste, at det var meget vigtigt med en diskussion om emnerne:

- Hvad er faglighed, og måske især hvad er de enkelte fags kerne?
- Hvad forstås ved caseundervisning kontra projektorganiseret undervisning?

Det viste sig, at kommunikationen var særdeles vigtig for processen.

Der var i projektgruppen enighed om, at fagligheden i casen er meget vigtig.

Ved at anvende casearbejdsformen sikrer man sig en bedre styring af fagligheden end ved en projektor organiseret undervisningsform. Dette har været vigtigt, da fagligheden er defineret ud fra bekendtgørelsens fagmål.

Det er vigtigt, at de casehistorier, der vælges, har rod i virkelige virksomheder som f.eks. Billund Lufthavn, det er med til at gøre casehistorien mere praksisnær, end hvis der bruges opdigtede historier.

Lille interesse på andre skoler og hos elever

Det har vist sig, at en stor del af handelsskolerne har været forbeholdne over for den nye eksamensform, således er eksamensformen afprøvet på kun 18 ud af 56 handelsskoler.

Kun ca. halvdelen af eleverne, der får muligheden, vælger caseeksamensformen. Dette kan skyldes de forhold, at casearbejdsformen ikke er fuldt implementeret på handelsskolerne, samt det forhold at mange elever bevidst fravælger en gruppebaseret arbejdsform. Elevernes fravalg af gruppeeksamen har medført, at elever kan gå op til caseeksamen enkeltvis.

Erfaringer med implementering og udbredelse

År 2000:

- 3 skoler deltog i forsøg med casebaserede prøver i grundfag.
- 4 fag var med i forsøget.

Evaluering:

- Kritik af fagligheden.

År 2001:

- Der blev udvalgt en casekommission bestående af lærere fra 8 forskellige handelsskoler.
- Casebaserede prøver i grundfag blev tilbudt alle landets handelsskoler.
- 12 skoler deltog i eksamensforsøget.

Evaluering:

- Klar overvægt af tilfredse elever, lærer og censorer.
- Positiv udvikling i forhold til året før.

År 2002:

- 6 grundfag er nu med i forsøget.
- Casebaserede prøver i grundfag blev igen tilbudt alle landets handelsskoler.
- 18 skoler deltog i eksamensforsøget.

Evaluering:

- Ikke kun svage elever vælger case-eksamensformen.
- Opgaverne dækkede taksonomisk bredt.
- Opgaverne sikrede faglig bredde.
- Opgaverne var praksisnære.

Struktur:

- Fælles for alle fag:
 - 5 centraltstillede spørgsmål
 - 2 spørgsmål udarbejdes af den enkelte lærer inden for et givet fagligt område
 - 1 spørgsmål udarbejdes af eleven inden for et givet fagligt område.

Forhold der har været med til at forbedre implementeringen

- Informationsmøder:
 - Der blev afholdt to informationsmøder.
- Nyhedsbreve til skolerne:
 - Der blev udsendt tre nyhedsbreve med generelle informationer og svar på forskellige spørgsmål, som skolerne undervejs havde stillet.
- Den positive udvikling generelt – folk snakker.
- Flere fag og flere niveauer er kommet med i forsøget.
- Typeopgaver på nettet:
 - Eleverne havde mulighed for at se sidste års opgaver inden de tilmeldte sig forsøget.

Ideer til større udbredelse?

- Caseeksamen både til jul og sommer:
 - En del hold afslutter fag til jul. Caseeksamen afholdes kun i sommerterminen og giver således ikke disse hold mulighed for at vælge caseeksamen.
- På lang sigt en øget decentralisering af opgaveformuleringer:
 - Den øgede decentralisering i formuleringen af opgaver har været modtaget positivt.
 - Man kan forestille sig en udvikling, som går i retningen af flere valgmuligheder:
 - Casehistorie + centraltstillede spørgsmål (år 2001 modellen)
 - Casehistorie + centraltstillede spørgsmål + decentraltstillede spørgsmål (år 2002 modellen)
 - Casehistorie + decentraltstillede spørgsmål.
- Det er op til de enkelte skoler at tilbyde eleverne muligheden for caseeksamen. Det er således i første omgang skolerne, der vælger eller fravælger, derefter lærerne og i sidste ende eleverne. Man kunne forestille sig, at skolerne *blev forpligtet* til at tilbyde eleverne muligheden, således at det alene ville være elevernes valg eller fravalg.

Spørgsmål og svar

SPM.:

”Hvordan opnåede projektgruppen enighed om, hvad faglighed er?”

SVAR:

”Fagligheden blev defineret ud fra bekendtgørelsens krav til fagene, men der har været mange og lange diskussioner om netop dette emne.”

SPM.:

”Klaredede de elever, der gik til caseeksamen, sig bedre end elever, der gik til den traditionelle eksamen?”

SVAR:

”De klarede sig ikke bedre rent resultatmæssigt, men de følte sig mere trygge i selve eksamenssituationen.”

3. oplæg: IT i eksamen på HTX, matematik B v/ Søren P. Nørgaard, Teknisk gymnasium Skive

Hovedpointer

- Det er de samme faglige krav, der skal måles, som ved traditionel eksamen.
- Prøveformen viser mere, hvad eleven kan, end hvad eleven ikke kan.
- Eleverne opfatter opgaverne som meningsfulde.
- Et stort flertal af de deltagende lærere ser gerne, at prøveformen bliver permanent.
- Prøveformen kan medvirke til en minimering af dumpeprocenten.

Formål med forsøget

Hensigten er at få indført tidssvarende eksamensformer og derigennem opnå bedre overensstemmelse mellem den daglige undervisning og eksamen. Samtidig er det et ønske at integrere IT i undervisningen, altså at lade IT, matematikprogrammer eller grafregnere overtage de mere rutineprægede regneopgaver som udregning af formler, tegning af grafer, differentiation, integration mv., hvorved fokus i undervisningen i højere grad kan rettes mod det analyserende og matematiserende aspekt i faget. Dette skal ses i lyset af en generel erfaring om eksamensformens stærke tilbagevirkning på tilrettelægnings og afviklingen af den daglige undervisning.

Hensigten er at afprøve nye metoder til at bedømme i hvilken grad eleven har opnået de faglige mål i matematik B, skabe bedre overensstemmelse mellem den daglige undervisning og eksamen, samt at fremme anvendelsen af IT i undervisningen.

Der ligger nogle sidegevinster ved den nye prøveform, nemlig at den fremmer elevernes evne til at matematisere, samt fremmer elevernes kommunikationskompetencer. Det er et håb at nye prøveform kan være med til at mindske dumpeprocenten.

Prøvens form

Prøveformen går i korthed ud på, at eleverne udfører et projektarbejde i løbet af 15 matematiktimer, fordelt over 3 uger.

Eleverne må samarbejde med kammerater og modtage vejledning af lærere og andre under forløbet. Hver elev afleverer en selvstændig rapport, der diskuteres i forbindelse med den mundtlige eksamen, denne diskussion danner sammen med rapportens skriftlige del grundlag for karakteren i skriftlig matematik.

Opgaven udskiller sig fra en traditionel eksamen ved at eksamensopgaven udleveres på CD- og ikke på papir, samt at opgaven skal løses ved hjælp af IT – hjælpemidler. Opgavernes faglige indhold og krav er principielt de samme som den traditionelle eksamensform. Forskellen ligger mere i formen, herunder at der ved IT – eksamen skal foretages nogle valg, der skal afleveres en rapport, hvori der bl.a. skal foreligge en argumentation for de valg der er blevet truffet undervejs.

Nye roller for elever og for lærere

Det har vist sig, at både lærere og elever har fået nye roller i forbindelse med forsøget.

I forhold til den traditionelle eksamen har læreren en række nye roller og opgaver at varetage i forbindelse med eksamensafviklingen.

Lærerens rolle har været at sørge for tilstrækkelig hardware, udarbejde informationsmaterialer om eksamensformen, godkende projektbeskrivelser, vejlede den enkelte elev, rette og bedømme

projekt opgaver, gennemføre den afklarende mundtlige del af eksamen, samt afgive karakter i samråd med censor.

I forhold til elevrollen i forbindelse med IT-eksamen har forventningen været, at eleverne i højere grad end ved den traditionelle skriftlige eksamen i eksamensperioden opnår forståelse og overblik over matematiske problemstillinger. Eksamens fokus flyttes fra reproduktion af lærte færdigheder og rutiner til mere kreativt arbejde med matematikfaget herunder matematisering af praktiske problemstillinger og valg af løsningsmodeller.

Disse forventninger er ifølge oplægsholderens personlige erfaringer fra to holds deltagelse i forsøget samt censorvirksomhed på andre skoler langt hen ad vejen blevet indfriet.

Udbredelsen af eksamensformen

Udbredelsen af eksamensformen i forbindelse med forsøget må betragtes som særdeles beskedent, idet kun 10 - 15 % af mulige elever valgte at deltage i forsøget. Det kan der være mange grunde til, bl.a. at der er usikkerhed blandt eleverne over for en ny eksamensform, samt at nogle elever hellere vil bruge 4 timer på en traditionel eksamen frem for 15 timer til en IT-eksamen. Der kan mangle tilstrækkelig IT-faciliteter på de enkelte skoler, samt en ikke uvæsentlig faktor, nemlig at lærerne er mere trygge ved den eksisterende eksamensform, og derfor ikke i tilstrækkelig grad tilskynder eleverne til at prøve den nye form.

Eksamensresultaterne

Det allermest bemærkelsesværdige er det enorme fald i dumpeprocenterne til cirka 1/3 af dumpeprocenten ved den traditionelle eksamen. Årsagerne til dette særdeles positive resultat af forsøget er utvivlsomt mange, men kan efter oplægsholderens erfaringer lidt firkantet sammenfattende udtrykkes således:

- Traditionel skriftlig eksamen i matematik går ud på at afsløre, hvad eleven ikke kan/ikke har lært inden for ganske bestemte og afgrænsede områder af pensum.
- IT-projekt eksamen går derimod ud på at give eleven mulighed for at vise, hvad han/hun har lært, altså hvilke matematiske kompetencer eleven har tilegnet sig. Eleven har - ligesom til daglig - mulighed for at kommunikere med kammerater og andre samt modtage vejledning fra læreren under opgaveløsningen.

Andre effekter af forsøget

Af andre følgevirkninger af forsøget kan nævnes, at de deltagende lærere vil øge anvendelsen af projektorganiseret undervisning, vil anvende flere matematiseringsopgaver og vil øge anvendelsen af IT i undervisningen.

Forsøget har desuden sat fokus på, at projekteksamen giver et langt bedre grundlag for at bedømme eleverne end den traditionelle eksamensform, samt at man bliver nødt til på sigt at forlade den pensumbaserede didaktik til fordel for en mere projektorganiseret undervisningsform.

Af spørgeskemaundersøgelser blandt de lærere, der har deltaget i forsøget i 2001 og 2002, fremgår det klart, at et meget stort flertal ønsker at fortsætte med at tilbyde/tilskynde deres elever til at deltage i forsøget med IT-eksamen, som et stort flertal gerne ser indført som permanent eksamensform i skriftlig matematik B, evt. med mindre justeringer.

Af undersøgelserne fremgår desuden klart, at de deltagende lærere i høj grad er indstillet på at ændre/har ændret deres undervisningsform og -tilrettelæggelse med øget vægt på projektorganisering, nye opgavetyper og øget inddragelse af IT i den daglige undervisning.

Forsøget har dermed vist, at de overordnede formål og hensigter med ændringen i eksamensformen må forventes at blive indfriet, når eksamensformen ændres permanent.

Henvisninger

1. Uddannelsesstyrelsen. Elektroniske eksamensopgaver, eksamensafvikling. J.nr. 1999-2432-232 af 30. november 2000 og 27. december 2001
2. Evaluering af forsøg med elektroniske eksamensopgaver på hhx og htx. Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse. Oktober 2001
3. Undervisningsministeriets websider om eksamen:
<http://us.uvm.dk/erhverv/eksamen/index.htm?menuid=200580> for erhvervsuddannelser og
<http://us.uvm.dk/gymnasie/erhverv/eksamen/?menuid=151055> for erhvervsgymnasiale uddannelser.

Generelt for workshoppen

Der var en livlig debat og en stor spørgelyst fra deltagerne i workshoppen efter alle oplæg. Dette skyldes naturligvis de spændende oplæg.

En anden faktor kan være, at der var mange deltagere fra social- og sundhedsskoler samt enkelte fra landbrugsskoler og AMU-centre, og at nye eksamensformer i disse år er særligt aktuelle for netop disse skoler. Derved var interessen for en diskussion om sammenhængen mellem undervisnings- og eksamensform, herunder de formelle rammer for eksamensafvikling også stor specielt i formiddagens afvikling af workshoppen.

Interessen for forsøgs- og udviklingsarbejde på området og i det hele taget en spredning og diskussion af erfaringer med forskellige eksamensformer var ligeledes stor.

Referent: Carl-Otto Nielsen, Holbæk Tekniske Skole, fagkonsulent i Undervisningsministeriet

Referat fra workshop 10: Skolesamarbejde og lokale netværk

1. oplæg: Pro-Erhverv kontaktnetværk Odense og omegn v/ Poul Andy Andersen, Odense Tekniske Skole

Baggrund og idé

Projektet går tilbage til 1993, hvor produktionsskolen og teknisk skole kunne samarbejde om elever. Produktionsskoleelever til teknisk skole og frafald fra teknisk skole vejledes til produktionsskolen. En gensidig interesse fra de to skoler.

Netværket på Fyn startede under uddannelse til alle og målsætningen om, at en så stor %-del som muligt skulle gennemføre en ungdomsuddannelse.

Bygger på ideen om sammenhæng og rummelighed i ungdomsuddannelserne.

Pro-Erhverv står for samspil mellem produktionsskoler og erhvervsskoler, at der bygges bro mellem de enkelte institutioner. Der er indgået et formaliseret samarbejde mellem de instanser i kommunen/lokalområdet, som har indflydelse på og medvirker til, at de unge kan gennemføre en kompetencegivende ungdomsuddannelse.

Netværkets sammensætning

Pro-Erhverv netværksgruppen består af ledelsesrepræsentanter fra produktionsskoler, erhvervsskoler på Fyn, desuden er etableret en arbejdsgruppe med lærer- og vejlederrepræsentanter fra nogle af de to skoleformer.

Kontaktnetværket Odense er repræsenteret ved Elsesminde Odense Produktionshøjskole, Erhvervsskolerne i Odense Kommune, Kultur- og socialforvaltningen, Børn- og Ungeforvaltningen og Ungdomsskolerne i Odense Kommune.

Samarbejde og målgruppe

Samarbejdet bygger på gensidig tillid og sikrer optimalt udbytte af vejledningsindsatsen og af de enkelte samarbejdspartners økonomiske rammer for at nå målet.

Målgruppen er elever mellem 16 og 25 år, hvor fastholdelse af valg - hvor det at træffe et valg er vanskelig, og hvor det at starte og gennemføre en uddannelse er svært.

Pro-Erhverv har i dag 2 formål:

- 1) At igangsætte og gennemføre Pro-Erhverv forløb, der medvirker til at støtte gruppen af unge, der ikke umiddelbart er klar til at påbegynde og gennemføre en kompetencegivende ungdomsuddannelse.
- 2) At danne og vedligeholde kontaktnetværk mellem aktørerne fra produktionsskoler, erhvervsskoler, folke- og ungdomsskoler, skole- og ungdomsvejledningen, kommunale forvaltninger m.fl. med henblik på, at de enkelte aktører tager ansvar over for den gruppe unge,

der har brug for særlig støtte for at kunne fastholde og gennemføre en kompetencegivende ungdomsuddannelse.

Resultatet af dette arbejde har vist, at produktionsskolerne udskriver færre elever til ledighed og flere til erhvervsskolerne.

Formålet med kontaktnetværket

Formålet med kontaktnetværket er: Igennem et øget skolesamarbejde at få de ”skjulte” ressourcer frem som ordinære ressourcer i uddannelsessystemet, således at de bliver til gavn for de elever, som har et særligt behov for støtte.

Igennem et mere informativt skolesamarbejde at støtte eleverne fra de to skolesystemer til at se de gensidige muligheder i et Pro-Erhverv forløb.

Samspillet mellem vejledningsfaglige udvalg og Pro-Erhverv er vigtig i forhold til den udvidede vejledning. Også det regionale arbejdsmarkedsråd, kommunens vejledere og lokaludvalgene er koblet på netværkssamarbejdet.

Anbefalinger til netværkssamarbejde

- Formaliser samarbejdet imellem skoleformerne og de kommunale forvaltninger.
- Etabler samarbejdende netværk mellem vejledere, lærere/undervisere, der har kontakt til de unge.
- Iværksæt Pro-Erhverv-forløb for de unge, der har særlige behov.

Pointer til iværksættelse af lokale netværk

- Kontaktnetværk bygger på ligeværdighed mellem skoleformerne.
- Man skal ville samarbejde – på alle niveauer, både i ord og handling – ellers kan man lige så godt lade være.
- Et godt kontaktnetværk forebygger frafald, men støtter omvalg.

Pro-Erhverv har også en website, hvor der er mulighed for at finde yderligere informationer: <http://pro-erhverv.ots.dk/>.

2. oplæg: EduCityDanmark v/ Palle Damkjær, EUC Nord.

Projektets baggrund og formål

Projektet er forløbet over 2 år og er afsluttet og afrapporteret. Projektet er foregået i kursuscentret, der beskæftiger sig med voksen- og efteruddannelse og i et tæt samspil med erhvervslivet.

Projektets overordnede formål var på efteruddannelsesfronten at udvikle og afprøve konceptet ”Fleksibel læring” via en dansk, virtuel uddannelsesby, hvor læring i virtuelle miljøer er omdrejningspunktet.

Projektet blev aktuelt, fordi erhvervsliv og kursister stillede krav om mere fleksibilitet og læringsformer i efteruddannelser, der gav mulighed for mere dynamik og for at flytte undervisningen til

virksomheden. Visionen er derfor, at efteruddannelse af medarbejdere i fremtiden, så vidt muligt, finder sted på virksomhedens præmisser ("Education on demand"). Kursusforløb gennemføres, når kursisten vil, hvor kursisten vil, og i det tempo kursisten foretrækker.

Desuden er baggrunden for projektet, at for 360.000 HK-ansatte er situationen den, at beskæftigelsesmulighederne begrænses drastisk i fremtiden, hvis de ikke tilegner sig nye færdigheder, kvalifikationer og kompetencer på e-området, og andre grupper på arbejdsmarkedet vil hurtigt komme i samme situation.

Projektets fokus

EduCityDanmark har fokus på:

- Konceptet "Fleksibel læring"
- Kompetencer
- Virtuelle læringsmiljøer
- Ny pædagogik
- Ny drejebog som standard
- Simulering som ny pædagogisk metode
- Netbaseret evaluering
- Den Danske Virtuelle Uddannelsesby.

Projektpartnere og forsøg

Grenaa Handelsskole, HK Danmark og Runemedia.

Der var uddannelsesforsøg i følgende emner: IT, økonomistyring, netbank og netbudget, engelsk, tysk, logistik og e-handel.

10 virksomheder, 651 kursister og 50 undervisere deltog i udviklingsarbejdet.

Fleksibel læring

Fleksibel læring skabes via en dynamisk kombination af:

- Traditionel klasseundervisning
- Workshops
- Fjernundervisning.

Der gav store problemer i gennemførelsen at finde forholdet mellem klasseundervisning, workshop og fjernundervisning. Fjernundervisning er ikke så enkel at have med at gøre, det er vigtigt at følge kundens behov. Eksempelvis er administrativt personale meget til fjernundervisning, hvorimod officerer i forsvaret er til klasseundervisning og kun lidt fjernundervisning.

Implementering og nyttiggørelse

Projektet er formidlet gennem: Seminarer, artikler, foldere og hjemmesiden. Desuden har projektet haft glæde af samarbejde med andre udviklingsprojekter: Aalborg Universitet – ViLL-projektet, SeniorCityDanmark, Det Digitale Nordjylland, Metal-Supply – mål 2 og 3, VUR-Icon, Workinfuture, NewWorkingWorld.

Konceptet er afprøvet i 10 navngivne virksomheder i forbindelse med projektet, men det er desuden blevet brugt som grundlag for kurser i mange andre virksomheder, som har været indstillet på at afprøve nye læringsformer i forbindelse med efteruddannelse af deres medarbejdere. Desuden er

projektets resultater via netværk blevet udbredt til andre uddannelsesinstitutioner, således at op mod en halv snes handels- og tekniske skoler samt private kursusudbydere benytter konceptet i dag.

EduCityDanmark har en hjemmeside, hvor det er muligt at finde yderligere information:

www.educitydanmark.dk

3. oplæg: Region Nord skolesamarbejdet om FoU v/ Jørgen Thomsen, Nordvestjysk Uddannelsescenter. Repræsentant i Den Nordregionale styregruppe.

Skolesamarbejdets start, sammensætning og praksis

Nordregionens FoU-organisation er startet i februar 1999 og er en målrettet indsats om udviklingssamarbejde. Arbejdet er organiseret med en styregruppe, som består af ledelsesrepræsentanter fra de 9 deltagende skoler. Styregruppen udarbejder en plan for indsatsområder. Styregruppen refererer direkte til Regionsrådet med uddelegeret kompetence til at forestå alle vinkler i FoU-arbejdet.

De 9 deltagende skoler er: EUC-Nord, Aalborg tekniske skole, Erhvervsskolerne i Års, EUC MIDT, Skive Tekniske Skole, Skjern Tekniske Skole, Holstebro Tekniske Skole, Struer Erhvervsskole og Nordvestjysk Uddannelsescenter.

På de enkelte projekter etableres projektgrupper, hvor også en ledelsesrepræsentant fra styregruppen deltager. Det er vigtigt, at ledelsen viser et engagement og ejerskab i projekterne.

Styregruppen har været præget af engagement og handlingsdygtighed i et konstruktivt samarbejde med DEL Nord. Her har det vist sig, at samme konsulent er en styrke.

En erfaring med arbejdet i Nordregionen er, at det er en god idé ikke at have for mange projekter i gang på samme tid. Det kan være problematisk at bevare overblikket.

De juridiske aspekter for netværket er løst ved, at skolerne er bundet op på, at hvis de ikke møder op på Nordregionens møder, kan den pågældende skole blive udelukket fra et konkret projekt, hvilket er praktiseret et par gange. Disse regler har samarbejdet været nødt til at stille op, for at alle skal føle sig forpligtet i projekterne.

Organisering og proces

Et eksempel kan være et nyt projekt, Nordregionens FoU-samarbejde lige har fået bevilget, nemlig "Landsbyskolen", som er et projekt, hvor mindre skoler kan etablere værksteder, hvor undervisning kan foregå for både grundforløb og hovedforløb. Projektet får følgende forløb:

- Bevilling: Efter fremsendt ansøgning.
- Projektansvar: Ledelsesrepræsentant.
- Bemanding af projektet: Skole/skoler med de rette kompetencer til rådighed.
- Aftale og kontrakt indgås om resultat m.m.
- Projektet gennemføres med regional projektleder.
- Projektet afsluttes og videreformidles i henhold til projektets karakter.

Implementering og resultater

- Erfagrunder: Inden for det pædagogiske personale. Højere niveau end inden samarbejdet.
- Gensidige besøg og inspiration.
- Regionale konferencer, kurser og seminarer.
- Optimering af den pædagogiske debat.
- Analyseværktøj og afsæt for den enkelte skoles mål- og strategiplaner.

Anbefalingerne i forbindelse med samarbejde om udviklingsprojekter

- Ministeriet bør stille større krav til produktpræcisering. Præcisering af projekternes mål og de gensidige forpligtelser ved en proces, der konstant skal håndteres og følges op på.
- Konkrete implementeringsstrategier og formidlingsaktiviteter bør indskrives i projektets målformulering ved start.
- Ledelsen skal inddrages i udviklingsprocessen, f.eks. gennem projektansvar eller ved opgaver i forbindelse med den efterfølgende implementering. De skal have fingrene nede i substansen både mentalt og i praksis.
- Der skal være klare kompetencebeskrivelser i projekterne og klarhed om, hvem der organiserer hvad, altså aftaler om ansvars- og opgavefordeling mellem f.eks. ledelse og medarbejdere i projekterne.
- Der skal være systematisk opfølgning i projektperioden, hvorfor det vil være en fordel med en ledelsesrepræsentant som projektansvarlig også i praksis.
- Anbefaling af, at projekterne fordeles ud fra skoleinteresse og skolekompetence og ikke ud fra et lighedssynspunkt, dvs. både mellem projekter og i projekter.
- Anbefaling af, at tema- og skriveproces initieres af styregruppen med inddragelse af kompetente lærere i forhold til det udvalgte tema(er).
- Anbefaling af, at der udarbejdes årlige mål- og strategiplaner for udviklingsarbejdet – med fokusering på konkrete temaer.
- Anbefaling af at få lavet nogle mere præcise web-former mellem indgangene, hvor udveksling og debat kan finde sted.

På Nordregionens hjemmeside er det muligt at søge yderligere information om projektet:
www.Nordregionen.dk.

Referent: Merete Stang, Selandia-CEU Slagelse, fagkonsulent i Undervisningsministeriet

Evaluering af konferencen

Indledning

Som opfølgning på FoU-konferencen 2002 i Odense har Undervisningsministeriet valgt at foretage en evaluering af selve dagen. Det overordnede mål med evalueringen var at pejle sig ind på deltagerens holdning til afholdelse af en sådan konference, samt at få konkret respons på arrangementet.

Den evalueringsmetode, som vi har benyttet i forbindelse med denne konferencen, er utraditionel i forhold til de sædvanlige metoder til brug i evalueringssøjemed. Deltagerne fik mulighed for at give en positiv og/eller en negativ tilkendegivelse. Tilkendegivelserne skulle skrives på en grøn (positiv tilkendegivelse) og en rød (negativ tilkendegivelse) post-it, som så skulle placeres på bordet foran deltageren.

Begrundelsen for denne utraditionelle evalueringsmetode er, at Undervisningsministeriet ønskede at få mange reaktioner fra deltagerne på konferencen – og det lykkedes med denne metode, som var ny for de fleste af deltagerne. Metoden, hvor deltagerne selv kunne bestemme, hvilke ting de ville fremhæve som positive henholdsvis negative, er udtryk for målsætningen med evalueringen, nemlig et ønske fra Undervisningsministeriet om at kunne forholde sig til deltagerens umiddelbare mening om konferencen. Og at svarprocenten er langt højere ved denne metode, end ved et traditionelt spørgeskema.

Resultatet af evalueringen

Vi modtog 53 røde og 97 grønne kommentarer. Da nogle af de registrerede post-it indeholdt 2 eller flere tilkendegivelser, har vi i alt modtaget 61 negative tilkendegivelser og 183 positive tilkendegivelser. Der deltog i alt 170 personer, hvis der bliver set bort fra de conferenceansvarlige.

Vi har valgt at inddele samtlige tilbagemeldinger i kategorier. Kategorierne er i nogle tilfælde sammenfaldende. Det vil sige, at vi har valgt 8 kategorier til at dække de positive tilkendegivelser og 9 kategorier til at dække de negative tilkendegivelser. Vi har valgt at slå gennemgangen af de kategorier, der var ens, sammen, for at give et mere retvisende billede af kategorierne (parenteserne oplyser om antallet af tilkendegivelser).

Sammenfaldende kategorier

Kategorien ”**Oplæg i salen før middag**” havde en meget stor repræsentation af positive tilkendegivelser (29) i forhold til de negative (4). De positive tilkendegivelser går mest på oplægget fra Ole Briseid, mens de negative tilkendegivelser spænder over, at folk enten ikke brød sig om oplægsholderne eller indholdet af deres oplæg. Kategorien ”**Oplæg i salen efter middag**” havde knap så stor repræsentation af positive tilkendegivelser (20) i forhold til de negative (5). I de positive tilkendegivelser indikeres det, at oplæggene var gode til at sætte ting i perspektiv, ligesom afrundingen virkede stærkt. De negative tilkendegivelser forholder sig næsten entydigt til oplægget fra Niels Warring, som efter nogles smag var for intetsigende.

Kategorien ”**Indholdet af de enkelte workshops**” spænder vidt. De positive tilkendegivelser (32) er igen i overtal i forhold til de negative (10). Ved at benytte workshop lykkes det at få ”kød” på FoU-projekterne, ligesom de bliver betegnet som relevante og informationsgivende. Problemet, som bliver fremhævet i denne kategori, er, at en del af deltagerne oplever, at temaet for konferencen ikke blev formidlet ud i de enkelte workshops.

I kategorien ”**De fysiske faciliteter**” bliver det fremhævet, at Odense Congress Center danner nogle OK rammer for konferencen, ligesom maden var særdeles god. Det bliver fremhævet, at der var for varmt i plenumsalen, hvilket også er påtalt over for Odense Congress Center, som efterfølgende har sat en forbedringsindsats ind, da vi ikke var de eneste, der klagede over temperaturen.

Kategorier - positive

”**Konferencens gennemførelse/tilrettelæggelse og generel holdning**” er den største kategori af alle (58). Indholdet af denne kategori er primært en tilkendegivelse over for arrangørerne om, at de har gjort et godt stykke arbejde. Udsagn var fx ”God konference” og ”God, bred konference”.

Kategorien ”**Valg af tema**” dækker over, at få deltagere har påpeget, at temaets fokus er positivt i forhold til at flytte fokus væk fra de enkelte projekter og over på formidling og implementering. Kategorien står lidt i kontrast til de negative udmeldinger i kategorien ”indholdet af de enkelte workshops”.

”**Erfaringsudveksling/netværk**” spreder sig over mange ting. Primært fremhæves muligheden for at kunne tale FoU på tværs af skoler og skoleformer. Muligheden for netværksdannelse fremhæves ligeledes.”**Forlængelse af konferencen/gentagelse**” er der 9, som foreslår, og som det fremgår af afsnittet ”Fremtiden”, får de deres ønske opfyldt.

Kategorier - negative

Kategorien ”**For presset tidsmæssig**” indikerer, at god tid er en mangelvare. To pointer blev i den kategori trukket frem, nemlig at der var for lidt tid til at ”netværke”, og at man, ved at skære ned i antallet af plenumoplæg, kunne få mere tid til workshops. ”**Antal oplæg i workshops**” siger med al tydelighed, at 3 oplæg i én workshop flere steder har været for meget. To oplæg pr workshop havde givet mere tid til debat og fordybelse efter deltagerens opfattelse.

Kategorien ”**For lidt tid til dialog i workshops**” følger i tråd med den forrige kategori. Kategorien er den største af de negative og indeholder primært et ønske fra deltagerne om at få mere tid til dialog og fordybelse i de enkelte workshops.”**For lidt tid til oplægsholderne i workshops**” er primært et ønske fra enkelte oplægsholdere om at få mere tid til oplæggene, og at det er anstrengende at gentage en workshop på den samme dag. Enkelte har følt, at konferencen ikke har fået inddraget alle skoleformer tilstrækkeligt i henholdsvis oplæg og grupper, hvilket kommer til udtryk i kategorien ”**Fordeling af skoleformer i workshops**”

Opsummering af evalueringens resultater

Af de positive reaktioner ses det i figur 2, at der er 32%, der er særdeles tilfredse med gennemførelsen af konferencen. Vi tager dette som et udtryk for to ting. Det mest oplagte er, at deltagerne synes, at konferencen var godt arrangeret, hvilket vi er meget glade for. Desuden opfatter vi det også som en tilkendegivelse af, at der på skolerne har været en efterspørgsel efter en måde at mødes på de projektansvarlige imellem. Dette ses også ud fra de to andre kategorier, som går på henholdsvis erfaringsudveksling og ønske om en gentagelse af konferencen (se desuden afsnittet Fremtiden).

Indhold og tema er også i nogen grad blevet fremhævet som positivt. ”Indholdet af de enkelte workshops” er den næststørste med 17% eller 32 af de positive tilkendegivelser, men er til gengæld modsvaret i de negative tilkendegivelser, hvor 16% (10) af de negative tilkendegivelser, går på det samme (se figur 1, 2, 3 og 4). Kategorierne ”Oplæg i salen før og efter middag” har ligeledes været et af de punkter, som har scoret relativt højt både som en positiv og som en negativ tilkendegivelse. Det er vores opfattelse, at en del af tilkendegivelserne går på, om man er enig eller uenig med indholdet af

oplæggene, hvilket gør det en smule svært at forholde sig til. Omvendt mener vi også, at en del af de negative bemærkninger relaterer til, om oplæggene har været i stand til at holde sig til temaet eller ej.

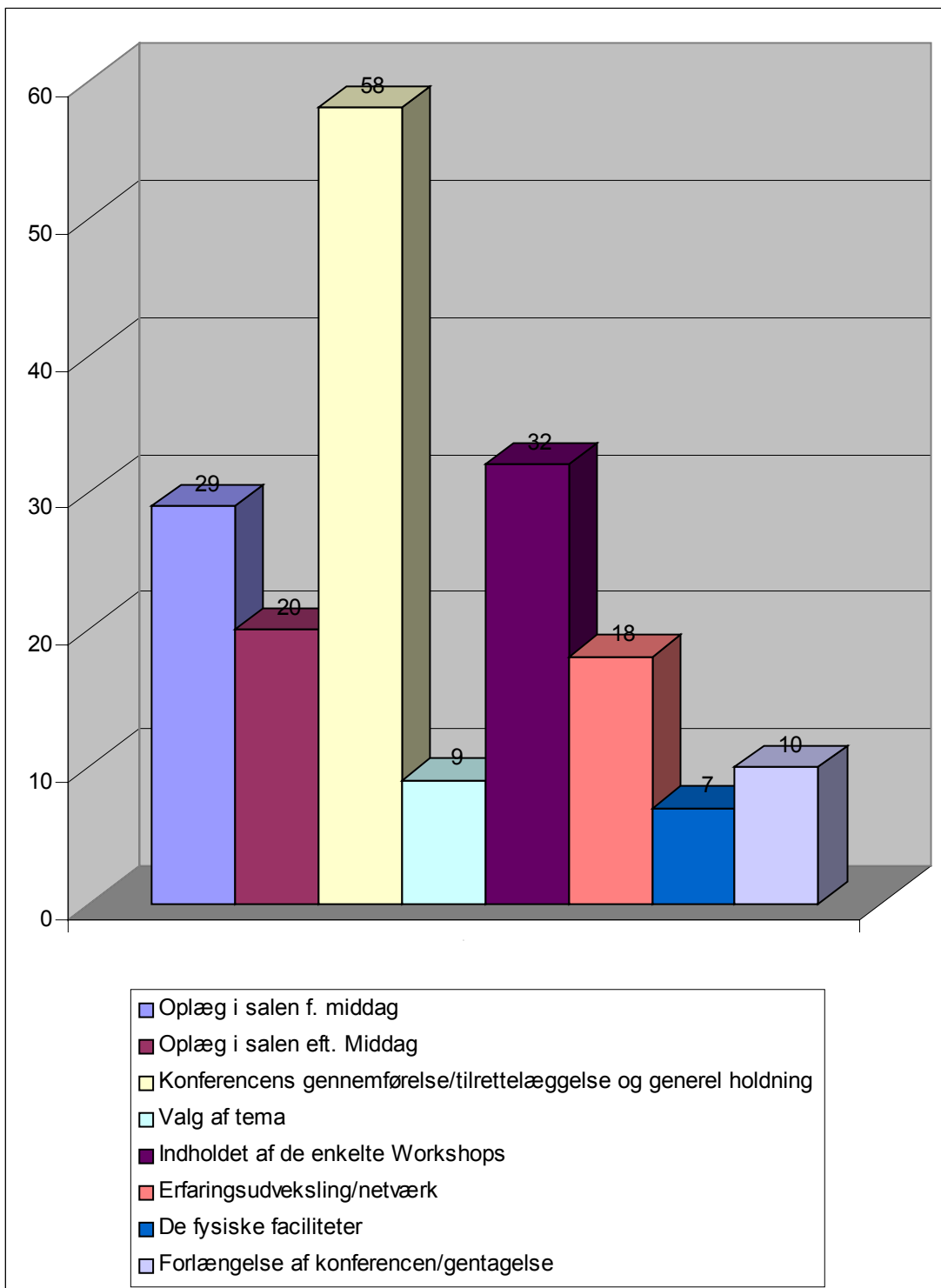
Fremtiden

Det viser sig, at der har været en stor efterspørgsel efter muligheden for på tværs af skoler og skolesystemer at kunne mødes og udveksle ideer og drøfte, hvordan skolerne endnu bedre kan udnytte egne og andres erfaringer fra Forsøgs- og Udviklingsprojekter. Konsekvensen af dette er, at Undervisningsministeriet har valgt på skriftlige og mundtlige opfordringer fra konferencens deltagere at afholde en ny konference i dagene den 12.-13. november 2003 på Odense Congress Center.

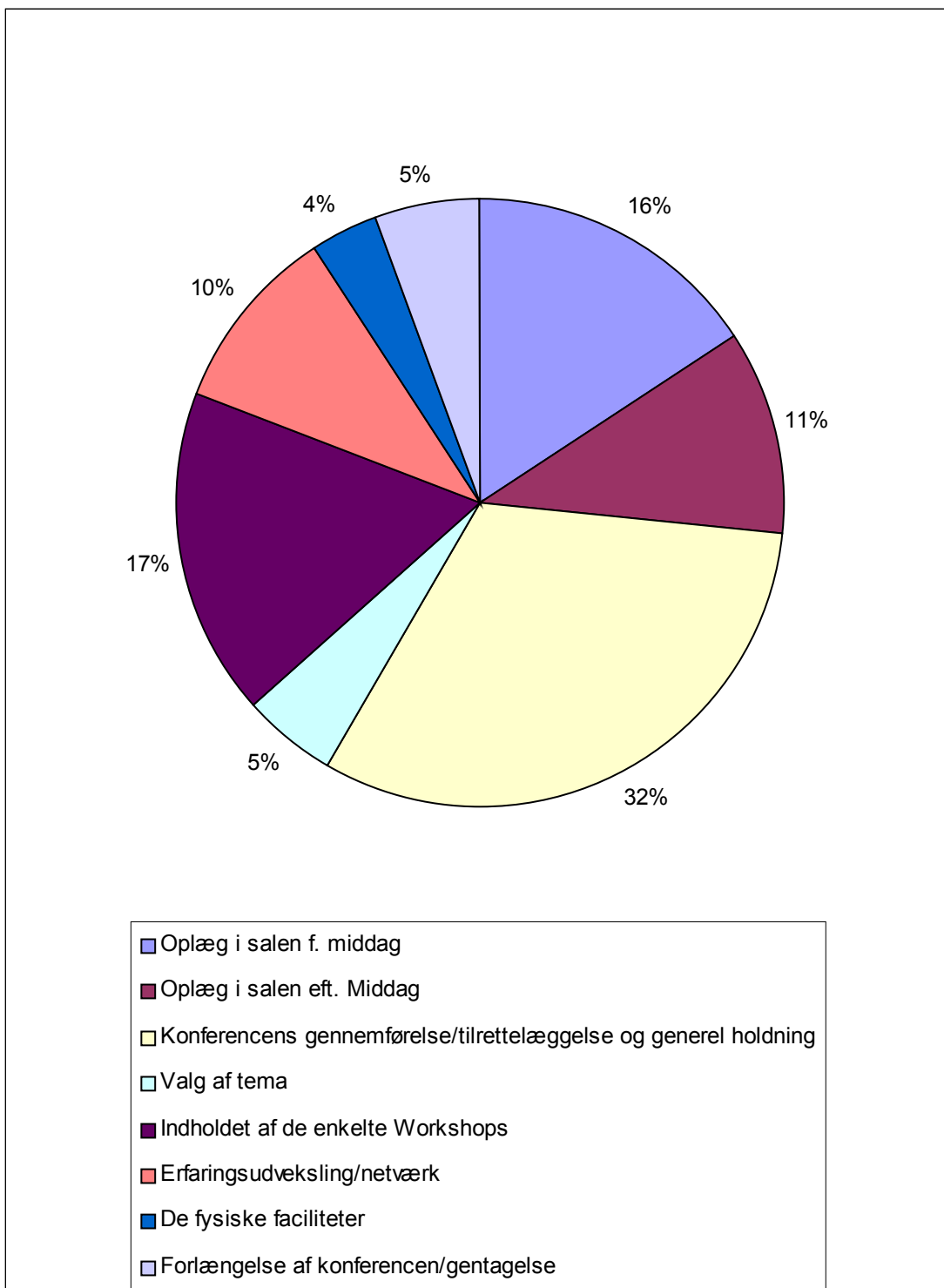
Temaet for konference vil fastlagt inden sommerferien 2003. Vi har med udgangspunkt i bl.a. denne evaluering valgt at give mere tid til konferencen i 2003, så deltagerne får bedre mulighed for at fordybe sig i de enkelte workshops, får mulighed for at vælge flere workshops og generelt får mere tid til at netværke. Konferencen vil desuden blive mere deltagerorienteret. Således vil deltagerne kunne få indflydelse på tema og indhold af konferencen som helhed, men i særdeleshed på de enkelte workshops.

På de følgende sider er resultatet af evalueringen visualiseret i fire diagrammer.

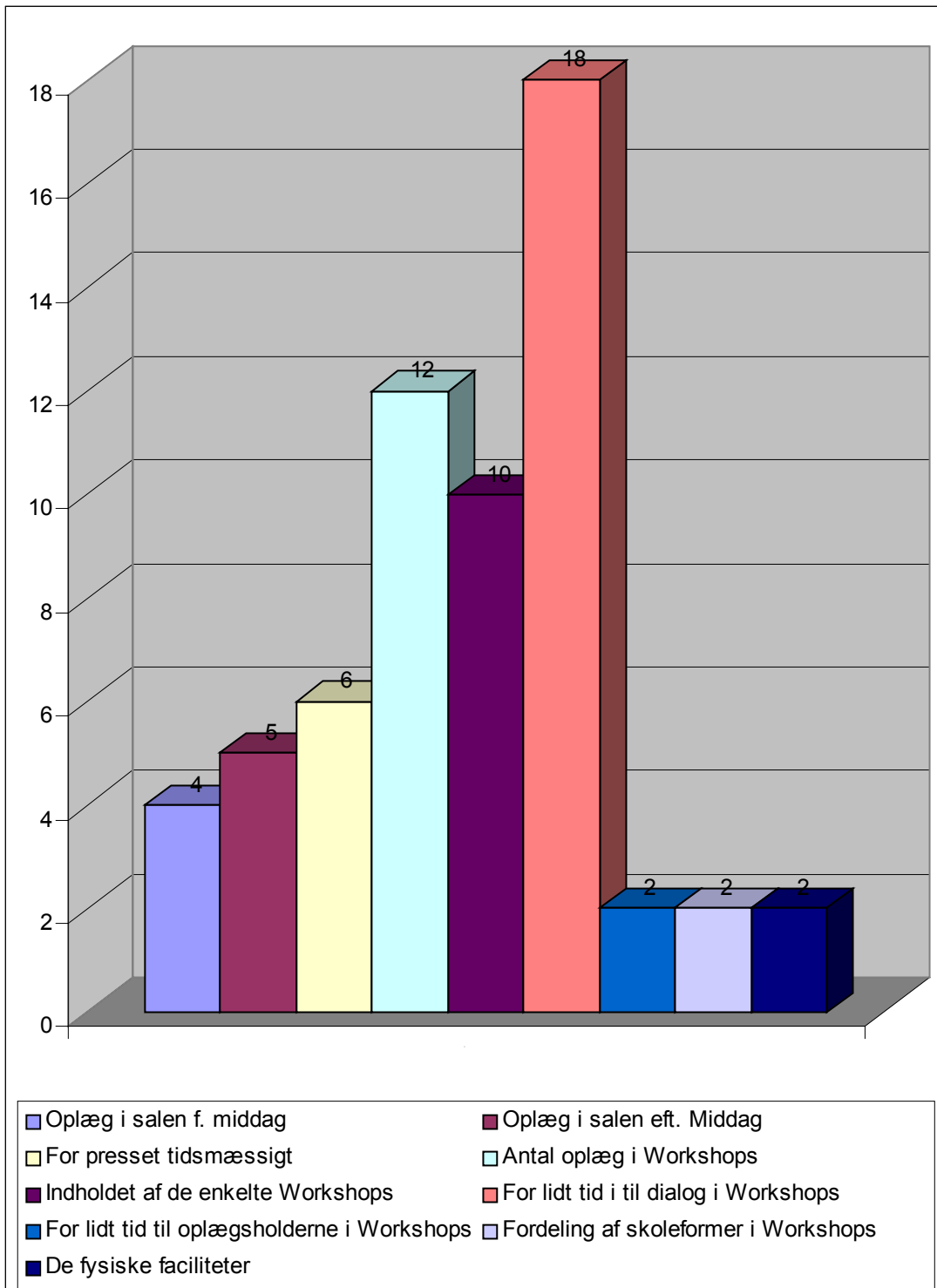
Figur 1: Fordeling af antal positive tilkendegivelser fordelt på kategorier

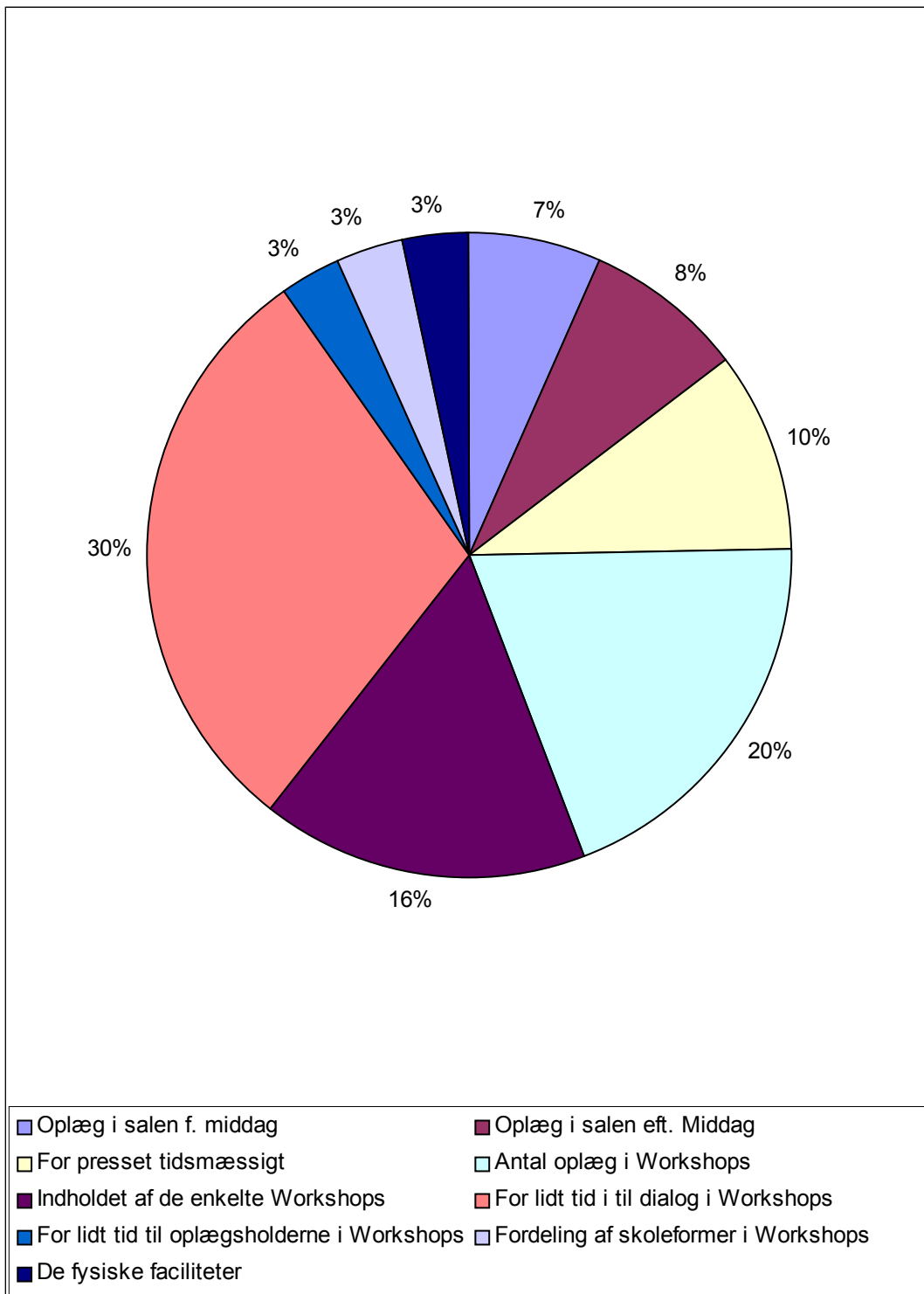
Figur 2: Fordeling af antal positive tilkendegivelser fordelt på kategorier

Figur 3: Fordeling af antal positive tilkendegivelser fordelt på kategorier

Figur 4: Fordeling af antal positive tilkendegivelser fordelt på kategorier

Bilag

Bilag 1: FoU-konference i Odense 14. November 2002 – Program, workshopbeskrivelser og tilmelding

Bilag 2: UVM's konferenceansvarlige, oplægsholdere, workshopledere, referenter

Bilag 3: Relevante links

FoU-konference i Odense

14. november 2002

- Program, workshopbeskrivelser og tilmelding

Undervisningsministeriet

Området for de erhvervsfaglige uddannelser

September 2002

Undervisningsministeriets FoU-konference 2002

Undervisningsministeriet afholder FoU-konference på Odense Congress Center den 14. november 2002. Konferencen er fortrinsvis for repræsentanter fra erhvervsskoler, social- og sundhedsskoler, produktionsskoler og amu-centre. Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse og enkelte andre institutioner er særskilt inviteret.

Konferencens overordnede tema er "Nyttiggørelse af FoU-resultater". Formålet med konferencen er at inspirere skolerne til endnu bedre udnyttelse af egne og andres erfaringer fra Forsøgs- og Udviklingsprojekter. Ud over et internationalt oplæg, vil der være mulighed for at gå tæt på resultaterne af enkeltprojekter i en række workshops. Dagen afrundes med et oplæg om, hvordan de erhvervspædagogiske forskningsmiljøer og skolernes udviklingsmiljøer sammen og hver sig kan bidrage til udvikling af sektoren.

Efter konferencen udsender vi et elektronisk materiale med bl.a. erfaringer fra de enkelte workshops.

Dette konferenceprogramhæfte er tilgængeligt online på webadressen:
<http://us.uvm.dk/erhverv/projekter/index.htm>

Her vil evt. nødvendige ændringer i programmet blive foretaget.

Finn Togo
Uddannelsesstyrelsen
Område for erhvervsfaglige uddannelser
September 2002

Indholdsfortegnelse

Program for FoU-konferencen	Side 4
Workshop 1: Fleksible rum og arbejdsformer	Side 5
Workshop 2: Kvalitet i kerneydelsen	Side 6
Workshop 3: Individualisering og fleksibilitet i læringsforløb	Side 7
Workshop 4: Elevens og skolens planlægning af uddannelse	Side 8
Workshop 5: Vejledningens betydning for integration af to-kulturelle i uddannelse og erhverv	Side 9
Workshop 6: Vigtige pejlemærker for det fremtidige arbejde med skole-virksomhedssamspillet	Side 10
Workshop 7: Lærere og mellemledere – kan de blive bedre?	Side 11
Workshop 8: Internationalisering og praktik i udlandet	Side 12
Workshop 9: Nye prøve- og evalueringsformer	Side 13
Workshop 10: Skolesamarbejde og lokale netværk	Side 14
Tilmeldingsblanket	Side 15

Program for FoU-konferencen

- Kl. 9.00-9.30 *Ankomst og kaffe*
- Kl. 9.30-9.35 Velkomst
- Kl. 9.35-10.15 Udviklingsperspektiver for forsøgs- og udviklingsarbejde (FoU) i erhvervsuddannelserne – med særligt fokus på "nyttiggørelse af FoU" (v/kontorchef Birgit Gotenborg, UVM)
- Kl. 10.15-11.05 Internationale udviklingstræk og erfaringer(v/ styrelseschef Ole Briseid, Norge.
Ole Briseid vil ud fra international erfaring og erfaringer fra Norge belyse de hovedudfordringer, som erhvervsuddannelserne står overfor - internationalt og i de enkelte OECD-lande.
- Kl. 11.05-11.20 Kaffepause – mulighed for besøg i medicafé
- Kl. 11.20-12.30 Workshops 1. gennemløb
- Kl. 12.30-13.20 *Frokost*
- Kl. 13.30-14.40 Workshops 2. gennemløb
- Kl. 14.45-15.45 Erhvervspædagogisk forskning - erhvervspædagogisk FoU-arbejde. Hvad bidrager de to miljøer med, og hvordan nyttiggøre erfaringer og resultater. Oplæg og debat. (Oplæg v/lektor ph.d. Niels Warring, RUC og viceskoleleder Lene Hald, Diakonissestiftelsens Social- og Sundhedsskole)
- Kl.15.45-16.00 Afrunding ved Undervisningsministeriet
- Kl. 16.00 Afrejse eller netværksdannelse

Workshop 1

Fleksible rum og arbejdsformer

- at arbejde med udvikling af fleksible rammer, der skaber åbenhed i byggeri såvel som i pædagogisk nytænkning

Fleksible læringsformer kræver plads og ændringer i undervisningsrummene. Fra en stærk profilering i den faglige undervisning på værksteder, har mange skoler udviklet profilen til både at rumme teori og praksis i ét. Åbne Læringscentre er skudt op i forskellige udgaver – men hvordan tilrettelægges undervisningen, og hvordan arbejder man med de fysiske rammer som konstruktiv støtte for læringsprocesser?

I publikationen ”Skoleeksempler” er der samlet gode ideer og motiverende eksempler på, hvordan skolebygninger kan fungere i praksis. Publikationen er tænkt som inspiration til alle, der beskæftiger sig med indretning af bygninger til uddannelse.

Læringsmiljøerne skal tilgodesee de nye krav til undervisningen og muliggøre, at elevernes individuelle valg kan træffes hurtigt og sikkert. Arbejdsformerne tager afsæt i de nye pædagogiske strømninger og kræver videreudvikling af lærerroller, arbejdsstrukturer, virtuelle miljøer og en forøget kommunikation for at skabe de fornødne rammer for uddannelse. Spørgsmålet er bare ”hvordan”?

Oplæg

- *Projekterfaringer om nye læringsformer – ændrede lærerkompetencer, påbygning og valgfri undervisning i de Centrale Centre ved Lene Vestervang, EUC MIDT, Viborg*
- *Skoleeksempler – erhvervsbyggeri i det 21. århundrede ved Ole Karmark, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse*
- *Modulisering og individualisering af undervisningen i VVS-uddannelsen ved Benny Wielandt, Teknisk Erhvervsskole Center, København*

Workshopleder

Kim Knud Jensen, Teknisk Skole Ishøj

Referent

Eva Lie Petersen, Selandia-CEU, Slagelse, fagkonsulent

Workshop 2

Kvalitet i kerneydelsen

- arbejdet med selvevaluering, kvalitet og gennemsigtighed i organisationen

Kvalitet er noget, man skal have! Men *hvordan* opnår vi det? *Hvad* indebærer det, og *hvorfor* er det nødvendigt at endevende sin organisation for at nå til en fælles bevidsthed om at arbejde med selvevaluering, mål og handlingsplaner?

Workshoppen tager udgangspunkt i kvalitetsudviklingen som det bærende element for skoleinnovation og stiller spørgsmålstegn ved, hvordan vi udvikler samarbejdet mellem elever, medarbejdere, ledelse og øvrige interessenter for at opnå en forøget tilfredshed. For er det nødvendigt at vurdere sig selv? Er det ikke nok at tilrettelægge små læringsoaser for eleverne – og få deres umiddelbare feedback? Hvorfor bruge ressourcer på systematiske målinger og sammenligne os med andre, når problemerne kan løses med en erfarings snak lokalt?

Derudover stilles der skarpt på erfaringerne indhøstet ved arbejdet med forskellige kvalitetsmodeller (f.eks. EFQM-modellen, Business Excellence) som moderne virksomhedsredskaber til ”best practises” på skoleniveau.

Oplæg

- *Udviklingen af en model for kvalitetsregnskab - @venQuest - ved Karl Kristensen, Esbjerg Handelsskole*
- *Projekterfaringer i forbindelse med MARS – selvevaluering ud fra EFQM Excellence modellen ved Jeppe Carlsen, Odense Tekniske Skole*
- *”Selvevaluering – undervisning, læring og kvalitet i dialog” ved Albert Christensen, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse*

Workshopleder

Lise-Lotte Ravnmark, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse

Referent

(Lars Michael Madsen, Randers Tekniske Skole)

Workshop 3

Individualisering og fleksibilitet i læringsforløb

- arbejdet med elevens personlige sti i læringslandskabet. Plads til motivation og flere elever!

Gennem fokus på tilrettelæggelse af modeller for fleksibel læring, har workshoppen til hensigt at udbrede kendskabet til, hvordan man kan give næring til fleksibilitet og læringsprocesser i praksis.

Hvordan udvikler man trygge læringsmiljøer og moduler, der styrker elevernes valgkompetencer? Hvordan satser man på at forbedre praksisfællesskaber, så den enkelte elevs læring fremtræder i sociale sammenhænge? Hvilke lærerroller kræver det?

Desuden rummer workshoppen perspektiver for virtuelle læringsmiljøer, e-learning og forskellige måder at samarbejde om udvikling på ved hjælp af IT.

Oplæg

- *MAS-projektet – Folkesundhed i det rummelige uddannelsessystem ved John Rasmussen, Industri og Håndværkerskolen i Nykøbing F*
- *Faglig kommunikation for læsesvage ved Jette Låsborg, EUC Nord, Frederikshavn/Hjørring*
- *IT fra neden – SoSUiikt – et fællesskab om IT og nye læringsformer ved Jan Gejel, Social og Sundhedsskolen i Århus*

Workshopleder

Philip Pedersen, Undervisningsministeriet

Referent

(Fagkonsulent Johnny Kristensen, Undervisningsministeriet)

Workshop 4

Elevens og skolens planlægning af uddannelse

Hvordan kan den enkelte erhvervsskole på en dynamisk måde integrere sin kvalitetssikring og den lokale undervisningsplanlægning og samtidig skabe indblik – for offentligheden, lokale parter og virksomheder/mestre - i skolens undervisning inden for dens forskellige erhvervsuddannelser?

Elevens personlige uddannelsesplan er et nøglebegreb i de erhvervsrettede uddannelser. Hvordan kan planen anvendes i praksis i samarbejdet mellem eleven, lærerne, kontaktlærerne og andre, og hvordan spiller elevens plan sammen med skolens lokale undervisningsplan. Hvordan kan uddannelsesbog, portfolio o.a. støtte samarbejdet og samspillet.

Oplæg

- *webbaseret kvalitetssystem indbygget i den lokale undervisningsplan: Annette Bondesen, Århus Købmandsskole*
- *elevens personlige uddannelsesplan og portfolio: Kirsten Pedersen, Teknologi og kommunikation, Aarhus tekniske Skole*

Workshopleder

Torben Størner, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse

Referent

(Jørgen Brock, DEL, fagkonsulent i Undervisningsministeriet)

Workshop 5

Vejledningens betydning for integration af to-kulturelle i uddannelse og erhverv

Flere FoU-projekter har beskæftiget sig med vejledningsbegrebet og læreres/vejlederes roller og funktioner. I temahæftet ”Multikulturel vejledning” sættes der fokus på vejledernes kompetencer i forbindelse med vejledning af to-kulturelle. Omdrejningspunktet er udvikling af vejleders viden, holdninger og færdigheder med vægt på det multikulturelle møde. I dette møde er både vejleder og vejledningssøgende bærere af kulturer. Hæftet bygger på international forskning og erfaringer.

Workshoppen vil lægge op til drøftelse af det multikulturelle møde og dermed den multikulturelle vejlednings mulighed for integration gennem uddannelse eller erhverv.

Hvordan kan en individuel, udvidet vejledningsindsats for to-kulturelle elever tilrettelægges? Hvordan kan en individuel, udvidet vejledning indgå centralt i *læringsmiljøet*, så vejledning og læring bliver indbyrdes afhængige omdrejningspunkter for to-kulturelle elever under uddannelse? Hvordan kan vi gennem lokalt samarbejde bl.a. med praktiksteder styrke rekrutteringen og vejledningen af elever med anden etnisk baggrund end dansk – fastholde de unge i uddannelse? Hvordan kan erhvervsskoler lokalt arbejde med netværk mellem vejledere og parter/interessenter og få de unge indvandrere integreret i uddannelse og på arbejdspladser?

Oplæg

- *multikulturel vejledning ved Per Søndergaard, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse*
- *udvidet vejledningsindsats på grundløbet i sosu-uddannelserne ved Inge-Lise Bagge/Susanne Thomsen, Social- og Sundhedsskolen i Odense*
- *lokale netværk i vejledning/integration af unge flygtninge/indvandrere ved visitationskoordinator Karen Krog, Esbjerg Handelsskole*

Workshopleder

Karin Jakobsen, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse

Referent

(Jens Norlyk, fagkonsulent i Undervisningsministeriet)

Workshop 6

Vigtige pejlemærker for det fremtidige arbejde med skole-virksomhedssamspillet

Mange FoU-projekter har beskæftiget sig med skole-virksomhedssamspillet - og nu foreligger der en rapport, der sammenfatter en række af de vigtigste erfaringer og ideer.

Man får et fint overblik over centrale projekter, opdelt i følgende kategorier:

- Ideer/værktøjer/praktiske råd og vink
- Forudsætninger/forventninger hos elever, lærere og mestre
- Konkret samspil mellem skole og virksomhed
- Bedre praktikoplæring.

Desuden er en række projektdeltagere blevet interviewet. Udvalgte kriterierne har været projekter, der i særlig grad var lykkedes, eller som indeholdt erfaringer eller andet (ideer/værktøjer), der egnede sig til generalisering og spredning. Resultaterne er formidlet i rapporten, som således gør status på et af erhvervsuddannelsernes helt centrale felter, samtidig med at den perspektiverer erfaringerne og lægger op til diskussion om, hvordan skole-virksomhedssamspillet fortsat forbedres.

Oplæg

- *projekterfaringer ved Hans Jørgen Kirk, TietgenSkolen, Odense*
- *projekterfaringer ved Hans Koch, Københavns tekniske Skole*

Workshopleder

Charlotte Bjerre, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse

Referent

Susanne Gottlieb, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse

Workshop 7

Lærere og mellemledere – kan de blive bedre?

Alle eud-elever skal helhedsvurderes i grundforløbet. Hvordan kan skolen i daglig praksis kvalificere sine lærere og mellemledere til at løse denne ”nye” pædagogiske opgave?

Hvordan kan skoler alene eller i skolesamarbejder arbejde strategisk og systematisk med at udvikle lærernes og mellemledernes kompetencer? Er kollegavejledning et værktøj, som kan bruges i dette arbejde?

Funktionen som kontaktlærer stiller lærerne over for nye udfordringer. Hvordan kan skolen medvirke til udvikling af kontaktlærernes kompetencer? Hvilke værktøjer er til rådighed og støtte i arbejdet som kontaktlærer?

Oplæg

- *Helbedsvurdering – om erfaringer med praksislæring ved Eva Teglgård Vikkelsø, Slagteriskolen i Roskilde*
- *Strategisk og systematisk udvikling af lærerkompetencer ved Jette Strøger Schmidt, Teknisk Erhvervsskole Center, København og evt. kollega*
- *Kortlægning af og værktøjer til kontaktlærerfunktionen ved Else Krog, Horsens Handelsskole*

Workshopleder

Ulla Gorm Pedersen, Odense Tekniske Skole, fagkonsulent

Referent

Ejnar Andersen, EUC MIDT, Viborg, fagkonsulent

Workshop 8

Internationalisering og praktik i udlandet

De FoU-projekter, der omhandler internationalisering, kan groft inddeles i to hovedkategorier nemlig dem, der drejer sig om praktik i udlandet, og dem, der lidt bredere handler om skolernes og uddannelsernes internationalisering/-strategi og om 'internationalisering i klasseværelset'.

Begge kategorier er repræsenteret i denne workshop, nemlig "Implementering af praktik i udlandet på de grundlæggende sosu-uddannelser" og "Kulturkarrusel – En undervisningsmodel for øget kulturmobilitet".

Hvilke erfaringer er der med hensyn til implementering af resultater på egen skole? Hvordan motiverer man andre til at inddrage erfaringer og selv gå i gang med udviklingsarbejde?

Oplæg

- *projekterfaringer ved Pia Ohnemus, Social- og Sundhedsskolen i Århus*
- *projekterfaringer ved Bente Skipper, EUC Nordvestsjælland*

Workshopleder

Bent Bräuner, EUC Syd, Sønderborg

Referent

Pia Cort, Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse

Workshop 9

Nye prøve- og evalueringsformer

De ændrede krav på arbejdsmarkedet og de efterfølgende ændrede erhvervsuddannelser lægger op til, at vi finder nye måder at tilrettelægge og gennemføre prøver og eksamener. Hvordan kan vi udvikle prøve- og evalueringsformerne, så de understøtter intentioner og mål med nye eller ændrede erhvervsuddannelser?

Flere tekniske skoler har gennemført/gennemfører forsøg med projektor organiserede svendepøver. I de merkantile erhvervsuddannelser vinder caseformen frem ved prøver og eksamener.

Esbjerg Tekniske Skole har deltaget i FoU-arbejde om projektor organiserede svendepøver inden for smedeuddannelser. Erfaringerne fra det projekt er netop publiceret. Niels Brock har deltaget i udviklingen af form og materiale til casebaserede prøver i grundfag i hg. Casematerialet er tilgængeligt online.

Hvordan kan IT anvendes i eksamensgennemførelsen? Cirka 80 erhvervsskoler har været involveret i forsøg med IT i eksamen på hhx og htx.

Oplæg

- *projektor organiserede svendepøver ved Poul Arne Callesen, Esbjerg Tekniske Skole*
- *casebaserede prøver i grundfag: Dorte Schoubye, Niels Brock CBC, København*
- *IT i eksamen på htx – eksempel fra matematik ved Søren P. Nørgaard, Skive Tekniske Skole*

Workshopleder

Ulla Bødker, Undervisningsministeriet

Referent

Carl-Otto Nielsen, Holbæk Tekniske Skole, fagkonsulent

Workshop 10

Skolesamarbejde og lokale netværk

Skolesamarbejde i regioner har været en central faktor i de seneste reformer af erhvervsrettede ungdomsuddannelser.

I spørgsmål om vejledning og integration indgår erhvervsrettede skoler i samarbejder med bl.a. kommunale og amtslige instanser og lokale virksomheder. Samarbejde mellem uddannelsesinstitutioner, virksomheder og det lokale erhvervsliv er også vigtigt for at sikre den bedste og mest relevante efteruddannelse.

Hvordan kan forskellige (skole)kulturer forenes i frugtbare samarbejder – indbyrdes og med lokalområdets øvrige interesser? Hvordan sikres ansvarlighed hos den enkelte aktør i et lokalt/regionalt netværk? Hvordan nyttiggør vi på den enkelte skole erfaringer fra regionale projekter - benchmarking?

Få svar på disse og andre spørgsmål i denne workshop.

Oplæg

- *Pro-Erhverv kontaktnetværk Odense og omegn ved Paul Andy Andersen, Odense Tekniske Skole*
- *Educitydanmark ved Palle Damkjær, EUC NORD, Frederikshavn/Hjørring*
- *Region Nord skolesamarbejdet om FoU ved uddannelseschef Jørgen Thomsen, Nordvestjysk Uddannelsescenter, Thy/Mors*

Workshopleder

(se opdateringen af workshoppen på web-adressen, se side 2)

Referent

Merete Stang, Selandia-CEU Slagelse, Fagkonsulent

Tilmeldingsblanket til 'FoU-konference 2002' på Odense Congress Center 14. november 2002

Kun en deltager pr. tilmeldingsblanket!

(Ved tilmelding af flere deltagere kopieres tilmeldingsblanketten)

Skolens navn:

Deltager og stilling:

Skolens underskrift og stempel:

Valg af workshops:

Vi vil selvfølgelig i videst mulige udstrækning tilgodese 1. og 2. prioritering, men der kan være fysiske rammer, der betyder, at for enkelte deltagere vil det ene ønske ikke kunne opfyldes. Derfor beder vi om en 3. prioritering.

1. prioritet: Workshop nr. _____

2. prioritet: Workshop nr. _____

3. prioritet: Workshop nr. _____

Tilmeldingsfrist 10. oktober 2002

Blanketten bedes sendt eller faxet til:

Undervisningsministeriet
Uddannelsesstyrelsen
att. Michael Kjær Pedersen, EFS
H.C. Andersens Boulevard 43
1553 København V
fax nr. 3392 7574

← Klip

UVM's konferenceansvarlige, oplægsholdere, workshopledere, referenter

Konferenceansvarlige

Finn Togo Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V:
finn.togo@uvm.dk

Werner Hedegaard Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse, Kongsvangs Allé 35, 8000 Århus C: werner.hedegaard@uvm.dk

Lisbeth Magnussen Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse, Rosenørns Allé 31, 1970 Frederiksberg C: lisbeth.magnussen@delud.dk

Marie Nordlund Asmussen Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V: marie.nordlund.asmussen@uvm.dk

Merete Stang Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V:
merete.stang@uvm.dk

Jonas Hansen Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse, Rosenørns Allé 31, 1970 Frederiksberg C: jonas.hansen@delud.dk

Nanna Wichmand Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V:
nanna.wichmand@uvm.dk

Michael Kjær Pedersen Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V:
michael.kjaer.pedersen@uvm.dk

Oplægsholdere

Birgit Gotenborg Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V:
birgit.gotenborg@uvm.dk

Ole Briseid Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V:
ole.briseid@uvm.dk

Niels Warring Roskilde Universitetscenter, P10, Universitetsvej 1, postboks 260, 4000 Roskilde:
warring@ruc.dk

Lene Hald Diakonissestiftelsens Social- og Sundhedsskole, Peter Bangs Vej 1. indgang G, 2. sal, 2000 Frederiksberg: lene-hald@diakonissen.dk

Workshop 1

Leder: **Kim Knud Jensen** Teknisk Skole Ishøj, Vejlebrovej 45, 2635 Ishøj: Kkj@Ishts.Dk og kimknud@hotmail.com

Referent: **Eva Lie Pedersen** Selandia – Center for Erhvervsuddannelse, Bredahlgade 1, 4200 Slagelse og fagkonsulent: Eva.Lie.Petersen@uvm.dk

Oplægsholder: **Lene Vestervang** Erhvervsuddannelsescenter Midt, H. C. Andersens Vej 9, Postboks 68, 8800 Viborg: Levo@Euclidt.Dk

Oplægsholder: **Ole Karmark** DEL-Nord, Kongsvang Allé 35, 8000 Århus C: Ole.Karmark@Delud.Dk

Oplægsholder: **Benny Wielandt** TEC Teknisk Erhvervsskole Center, Nordre Fasanvej, Postboks 204, 2000 Frederiksberg C: Bw@Tec.Dk

Workshop 2

Leder: **Lise-Lotte Ravnmark** DEL-Syd, Nørrehus, Thomas B. Thrigesgade 48 B, 5000 Odense: Lise-Lotte.Ravnmark@Delud.Dk

Referent: **Lars Michael Madsen** Randers Tekniske Skole, Vester Alle 26, postboks 2009, 8900 Randers: lm@randerst.dk

Oplægsholder: **Karl Kristensen** Esbjerg Handelsskole, Spangsbjerg Kirkevej 103, 6700 Esbjerg:
Kk@Ehs.Dk

Oplægsholder: **Jeppe Carlsen** Odense Tekniske Skole, Allegade 79, Postboks 220, 5100 Odense C:
Jac@Ots.Dk

Oplægsholder: **Albert Christensen** DEL-Øst, Rosenørns Allé 31, 1970 Frederiksberg C:
Albert.Christensen@Delud.Dk

Workshop 3

Leder: **Philip Pedersen** Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43, 1553 København V:
Philip.Pedersen@uvm.dk

Referent: **Johnny Kristensen** Holbæk Tekniske Skole, Absalonsvej 20, 4300 Holbæk og fagkonsulent:
Johnny.kristensen@uvm.dk

Oplægsholder: **John Rasmussen** Industri og Håndværkerskolen, Kringelborg Alle 7, Postboks 173, 4800 Nykøbing Falster: Jor@lhnykf.Dk

Oplægsholder: **Jette Liisborg** EUC Nord, M. P. Koefoeds Vej 10 9800 Hjørring: jli@Eucnord.Dk

Oplægsholder: **Jan Gejel** Social- og Sundhedsskolen i Århus, Olof Palmes Alle 35, 8200 Århus N:
Jan.Gejel@Skolekom.Dk

Workshop 4

Leder: **Torben Størner** DEL Nord, Kongsvangs Allé 35, 8000 Århus C: torben.stoerner@delud.dk

Referent: **Jørgen Brock** DEL-Øst, Rosenørns Allé 31, 1970 Frederiksberg C og fagkonsulent:
joergen.brock@uvm.dk

Oplægsholder: **Annette Bondesen** Århus Købmandsskole, Hans Broges Gade 2 Postboks 393, 8100 Århus C: anbo@aaabc.dk

Oplægsholder: **Kirsten Pedersen** Aarhus tekniske Skole, Kommunikation og teknologi, Dollerupvej 2, 8000 Århus C: kpe@ats.dk

Workshop 5

Leder: **Karin Jakobsen** DEL-Nord, Kongsvangs Allé 35, 800 Århus C: karin.jakobsen@delud.dk

Referent: **Jens Norlyk** Svendborg Handelsskole, Skovsbovej 43, 5700 Svendborg og fagkonsulent:
Jens.Norlyk@uvm.dk

Oplægsholder: **Per Søndergaard** DEL-Nord, Kongsvangs Allé 35, 8000 Århus C:
straarup@post.tele.dk

Oplægsholder: **Inge-Lise Bagge** og **Susanne Thomsen**, Social- og Sundhedsskolen i Odense, Athenevænget 4, 5250 Odense: susanne.thomsen3@soc-sundhedsskolen-odense.dk

Oplægsholder: **Karen Krog** Esbjerg Handelsskole, Spangsbjerg Kirkevej 103, 6700 Esbjerg:
KMK@ehs.dk

Workshop 6

Leder: **Charlotte Bjerre** DEL-Øst, Rosenørns Allé 31, 1970 Frederiksberg C:
charlotte.bjerre@delud.dk

Referent: **Susanne Gottlieb** DEL-Øst, Rosenørns Allé 31, 1970 Frederiksberg C:
susanne.gottlieb@delud.dk

Oplægsholder: **Hans-Jørgen Kirk** TietgenSkolen, Ejlskovsgade 3, 5000 Odense C: haki@tietgen.dk

Oplægsholder: **Hans Koch** Københavns Tekniske Skole, Grafiske afdeling, Julius Thomsens Vej 5, 1974 Frederiksberg C: hhk@kts.dk

Ekstradeltager: **Søren Lundsgaard** Københavns tekniske Skole, Grafisk afdeling, Julius Thomsens Vej 5 1974 Frederiksberg C: slu@kts.dk

Workshop 7

Leder: **Ulla Gorm Pedersen** Odense Tekniske Skole, Allegade 79, Postboks 220, 5100 Odense C og fagkonsulent: ulla.gorm.pedersen@uvm.dk

Referent: **Ejnar Andersen** Erhvervsuddannelsescenter Midt, H. C. Andersens Vej 9, Postboks 68, 8800 Viborg og fagkonsulent: ejnar.andersen@uvm.dk

Oplægsholder: **Eva Teglgaard Vikkelsø** Slagteriskolen i Roskilde, Maglegaardsvej 8, Postboks 209, 4000 Roskilde: ev@srts.dk

Oplægsholder: **Jette Strøger Schmidt** TEC Teknisk Erhvervsskole Center, Telegrafvej 9 2750 Ballerup: jss@tec.dk

Oplægsholder: **Else Krog** Horsens Handelsskole, Stadionsvej 2, 8700 Horsens: ek@horsshs.dh

Workshop 8

Leder: **Bent Bräuner** Erhvervsuddannelsescenter Syd Grundtvigs Alle 88, 6400 Sønderborg:

bbs@eucsyd.dk

Referent: Pia Cort DEL-Øst, Rosenørns Allé 31, 1970 Frederiksberg C: pia.cort@delud.dk

Oplægsholder: **Pia Ohnemus** Social- og sundhedsskolen i Århus, Olof Palmes Allé 35, 8200 Århus N: po@sosu.aaa.dk

Ekstradeltager: **Elsebeth Nielsen** Social- og Sundhedsskolen i Århus, Olof Palmes Allé 35, 8200 Århus N: en@sosu.aaa.dk

Oplægsholder: **Bente Skipper** EUD Nordvestsjælland, Postboks 199 Slotshaven 1, 4300 Holbæk: bs@isefjord.dk

Workshop 9

Leder: **Ulla Bødker** Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43

1553 København V: ulla.boedker@uvm.dk

Referent: **Carl-Otto Nielsen** Holbæk Tekniske Skole, Absalonsvej 20, 4300 Holbæk og fagkonsulent: carl.otto.nielsen@uvm.dk

Oplægsholder: **Poul Arne Callesen** EUC Vest, Spangsbjerg Møllevvej 72, 6700 Esbjerg: pahc@eucvest.dk

Oplægsholder: **Dorthe Schoubye** Niels Brock CBC, Kultorvet 1, 1175 København K: dsn@brock.dk eller scoubye@ofir.dk

Oplægsholder: **Søren P. Nørgaard** Skive Tekniske Skole, Kongsvingervej 1, Postboks 20, 7800 Skive: spn@skivets.dk

Workshop 10

Leder: **Sandra H. Ladegaard** Undervisningsministeriet, H.C. Andersens Boulevard 43

1553 København V: sandra.hansen.ladegaard@uvm.dk

Referent: **Merete Stang** Selandia – Center for Erhvervsuddannelse, Bredahlsgade 1, 4200 Slagelse og fagkonsulent: merete.stang@uvm.dk

Oplægsholder: **Paul Andy Andersen** Odense Tekniske Skole, Allegade 79, 5000 Odense C: paa@ots.dk

Oplægsholder: **Palle Damkjær** EUC NORD, M.P. Koefoeds Vej 10, 9800 Hjørring: pd@eucnord.dk

Oplægsholder: **Jørgen Thomsen** Nordvestjysk Uddannelsescenter, Kronborgvej 119, 7700 Thisted: jkt@nvu.dk

Relevante links

AMU-projekter

Projektdatabase som findes ved at vælge 'meddelelser/dokumenter' herefter 'TUP' (under diverse) og endelig 'klik her for at se det elektroniske projektkatalog'.

www.efteruddannelse.dk

CEDEFOP

Det Europæiske Center for udvikling af Erhvervsuddannelser.

<http://www.cedefop.eu.int/>

<http://www.trainingvillage.gr/etv/default.asp>

Center for IT-forskning

Selvstændig institution under Videnskabsministeriet til styrkelse af dansk it-forskning med udgangspunkt i de bedste forskningsmiljøer og i samarbejde med dansk erhvervsliv.

<http://www.cit.dk>

CIRIUS

Til fremme af internationaliseringen af uddannelserne i Danmark og ansvar for dansk deltagelse i internationale uddannelsesprogrammer.

<http://www.ciriusonline.dk/>

Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek

Indgang til de danske forskningsbiblioteker samt projekter og udviklingsopgaver inden for IT, forskning, uddannelse og biblioteksudvikling.

<http://www.deflink.dk/>

Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse

Herfra links til FoU-databasen, Lærerkvalifikationsdatabasen og ReformKompetenceUdviklings-projektet.

<http://www.delud.dk>

<http://www.delud.dk/reform2000/kva/asp/>

<http://www.delod.dk/kompudvikling/>

Danmarks Pædagogiske Bibliotek

Hovedfagbibliotek for pædagogik, uddannelsesvæsen, pædagogisk psykologi og børne- og ungdomspsykologi, børne- og ungdomslitteratur og litteratur om børns læsning.

www.dpb.dpu.dk

Danmarks Pædagogiske Universitet

<http://www.dpu.dk/>

Danmarks Tekniske Videncenter

Tværfagligt center under DTU. Formidling og udvikling af undervisningsmetoder og –værktøj.

<http://www.dtv.dk/>

Danmarks Virtuelle Universitet

DVUNI skal formidle fleksibel netbaseret fjernundervisning på et højt internationalt niveau, der på sigt kan måle sig med niveauet hos de bedste udbydere.

www.uvm.dk/inst/vu/

Det virtuelle gymnasium

Undervisningsministeriets vision og strategi for, hvordan samtlige gymnasier i Danmark kan igangsætte en proces, der over tid resulterer i udvikling af virtuelle læringsmiljøer.

pub.uvm.dk/2002/virtuelgymnasium/

Elevplan

Værktøj til planlægning af erhvervsuddannelser.

www.elevplan.dk

EMU

Elektronisk mødested for undervisningsverdenen – portal for

<http://www.emu.dk>

<http://www.emu.dk/eud>

folkeskoler og ungdomsuddannelserne.

Erhvervsskolernes Forlag

<http://www.ef.dk/>

Erhvervsskolernes forlag er Danmarks førende leverandør af læremidler, rekvisitter, information og websites til erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelserne.

EUN - Europæisk skolenet

<http://www.eun.org>

Mulighed for samarbejde mellem såvel lærere som elever fra de europæiske lande. Netværket af innovative skoler ENIS fokuserer på vidensdeling om pædagogisk IT og organisationsudvikling.

European Training Foundation

<http://www.etf.eu.int>

ETF skal bl.a. bidrage til udvikling af erhvervsuddannelser i EU.

Fagenes Infoguide

<http://www.infoguide.dk>

10.000 fagligt godkendte links til ressourcer på nettet.

Foreningen af Skoleledere (FS) - Forsknings- og udviklingsprojekt

<http://www.fs-ts.dk/index.asp?sid=fup>

Herfra link bl.a. til forsknings- og udviklingsprojekt i samarbejde mellem FS, RUC og DEL om de tekniske uddannelser EUD, HTX, KVVU og VEU.

Forskningsnettet

www.forskningsnettet.dk

Forskningsnettet (Danish Research Network) er det fælles datanet for den danske forskningsverden.

Forskningsprojektet 'Læring i moderne dansk vekseluddannelse'

<http://www.hum.auc.dk/forskning/praksis/>

Aalborg Universitet, Institut for Kommunikation.

FoU-databasen

www.delud.dk/fou

Basen drives af Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse (DEL) i et samarbejde med Undervisningsministeriet/EFU. Basen giver et overblik over publicerede FoU-projekter. Der kan frit søges på emner, forfattere, titler, projektnumre osv.

Handelskolernes Internetvejviser

<http://www.internetvejviseren.dk/>

Overblik over adgangen til Internettets informationsressourcer for handelsskolernes elever og lærere.

IKT - SOSU

www.jangejel.dk/sosuikt.htm

Et eksempel på hvorledes man kan gribe IKT an indenfor SOSU-området.

Institut for uddannelsesforskning, RUC

<http://www.ruc.dk/inst10/>

Herfra links til bl.a. EVU gruppen, Center for Ungdomsforskning, Forskning i arbejdsliv og læring.

IT-Højskolen i København

<http://www.itu.dk/>

IT-Vest

Uddannelses- og forskningssamarbejde mellem Handelshøjskolen i Århus, Syddansk Universitet, Aalborg Universitet og Aarhus Universitet.

<http://www.it-vest.dk/>

KOM (Kompetencer Og Matematiklæring)

Et projekt vedrørende udvikling af matematikundervisning i Danmark.

<http://mmf.ruc.dk/~thj/kom/>

Learning Lab Denmark

Forskningsinstitution med fokus på læring og kompetenceudvikling i overgangen til videnssamfundet.

<http://www.lld.dk/>

ODIN – Nordisk Skoledatnet

Nordiske projekter, kontaktgalleri, nyheder, skandinavisk ord-bog mv.

<http://www.odin.dk>

Skolekom

E-mail og konferencesystem for alle elever og lærere i Danmark, med over 300.000 brugere og mere end 20.000 konferencer om undervisning, hvoraf en del benyttes som skolernes intranet.

<http://www.skolekom.dk>

ThinkQuest

National og international konkurrence, hvor elever i grupper udarbejder web-materialer til undervisning. Målgruppe: 12-20 år.

<http://www.thinkquest.dk/>

Undervisningsministeriet

<http://www.uvm.dk>

UNI-C Sektornet

Skolernes fælles adgang til internettet.

www.uni-c.dk/produkter/sektornet/

Vejviser til skolerne

Vejviseren indeholder alle undervisningsinstitutioner i Danmark og sorterer dem efter navn, type, amter, kommuner, og tilbyder desuden direkte søgning.

<http://vejviseren.emu.dk/index>

Videncenter for læreprocesser, Aalborg Universitet

<http://www.vcl.auc.dk/>